Z cudzincov domáci:
Ako na integráciu v samospráve

KapaCITY: Zistenia z projektu

Z cudzincov domáci: Ako na integráciu v samospráve

KapaCITY: Zistenia z projektu

NADÁCIA MILANA ŠIMEČKU
MILAN ŠIMEČKA FOUNDATION
CVEK centrum pre výskum etnicity a kultúry
MARGINAL
HUMAN RIGHTS LEAGUE
LIGA ZA ĽUDSKÉ PRÁVA

Obsah

4 **Predslov**
5 **Slovník pojmov**
6 **1. kapitola / Cudzinci a cudzinky na Slovensku**
6 Základný prehľad o cudzincoch žijúcich na Slovensku. O čom hovoríme, keď hovoríme o integrácii cudzincov?
7 Štatistiky o zamestnávaní cudzincov
7 Čo je integrácia?
9 **2. kapitola / Kde sme začínali: zistenia z terénu v štyroch samosprávach**
9 Cudzinci a samospráva
10 Bratislava
12 Trnava
17 Banská Bystrica
19 Košický samosprávny kraj
25 **3. kapitola / Integračná politika na lokálnej úrovni**
25 Prečo je dôležitá vízia a identita mesta a akú integračnú politiku zvoliť
26 Vízia a identita mesta
28 Princípy integračnej stratégie
30 Metódy tvorby integračnej stratégie
31 Aktéri tvorby integračnej stratégie
33 Monitoring a evaluácia integračnej stratégie
38 Desatoro tvorby integračnej stratégie
39 Ako na integráciu v samospráve: príbeh mesta Brna
42 **4. kapitola / Ako komunikovať s verejnosťou?**
42 Prečo je dôležité komunikovať témy migrácie a integrácie cudzincov na lokálnej úrovni?
43 Tri odporúčania v komunikácii
44 Desatoro úspešnej komunikácie
48 Mesto, jeho obyvatelia a integrácia cudzincov: komunikácia je základ
51 **5. kapitola / Ako komunikovať s cudzincami?**
51 Prečo a ako je potrebné poskytovať informácie cudzincom v meste či v kraji?
51 Desatoro komunikácie s cudzincami a cudzinkami
58 Skúsenosti komunitnej tlmočníčky v Belgicku
60 **6. kapitola / Participácia cudzincov a cudziniek na samospráve**
60 Prečo zapájať cudzincov do tvorby aktivít a politík na lokálnej úrovni
62 Metódy participácie
63 Platformy a pracovné skupiny ako nástroj zapájania cudzincov
66 Účasť migrantov na demokratickom procese v malých mestách Nemecka
71 **7. kapitola / Čo by mali samosprávy vedieť pri práci s cudzincami**
71 Interkultúrne kompetencie zamestnancov a zamestnankýň samosprávy
74 Kompetencie zamestnancov a zamestnankýň samosprávy v sociálnoprávnej oblasti
78 Príbeh švédskej sociálnej pracovníčky a somálskeho utečenca
81 **8. kapitola / Úloha samospráv vo vzdelávaní detí cudzincov**
81 Prečo je téma vzdelávania detí cudzincov dôležitá aj pre samosprávy?
82 Aké postavenie majú deti cudzincov vo vzdelávacom systéme?
82 Kompetencie obcí a miest
84 Ako Praha podporuje deti s odlišným materinským jazykom
88 **9. kapitola / A čo štát?**
88 Ako preniesť skúsenosti s integráciou cudzincov z miestnej úrovne na úroveň štátnej migračnej a integračnej politiky
88 Desatoro odporúčaní
97 Odkiaľ a aké dáta o cudzincoch a cudzinkách získavať?
98 Desatoro k zberu dát o obyvateľoch – cudzincoch pre samosprávy
100 **Čo sme dosiahli? Prehľad aktivít a výstupov v zapojených samosprávach**
104 **O projekte KapaCITY**
106 **O organizáciách**
108 **Použitá literatúra**

Predslov

Milé čitateľky a čitatelia,

držíte v rukách publikáciu, ktorá je jedným z výstupov viac ako trojročného projektu štyroch mimovládnych organizácií a štyroch samospráv, zameraného na integráciu cudzincov na lokálnej úrovni. Liga za ľudské práva, CVEK, Nadácia Milana Šimečku a Marginal, o. z., spojili svoje dlhoročné expertízy a oslovili samosprávy, kde žijú cudzinci, ktorí si na Slovensku hľadajú či už dočasný, alebo trvalý domov.

Bratislava, Banská Bystrica, Trnava a Košický samosprávny kraj zareagovali na našu výzvu a spolu s nimi sa nám podarilo realizovať pomerne unikátny projekt KapaCITY, ktorý vytvoril priestor na dlhodobú a konzistentnú prácu v oblasti integrácie.

Migrácia je na Slovensku stále okrajovou témou a vo verejnom diskurze býva často zneužívaná na populistické účely, podobne ako ďalšie témy týkajúce sa rôznych menšín.

Počet cudzincov na Slovensku však výrazne narastá, od roku 2010 sa viac ako zdvojnásobil. Momentálne na Slovensku žije už viac ako 150-tisíc cudzincov, ktorí sa postupne začínajú stávať bežnou súčasťou spoločnosti – sú našimi susedmi, spolupracovníkmi, priateľmi alebo členmi našich rodín.

Ich zapojenie do spoločnosti závisí predovšetkým od toho, aké legislatívne podmienky im táto krajina vytvorí a nakoľko ich medzi seba prijme. Kvalitné začlenenie je základom sociálnej súdržnosti, dôvery medzi ľuďmi a prevenciou mnohých konfliktov.

V našej práci dlhodobo vidíme, že kľúčovú úlohu v týchto aspektoch zohrávajú práve samosprávy.

V roku 2017 sa najlepším starostom sveta stal Bart Somers, primátor belgického mesta Mechelen. Mnohými a presne cielenými aktivitami sa im podarilo „vytvoriť z pôvodne zanedbaného mesta miesto, kde chce dnes žiť takmer každý“, a to aj vďaka výborným integračným nástrojom, ktoré umožnili cudzincom (najmä utečencom) stať sa plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Ich podiel na celkovej populácii je vyše 20 % a mnohí obyvatelia mali obavy, či sa to podarí.

To, že Bart Somers túto cenu získal, poukazuje na dôležitú úlohu miest a obcí v spolužití medzi ľuďmi. Samosprávy sú totiž k svojim obyvateľom najbližšie. Ak poznajú situáciu a potreby svojich obyvateľov, efektívne s nimi komunikujú a poskytujú im služby, ktoré dostatočne na tieto potreby reagujú, majú veľkú šancu vytvoriť dobré miesto pre život každému obyvateľovi či obyvateľke.

Vzhľadom na to, že aj na Slovensku nastáva tzv. demografická kríza a mnohé mestá zažívajú postupný úbytok obyvateľstva, mestá budú potrebovať v budúcnosti lákať ľudí (z iných miest či zo zahraničia). To, či ľudia budú cítiť k mestám prináležitosť a budú v nich chcieť žiť dlhodobo, závisí od podmienok, aké svojim obyvateľom vytvoria. Najlepšie sa darí mestám, ktoré sú „mestami pre všetkých“, teda tvoria inkluzívne politiky a vnímajú rozmanitosť svojho obyvateľstva viac ako príležitosť než prekážku rozvoja. Práve o to sme sa v projekte KapaCITY spolu so zapojenými samosprávami snažili.

Za tím KapaCITY
Elena Gallová Kriglerová

Slovník pojmov

Cudzinec, migrant, utečenec, azylant. To všetko sú pojmy, ktoré zaznievajú v otázkach migrácie z úst verejnosti, médií či politikov. Prinášame vám stručný prehľad pojmov, ktorý vám pomôže pri poskytovaní kvalifikovanej pomoci v praxi.

Migrant: osoba, ktorá z akýchkoľvek dôvodov zmenila krajinu svojho trvalého, resp. obvyklého pobytu a zo svojej domovskej krajiny sa presťahovala do inej krajiny minimálne na obdobie troch mesiacov. Slovenský právny poriadok však nepoužíva pojem migrant, ale cudzinec.
Zahraničný migrant: človek, ktorý migruje do inej krajiny, pričom pri migrovaní prekračuje štátne hranice svojej krajiny pôvodu.
Cudzinec: osoba, ktorá nie je štátnym príslušníkom Slovenska.
Občan EÚ: na účely pobytov na území SR je ním osoba, ktorá nie je občanom SR, ale je občanom členského štátu Európskej únie, Európskeho hospodárskeho priestoru alebo občanom Švajčiarska.
Štátny príslušník tretej krajiny: osoba, ktorá nie je občanom SR a ani občanom EÚ, vrátane osôb bez štátnej príslušnosti.
Osoba bez štátnej príslušnosti: osoba, ktorú žiadny štát podľa svojich zákonov nepovažuje za svojho občana.
Ekonomická migrácia: vzniká, ak sú jej dôvodom ekonomické príčiny, a teda zvyčajne snaha získať lepšiu životnú perspektívu a vyššiu životnú úroveň.
Maloletý bez sprievodu: osoba mladšia ako osemnásť rokov, ktorá prichádza na Slovensko bez svojich rodičov alebo iných zákonných zástupcov, ktorým bola zverená do starostlivosti.
Žiadateľ o azyl: osoba, ktorá požiadala o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany na Slovensku a čaká na rozhodnutie.
Utečenec: osoba, ktorá z dôvodu opodstatnených obáv z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine je mimo krajiny svojho pôvodu a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tejto krajiny.
Azylant: cudzinec, ktorý splnil kritériá Dohovoru o právnom postavení utečencov, čím bol uznaný za utečenca a bola mu poskytnutá medzinárodná ochrana vo forme azylu. V slovenskom právnom poriadku cudzinec, ktorý splnil podmienky stanovené zákonom o azyle a ktorému Ministerstvo vnútra SR udelilo azyl.
Azyl: forma ochrany, ktorá sa udeľuje utečencom na Slovensku.
Doplnková ochrana: forma ochrany, ktorá sa poskytuje tým žiadateľom o azyl, u ktorých sú vážne dôvody domnievať sa, že by boli v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavení reálnej hrozbe vážneho bezprávia.

Kapitola 1

Cudzinci a cudzinky na Slovensku

Základný prehľad o cudzincoch žijúcich na Slovensku. O čom hovoríme, keď hovoríme o integrácii cudzincov?

Slovensko bolo dlhé roky krajinou, do ktorej sa sťahovali najmä občania iných členských krajín Európskej únie. V posledných rokoch však začal prudšie stúpať počet štátnych príslušníkov tretích krajín (ŠPTK), čiže ľudí z krajín mimo EÚ/EHP.

V roku 2018 ich celkový počet prvý raz prevýšil počet občanov EÚ a ich počet rástol aj v rokoch 2019 a 2020. Ku koncu roka 2020 už na Slovensku žilo o 31-tisíc viac štátnych príslušníkov tretích krajín ako cudzincov z EÚ/EHP.[1]

Podľa štatistík Úradu hraničnej a cudzineckej polície (ÚHCP) žilo ku koncu roka 2020 na Slovensku 150 012 cudzincov a cudziniek, z toho 59 206 bolo občanov EÚ a 90 806 bolo ľudí z tzv. tretích krajín.

Najpočetnejšou a najviac rastúcou skupinou cudzincov na Slovensku sú občania Ukrajiny. Ku koncu roka 2020 bol ich počet 42 162. V porovnaní s občanmi Srbska (16 005), čo je druhá najpočetnejšia skupina cudzincov na Slovensku, je to viac ako dvojnásobok. A v porovnaní s občanmi Česka (12 246), ktorí sú najpočetnejšou krajinou pôvodu občanov z iných krajín EÚ žijúcich na našom území, viac ako trojnásobok. Inými slovami, počet cudzincov a cudziniek z Ukrajiny na území Slovenska dnes dosahuje počet obyvateľov stredne veľkého slovenského mesta.

Päticu krajín pôvodu cudzincov mimo EÚ uzatvára Vietnam, Rusko a Čína, čo sú krajiny, odkiaľ sa k nám ľudia dlhodobo zvyknú sťahovať, ale v oveľa menších počtoch.

Z hľadiska charakteru imigrácie týchto vybraných krajín je zrejmé, že nárast početnosti ukrajinskej a srbskej komunity je otázkou najmä posledných štyroch rokov. Prejavuje sa predovšetkým v počte prechodných pobytov, najmä na účel zamestnania a podnikania. Vidno to aj z porovnania počtu prechodných a trvalých pobytov príslušníkov týchto krajín. Dnes nevieme s istotou povedať, akým spôsobom sa bude ukrajinská a srbská imigrácia na Slovensku vyvíjať a či sa títo ľudia stabilne a dlhodobo usadia na našom území alebo naopak, v prípade zhoršenia ekonomickej situácie sa vrátia domov, alebo vycestujú do inej krajiny.

Počet cudzincov z Vietnamu, Ruska a Číny v porovnaní s Ukrajinou a Srbskom rastie oveľa pomalšie. Zároveň je pri nich aj oveľa menej výrazný rozdiel medzi počtom osôb s prechodným a trvalým pobytom. Pri cudzincoch z Číny dokonca pozorujeme väčší počet osôb s trvalým pobytom (1 883) ako s prechodným (862), čo môže svedčiť o pomerne stabilne usadenej komunite.

Vo vzťahu k nelegálnej migrácii poskytuje polícia informácie o počtoch cudzincov, ktorí nelegálne prekročili štátnu hranicu, nelegálne sa zdržiavali na území Slovenska alebo ktorí tu požiadali o azyl. Dvakrát ročne vydáva aj Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike.[2]

Štatistiky o zamestnávaní cudzincov

Štatistické údaje o zamestnávaní cudzincov na území SR pravidelne poskytuje Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.[3] Každý mesiac zverejňuje prehľad o zamestnaných občanoch EÚ a príslušníkoch tretích krajín rozdelených podľa toho, či majú na území SR udelené povolenie na zamestnanie alebo sa mohli zamestnať aj bez povolenia.

Prehľady ústredia práce sú rozdelené podľa štátnej príslušnosti cudzincov, podľa stupňa ich vzdelania, podľa okresu vykonávania pracovnej činnosti, dĺžky trvania pracovného pomeru a podľa vykonávanej profesie.

Pre porovnanie so štatistikami ÚHCP, podľa ústredia ku koncu roka 2020 pracovalo na Slovensku 39 075 ŠPTK (24 169 ŠPTK s udeleným povolením na zamestnanie a 14 906 ŠPTK s informačnou kartou) a 32 114 občanov z iných krajín EÚ. Spolu bolo ku koncu roka 2020 na Slovensku zamestnaných 69 012 cudzincov, najviac z nich bolo z Ukrajiny. Z analýzy štatistík tiež vyplýva, že celkový počet cudzincov na území SR bol ku koncu roka 2020 zrejme vyšší ako počet cudzincov, ktorých uvádza ÚHCP (150 000), keďže nie každý pracujúci cudzinec sa nevyhnutne objaví v štatistike ÚHCP a naopak, nie každý cudzinec s pobytom v SR pracuje.

Čo je integrácia?

Integráciu môžeme vnímať ako obojstranný proces, v ktorom sa navzájom spoznávajú a ovplyvňujú komunity cudzincov a prijímajúca spoločnosť. Integrovať znamená vytvárať nový celok spájaním rôznych častí – spájať ľudí s rôznym etnickým a kultúrnym pôvodom do jedného celku (spoločnosti) založeného na rovnosti. Skôr by sme teda mohli hovoriť o vytváraní integrovanej, čiže súdržnej spoločnosti, založenej na spoločne zdieľaných hodnotách, než o integrácii do existujúcich štruktúr spoločnosti. To vyžaduje nielen život vedľa seba, ale spolužitie. Spoločnosť by teda mala pre všetkých vytvárať také možnosti, aby sa mohli cítiť ako jej plnohodnotní členovia. Aby každý mohol povedať „Tu sa cítim doma, sem patrím, cítim sa tu prijatý."

Vízie a priority Slovenskej republiky vo vzťahu k migrácii a integrácii cudzincov na Slovensku sú premietnuté nielen v zákonoch, ale aj v koncepčných dokumentoch prijatých vládou SR alebo jednotlivými ministerstvami. Tieto dokumenty, tzv. politiky, obsahujú základné princípy, ktorými sa štát riadi pri prijímaní zákonov a opatrení súvisiacich s pobytom cudzincov na Slovensku.[4]

Patria medzi ne:

→ **Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do 2020**
Ide o základný dokument a východisko pre budovanie politiky vlády Slovenskej republiky v oblasti migrácie.

1 Viac sa dočítate tu: Štatistiky o cudzincoch na Slovensku. (2021). KapaCITY. https://www.kapacity.sk/statistiky-o-cudzincoch-na-slovensku/

2 Prezídium Policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície. (2019). Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2019/2019-rocenka-UHCP-SK.pdf

3 Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. (2020). Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2020 > ÚPSVaR. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2019.html?page_id=973500

4 Viac sa dočítate tu: Stratégia migračnej a integračnej politiky na Slovensku. (2021). KapaCITY. https://www.kapacity.sk/strategia-migracnej-a-integracnej-politiky-na-slovensku/

- **Stratégia pracovnej mobility cudzincov v Slovenskej republike**
  Cieľom stratégie je návrh opatrení, ktoré by sa zamerali na riešenie nedostatku pracovnej sily v SR v niektorých odvetviach.
- **Integračná politika SR z roku 2014**
  Dokument sa venuje týmto oblastiam: samosprávne kraje, bývanie, kultúrna a spoločenská integrácia, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, zamestnanosť a sociálna ochrana, občianstvo Slovenskej republiky a maloletí bez sprievodu.
- **Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024**
  Cieľom koncepcie je ochrana demokratického právneho štátu, zvyšovanie povedomia o ľudských právach či podpora deradikalizácie, spoločenskej integrácie a sociálnej prevencie.

Kapitola 2

Kde sme začínali: zistenia z terénu v štyroch samosprávach

Každé mesto je jedinečné. Má svoju históriu, kultúrne, historické špecifiká a aj unikátnu skladbu obyvateľstva. Žiadne opatrenia a politiky nie je možné efektívne robiť bez poznania tejto lokálnej situácie.

Samosprávy, ktoré boli zapojené do projektu KapaCITY (Banská Bystrica, Bratislava, Trnava a Košický samosprávny kraj), sa okrem týchto charakteristík líšia aj počtom a štruktúrou cudzincov a cudziniek. Preto sme na začiatku projektu podrobne zmapovali situáciu v jednotlivých mestách. Z dostupných štatistických údajov sme priniesli informácie o skladbe cudzincov v danom meste z hľadiska krajín pôvodu, veku, rodu či účelu pobytu. Analyzovali sme aj dostupné verejné politiky s cieľom identifikovať, nakoľko sú v nich reflektované potreby cudzincov a cudziniek. Hĺbkovými kvalitatívnymi rozhovormi s rôznymi predstaviteľmi lokálnych inštitúcií, mimovládnych organizácií, ale aj so samotnými cudzincami sme podrobne popísali východiskovú situáciu v každej zo zapojených samospráv. Následne sme pripravili odporúčania pre integračné politiky.
Myslíme si, že akýmkoľvek aktivitám zameraným na zlepšovanie situácie cudzincov a ich začleňovanie do spoločnosti by malo predchádzať dôsledné zmapovanie východiskovej situácie. V tejto kapitole prinášame stručné zhrnutie tohto procesu. Poukazujeme v ňom na špecifické situácie v jednotlivých samosprávach, bariéry, ktorým čelia cudzinci, a vypracovali sme aj odporúčania pre realizáciu integračných opatrení a ďalších aktivít.

Cudzinci a samospráva

Keď sa človek sťahuje do novej krajiny, sťahuje sa na konkrétne miesto, do konkrétneho bytu či domu, na konkrétnu ulicu, do konkrétneho susedstva. Nájde si prácu, vytvára si vzťahy so svojimi kolegami či nadriadenými. Novú krajinu spoznáva cez každodenné stretnutia a pozorovania bežného života v komunite, do ktorej sa prisťahoval. Zároveň sa potrebuje zorientovať v tom, ako platiť miestne dane alebo za odpad, ktorý produkuje. Možno má nárok na určité sociálne služby mesta či štátu. Potrebuje sa o nich dozvedieť a zorientovať sa vo všetkých právach a povinnostiach, ktoré má.

Práve preto má v integrácii nezastupiteľnú úlohu samospráva. Je každodennému životu najbližšie a má k dispozícii najlepšie nástroje, tzv. praktické politiky na to, aby vytvárala priestor na spokojný život pre všetkých. A o tom integrácia je, aby sa všetci, ktorí v meste žijú, v ňom cítili ako doma.

Každá samospráva je špecifická. Má iné socioekonomické podmienky, iné zloženie a počet obyvateľstva, čo platí aj v prípade cudzincov. Politiky na lokálnej úrovni môžu tento lokálny kontext zohľadňovať oveľa lepšie než politiky na národnej úrovni. Podpora od štátu, či už finančná alebo metodická, je však stále veľmi dôležitá.

Bratislava[1]

Základné údaje o cudzincoch a cudzinkách v meste

Podľa štatistických údajov žilo ku koncu januára 2018 v Bratislave celkovo 34 465 cudzincov.[2] Ku koncu roka 2017 malo na Slovensku zaevidovaný pobyt celkovo 104 451 cudzincov, z čoho vyplýva, že cudzinci žijúci v Bratislave tvorili približne 32 % z celkového počtu cudzincov žijúcich v SR.

Cudzinci tvorili približne osem percent z celkového počtu obyvateľov Bratislavy.[3] Takmer polovicu (48 %) tvorili občania krajín EÚ a EHP, pričom počet mužov prevládal (65,6 % mužov a 34,4 % žien). Výrazná väčšina cudzincov (86,8 %) bola v produktívnom veku (17-62 rokov). Najčastejšie krajiny pôvodu boli Česká republika, Nemecko, Taliansko a Francúzsko. Najviac cudzincov z krajín EÚ a EHP žilo v okrese Bratislava I, za ním nasledovali okresy Bratislava II a Bratislava IV.

Podiel občanov z tzv. tretích krajín, teda mimo EÚ a EHP, ktorí ku koncu februára 2018 žili v Bratislave, bol 51,9 % (17 901 ľudí). V rámci tejto podkategórie cudzincov tvorili ženy 41,9 % a muži 58,1 %. Väčšina cudzincov z tzv. tretích krajín bola vo vekovej kategórii 17 až 62 rokov, teda v produktívnom veku (84,3 %). Najviac cudzincov z tretích krajín bolo evidovaných v bratislavských okresoch: Bratislava III, Bratislava II a Bratislava IV. Ich najčastejšou krajinou pôvodu bolo Srbsko, Ukrajina, Rusko a Vietnam. V kategórii cudzincov z tretích krajín je tiež dôležitým ukazovateľom typ pobytu. Z tohto hľadiska prevládali cudzinci s prechodným pobytom (72,3 %), nasledovali cudzinci s trvalým pobytom (27 %) a cudzinci s tolerovaným pobytom (0,7 %).

Odporúčania pre tvorbu politík na lokálnej úrovni

1. Samospráva by sa mala pripraviť na zvyšovanie diverzity populácie v meste. Vzhľadom na predpokladanú zvyšujúcu sa diverzitu by sa viac mala zaoberať témou sociálnej súdržnosti v meste a tým, ako prepájať rôzne skupiny obyvateľstva, zmenšovať sociálne napätie a predchádzať konfliktom.
2. Procesy migrácie a integrácie cudzincov sú súčasťou mestského a urbánneho rozvoja, bolo by teda vhodné, keby samospráva tieto témy vnímala ako súčasť rozvoja mesta.
3. Samospráva by nemala byť v téme migrácie reaktívna a nemala by čakať až na nejaký kritický moment, kedy sa začne téme venovať. Naopak, mesto by sa malo aktívne k téme migrácie a integrácie prihlásiť, zadefinovať svoj prístup k téme, opatrenia a kroky, ktoré podnikne. Keďže je vysoko pravdepodobné, že migrácia zo zahraničia bude do mesta narastať, mesto by sa malo na túto tému a situáciu pripraviť vopred.
4. Bolo by potrebné, aby zo strany mesta vyšiel signál o tom, že vníma cudzincov ako súčasť populácie mesta – je tu silná potreba symbolickej komunikácie a uznania cudzincov ako súčasti mesta. V tomto smere by pomohlo viacero konkrétnych opatrení, ale najmä to, aby mesto symbolicky zahrnulo cudzincov medzi bežnú populáciu mesta.
5. Mesto by malo vnímanie migrácie prerámcovať, migrácia môže byť príležitosťou pre rozvoj a pre rast – už v súčasnosti sa cudzinci podieľajú na rozšírení ponuky služieb v meste, tvorbe pracovných miest, rozvoji podnikania a podobne. Bolo by vhodné do budúcnosti uvažovať o tom, akú pridanú hodnotu môže migrácia mestu priniesť. Mesto by mohlo migráciou riešiť nedostatok pracovníkov v sociálnych službách, pretože má problém tieto pozície obsadiť domácou pracovnou silou. Cudzinci môžu byť zároveň pre mesto inšpiráciou, ako riešiť mnohé veci, keďže majú iný referenčný rámec ako domáca populácia.
6. Samospráva by mala tému migrácie/integrácie začleniť do svojich politík a aktivít, pretože sa dotýka takmer všetkých oblastí, ktoré má samospráva v kompetencii. Integrácia sa netýka len nejakej vybranej oblasti, nie je to ani samostatná politika alebo kompetencia, ktorú by mala samospráva vykonávať. Ide skôr o princíp tzv. integračného mainstreamingu, podľa ktorého by samospráva mala zohľadňovať, že časť populácie je v inom postavení než občania SR.
7. Mesto by malo zohľadniť, že cudzinci sú v porovnaní s domácou populáciou špecifickou skupinou obyvateľov. Potrebujú určitý typ služieb na to, aby dokázali v meste plnohodnotne fungovať (prekonávanie jazykovej bariéry, orientácia v novom prostredí, poskytovanie informácií o právach a povinnostiach a službách poskytovaných samosprávou a pod.). Samospráva by si strategicky mala pomenovať, či dokáže tieto služby poskytovať sama alebo sprostredkovane, napríklad tak, že podporí organizácie, ktoré to už robia.

Odporúčania konkrétnych aktivít

1. Základom je zmapovanie populácie cudzincov v Bratislave. Je to dôležité nielen pre nastavenie politík, ale aj preto, že cudzinci v Bratislave netvoria jednoliatu masu. V hlavnom meste žijú ľudia z rôznych krajín, rôzneho veku či vzdelania. Cudzinci sa podobne ako ostatná populácia nachádzajú v rôznych životných situáciách, s rôznym sociálnym statusom, od ekonomicky aktívnych ľudí až po ľudí bez domova. Pre tvorbu politík, ktoré majú byť efektívne a adresné, je táto znalosť kľúčová.
2. Pre prichádzajúcich cudzincov je dôležitá prvá orientácia v meste vrátane základných informácií v cudzích jazykoch buď na webstránke mesta, formou aplikácie, alebo tlačených brožúr. V súčasnosti takmer úplne absentuje „uvítanie“ do života v meste a základná sociokultúrna orientácia. Podľa respondentov výskumných rozhovorov by niečo takéto mohla robiť samospráva priamo alebo prostredníctvom mimovládnych organizácií, prípadne iných aktérov.
3. Bolo by vhodné, keby zamestnanci verejných inštitúcií, a teda aj samosprávy, ktorí prichádzajú alebo potenciálne môžu prísť do kontaktu s cudzincami, absolvovali interkultúrne tréningy a sociálno-právne tréningy (polícia, zdravotníci, učitelia a pod.). Samospráva by mala v tomto smere zabezpečiť vzdelávanie pre svojich zamestnancov a zamestnancov organizácií, ktoré zriaďuje. Môže to robiť sama alebo s inými aktérmi. Je zjavné, že dopyt po takomto vzdelávaní je, ale ponuka skôr nie.
4. V oblasti jazykových kurzov by bolo vhodné rozšíriť ponuku nízkoprahových kurzov slovenského jazyka pre cudzincov. Samospráva ich môže organizovať alebo podporiť dostupnosť týchto kurzov s ohľadom na rôzne typy cudzincov (zamestnaní cudzinci, deti, cudzinci mimo pracovného procesu, atď.) a ponuku jazykových kurzov podľa toho prispôsobovať.
5. Samospráva by mohla vytvoriť platformu pre sieťovanie a komunikáciu medzi rôznymi aktérmi, ktorí vstupujú do procesu integrácie cudzincov. V Bratislave je viacero aktérov, ktorí majú značné skúsenosti, no málo kapacít pre svoje aktivity a služby. Mesto napríklad v súčasnosti nemá personálne kapacity na realizáciu aktivít pre cudzincov, avšak má napríklad priestory, kde by sa mohli realizovať. Má

1 Kapitola je zostavená z vybraných textov z publikácie Kadlečíková, J. (2018). Cudzinci v Bratislave. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Bratislave.pdf

2 Využívame štatistiky, ktoré boli dostupné v čase realizácie projektu. Aktuálne čísla počtu cudzincov sú vyššie.

3 Tento údaj je približný, pretože celkový počet obyvateľov Bratislavy je z roku 2017, zatiaľ čo údaj o počte cudzincov je z januára 2018.

aj informačné kanály, prostredníctvom ktorých môže buď informovať cudzincov, alebo cudzincov, ktorí sa obrátia na mesto, nasmerovať na mimovládne organizácie. Rôzni aktéri (samospráva, štátna správa, mimovládne organizácie atď.) by sa na úrovni mesta mohli zosieťovať a čerpať výhody zo vzájomného informovania sa a spolupráce.

6. Keďže samosprávam na Slovensku zatiaľ chýbajú praktické skúsenosti s integráciou cudzincov, mohli by sa inšpirovať príkladmi iných európskych miest. Napríklad vo Viedni mesto vytvorilo nízkoprahové pracovisko, kde poskytuje cudzincom informácie, Brno zriadilo organizáciu, ktorá aktívne propaguje mesto ako vhodné pre cudzincov, investície a pod. Vzhľadom na rastúci počet cudzincov v meste by samospráva v Bratislave mala zadefinovať spôsob, ako začleniť agendu cudzincov do výkonu samosprávnych kompetencií (napr. zabezpečenie rovnakého prístupu k službám a aktivitám pre všetkých obyvateľov vrátane cudzincov).
7. Samospráva by mala aktívne podporovať tvorbu identity mesta ako otvoreného a rešpektujúceho mesta pre všetkých. V budúcnosti bude pravdepodobne nutné nielen zjednodušiť pravidlá pre príchod a pobyt cudzincov, ale aj zatraktívniť ponuku (napr. zamestnanie, podnikanie, s tým súvisiacu infraštruktúru služieb), tak aby boli cudzinci ochotní do Bratislavy prísť. Nedá sa predpokladať, že ak sa zmenší byrokracia súvisiaca s príchodom a pobytom, automaticky sa pre nich mesto stane atraktívnym.
8. Mesto by sa malo aktívne snažiť ovplyvňovať postoje obyvateľov a vytvárať atmosféru vzájomného rešpektu. Môže podporovať rôzne komunitné a kultúrne aktivity. Je potrebné vytvárať príležitosti, kde ľudia môžu zažiť „inakosť“ a mať pozitívny zážitok s kultúrnou rozmanitosťou. Dôležité je aj vzdelávanie na školách, keďže samospráva zriaďuje základné školy, umelecké školy a CVČ, mala by podporovať témy kultúrnej rozmanitosti, tolerancie a sociálnej súdržnosti.

Trnava[4]

Základné údaje o cudzincoch a cudzinkách v meste

Trnava je jedným z miest, kde počet cudzincov v posledných rokoch výrazne rastie. Dôvodom je najmä rozvoj ekonomiky, klesajúca nezamestnanosť a fakt, že Trnava je priemyselným centrom predovšetkým v automobilovom priemysle.

Dáta Úradu hraničnej a cudzineckej polície (ÚHCP) uvádzajú, že ku koncu januára 2018 malo v Trnavskom okrese registrovaný pobyt 2085 (42,85 %) občanov EÚ/EHP a 2 780 (57,14 %) štátnych príslušníkov tzv. tretích krajín. Z celkového počtu 4 865 cudzincov žijúcich v Trnavskom okrese bolo 3 480 mužov (71,5 %) a 1 385 žien (28,5 %). Celkovo žijú v okrese Trnava cudzinci z 80 rôznych krajín. Až 825 z nich má status Slováka žijúceho v zahraničí, väčšina z nich pochádza zo Srbska.

Najviac cudzincov pochádzalo začiatkom roka 2018 zo Srbska, Rumunska, Českej republiky a Ukrajiny.

Odporúčania pre tvorbu politík na lokálnej úrovni

Počet cudzincov prichádzajúcich do Trnavy sa bude zvyšovať, ak sa ekonomická situácia bude vyvíjať tak ako doteraz a ak migračná politika štátu bude migrácii otvorená. Respondenti v našom výskume[5] predpokladali, že trh práce bude zahraničných migrantov potrebovať a aj to, že krátkodobý pracovný charakter migrácie bude prevažovať. Dá sa však očakávať, že časť ľudí zo zahraničia sa v Trnave aj usadí. Mesto by sa na túto situáciu malo pripraviť, aby v budúcnosti nevznikali konflikty medzi rôznymi skupinami obyvateľov a aby migrácia bola pre všetky strany skôr výhodou a prínosom. Výrazne by tomu pomohli analýzy či prognózy, ktoré by dokázali aspoň čiastočne popísať, do akej miery možno rátať s trendom, že sa cudzinci v Trnave dlhodobo usadia.

Úloha mesta v integrácii cudzincov však bola pre respondentov pomerne nejasnou témou. Nedokázali pomenovať kompetencie, ktoré mesto v tejto oblasti má, ani aktivity, ktoré by mohlo vyvíjať. Podľa respondenta, ktorý pôsobí v sociálnej oblasti, však ide o tému, ktorou by sa malo mesto zaoberať, pretože je to sociálna problematika („vyvoláva to sociálne pnutia a diskomfort“)[6] a mesto má v sociálnej oblasti veľké kompetencie a zodpovednosť. Zároveň je to téma presahujúca hranice mesta, takže istú zodpovednosť by mal prijať aj štát. Napriek nevyjasnenosti roly mesta však respondenti tematizovali viacero oblastí, v ktorých by sa mohlo angažovať.

Pre úspešnú integráciu je potrebné, aby cudzinci mali možnosť nadväzovať kontakty s miestnym obyvateľstvom, aby sa vzájomne spoznali a aby miestni obyvatelia boli zvyknutí na spolužitie s inými národnosťami a kultúrami. Ďalej však tápali v tom, ako tento kontakt zabezpečiť. Jednou z možností je, aby si cudzinci sami, ale za podpory mesta zorganizovali rôzne podujatia, na ktorých by prezentovali svoje kultúry. Podpora mesta by mohla spočívať jednak vo finančnej dotácii a jednak v propagácii podujatí na svojich komunikačných kanáloch (web, sociálne siete). Podujatia však podľa iného respondenta majú vysoko formalizovaný charakter a nedokážu sprostredkovať autentický kontakt medzi cudzincami a väčšinovou spoločnosťou. Môžu tak predstavovať nadstavbu, ale podstatné je, aby cudzinci mali možnosť zažiť bežný život Trnavčanov.

Iniciatívu by mala prebrať väčšinová spoločnosť v tom, že cudzincov prizve do aktivít, o ktorých často vôbec netušia, že existujú (brigády, zber odpadkov, organizácia komunitných aktivít a pod.). Možnosti ponúkajú aj rôzne športy, napríklad keby sa zorganizoval futbalový zápas medzi Srbmi a miestnymi obyvateľmi v okolitých obciach, v ktorých sú zriadené ubytovne, mohlo by to pomôcť prelomiť ľady. Významnú úlohu by tu mohli zohrávať už existujúce občianskej združenia, ktoré sú v meste aktívne. Do svojich aktivít by mali vťahovať aj cudzincov, umožniť im prejaviť sa a prispievať svojimi nápadmi a predstavami k rozvoju mestskej komunity.

Mesto by mohlo nadviazať spoluprácu aj s mimovládnymi organizáciami, ktoré sa téme migrácie a integrácie venujú. Podľa jednej respondentky by mohli zohrať úlohu najmä vo vzdelávacích a osvetových aktivitách zameraných na väčšinové obyvateľstvo aj na cudzincov.

Osveta smerom k cudzincom by mala byť orientáciou v tom, ako funguje miestna spoločnosť a miestna komunita. Podľa jednej respondentky zastupujúcej samosprávu by bolo užitočné, keby sa vytvorila špecifická pracovná pozícia zameraná na pomoc cudzincom s orientáciou v meste. V súčasnosti však mnohí cudzinci na začiatku využívajú služby súkromných „asistentov“. Ako uviedla respondentka z Ukrajiny, pomáhajú im s „dokladmi, vodia ich za ruku všade“. Pre cudzincov, ktorí nehovoria po slovensky a ani žiadnym príbuzným jazykom (ako je napríklad ukrajinčina), je byrokracia mimoriadne náročná a komplikuje

4 Kapitola je zostavená z vybraných textov z publikácie Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

5 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

6 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

ju aj fakt, že takmer všetky úradné informácie sú len v slovenčine (výnimkou je sekcia mestského webu s vybranými informáciami pre cudzincov v angličtine).

„Asistentské“ firmy alebo aj jednotlivcov je možné nájsť na internetových fórach, kde sa združujú ľudia zo zahraničia (napríklad fórum ľudí z Ukrajiny), ktorí už žijú na Slovensku, a tí, ktorí plánujú prísť. Príchodzí využívajú tieto služby, aby sa vedeli lepšie orientovať v systéme, najmä administratívnom a byrokratickom, a to aj napriek finančným nákladom, ktoré takýto typ služby predstavuje. V prípade vysokokvalifikovaných cudzincov, ktorí prišli na konkrétnu pozíciu na manažérskej úrovni v medzinárodnej firme, poskytuje pomoc zamestnávateľ. Viaceré firmy majú na to špeciálnych konzultantov (zamestnávateľ jedného respondenta z tohto výskumu má takéhoto konzultanta napríklad v Bratislave). Veľkú pomoc predstavujú aj sociálne siete cudzincov, či už ide o siete v rámci svojich komunít, alebo o miestnych priateľov a známych, ktorých si cudzinci postupne nájdu. V prípade našich respondentov to boli prevažne kolegovia z práce.

Pri úvodnej orientácii v novej krajine by však nemalo ísť len o sprostredkovanie informácií o úradných záležitostiach (čo kde vybaviť), ale aj o „osobnejší kontakt s človekom, že ho uvedú do spoločnosti. Povedia o meste, aké sú možnosti. Pracovné, ubytovacie, kultúrne a tak ďalej“.[7] Ako uviedla respondentka z Ukrajiny, na začiatku je všetko cudzie a pomoc je preto vítaná. Nie je však jasné, kto by mal takúto pozíciu financovať – či mesto, štát, alebo by to malo byť v rukách súkromníkov. Podľa jednej respondentky zo samosprávy by optimálnym riešením bolo, keby to financoval štát, pretože nepredpokladá, že cudzinci sú v situácii, aby si platili za tieto služby (aj keď viacerí zjavne sú). Vytvorenie pozície zameranej na pomoc cudzincom s orientáciou v meste na úrovni samosprávy by znamenalo, že cudzinci sa môžu obrátiť na oficiálnu inštitúciu. Potenciálne by sa tým zamedzilo zneužívaniu neľahkej situácie cudzincov v novej krajine zo strany rôznych firiem a jednotlivcov, ktorí si z „asistencie“ často robia biznis, aj keď miera využívania a charakter týchto služieb zostáva na Slovensku nejasný.

Samotní cudzinci o týchto službách hovoria len zdráhavo, čo sa ukázalo aj vo výskume pracovnej migrácie z Ukrajiny na Slovensko.[8] Dôvodom môže byť to, že vzťahy medzi sprostredkovateľmi a cudzincami nie sú formalizované a nemajú štandardizované pravidlá, takže je pre respondentov aj ťažké popísať, ako takýto kvázi obchodný vzťah fungoval. Druhým možným dôvodom je to, že sprostredkovatelia vykonávajú túto činnosť neoficiálne, teda tzv. načierno, a respondenti preto o tom radšej nechcú hovoriť.

Keďže cudzinci nepoznajú kompetencie mestského úradu, nevedia, že sa na mestský úrad môžu obrátiť. Spoliehajú sa pri riešení rôznych životných situácií najmä na svoje vlastné siete a komunity sa tak uzatvárajú. Keby však mali oficiálne miesta, pričom to nemusia byť inštitúcie verejnej správy, ale napríklad mimovládne organizácie, na ktoré sa môžu s dôverou obrátiť, nebudú sa musieť obracať na siete v rámci svojich komunít. Pomohlo by to teda otvoreniu sa komunít voči mestu a premosteniu týchto dvoch svetov.

Treba však povedať, že ani mesto nepozná komunity cudzincov, ktoré na jeho území žijú (ak je možné vôbec hovoriť o komunitách), a preto „tiež by sa s nimi mal niekto stretávať, rozprávať. Že teda, keď už sem prišli, tak proste, ako si predstavujú ten život? Či tu chcú zostať alebo nechcú. Ak chcú, že musia akceptovať podmienky života, lebo inak to nebude fungovať“.[9] Toto považujeme za pomerne dôležité opatrenie, ktoré by mesto mohlo realizovať, keďže aktívne zapája aj samotných cudzincov. Tým vytvára predpoklad na to, že pravidlá spolužitia možno definovať v spolupráci, vďaka čomu budú potenciálne lepšie prijaté a dodržiavané oboma stranami (väčšinovým obyvateľstvom aj cudzincami). V súčasnosti na samosprávnej úrovni prevažuje (a aj v tomto výskume sa objavil) skôr postoj, že ak cudzinci niečo chcú či potrebujú, mali by sami vyvíjať aktivitu smerom k mestskému úradu. Jedna z respondentiek hovorila o tom, že mesto poskytuje dostatok možností na to, aby aj cudzinci získali informácie o tom, čo sa v meste deje alebo aké sú možnosti na realizáciu rôznych aktivít (napr. infolinka). Mesto je podľa nej otvorené komunikácii a ochotné vymýšľať. Z rozhovorov s cudzincami však vyplynulo, že veľkou bariérou pri komunikácii s mestom či získavaní informácií o živote a dianí v meste predstavuje fakt, že takmer všetky informácie sú len v slovenčine. Ak teda ešte nehovoria po slovensky, informácie im väčšinou poskytovali kolegovia v práci, napríklad o podujatiach, ktoré mesto organizuje, a podobne. Sebavnímanie mesta ako otvoreného je veľmi dôležité, pretože tým ukazuje ochotu spolupracovať a podporovať rôzne komunity. Je však tiež potrebné uvedomiť si, že to, čo nám miestnym príde ako samozrejmé (napríklad že existuje nejaká infolinka alebo že mesto niekde zverejňuje informácie o možnostiach získavať dotácie, či že tu funguje participatívny rozpočet), nemusí byť samozrejmé aj pre cudzincov, ktorí potrebujú pomoc s orientáciou v tom, ako samospráva na Slovensku a aj konkrétna mestská komunita funguje.

Osveta smerom k väčšinovému obyvateľstvu by mohla mať formu prednášok, workshopov alebo letákov. Dôležité je však aj zapájanie samotného obyvateľstva do rozhodovania o tom, ako mesto pristúpi k integrácii, napríklad formou verejných konzultácií za účasti odbornej verejnosti. Osvetovú funkciu smerom k väčšinovému obyvateľstvu by mohli mať rôzne spoločensko-kultúrne aktivity. Aktuálne sa v Trnave dáva spoločensko-kultúrnemu životu vo všeobecnosti veľký priestor, čo vytvára aj potenciál pre osvetové aktivity v oblasti spolužitia rôznych kultúr.

Symbolická politika

Podľa viacerých respondentov by mesto malo k migrácii zaujať jasné stanovisko, pretože je to fenomén, s ktorým treba do budúcnosti počítať. Mesto by zo svojej pozície malo vysielať signály, ktoré by pomáhali predchádzať konfliktom medzi rôznymi skupinami obyvateľov. Jednou z možností je vyjadrovať podporu všetkým, ktorí sa rozhodnú v meste žiť, či už ide o absolventov miestnych vysokých škôl, ktorí prišli z iných regiónov a rozhodli sa po skončení školy v meste zostať, alebo o pracovníkov zo Srbska, ktorí sa tu rozhodli usadiť sa. Odkazom mesta by malo byť, že si cení každého nového obyvateľa a vníma ho ako potenciálny prínos pre rozvoj.

Okrem toho by však mesto mohlo aj pomáhať vyvažovať negatívne správy, ktoré sú prevažne publikované v spojitosti s migráciou, a ponúkať i pozitívne príbehy. Ako však uviedli niektorí respondenti, nemalo by ísť len o selektívnu prezentáciu pozitív. Komunikácia mesta, aj v spolupráci s lokálnymi médiami, by skôr mala ponúkať realistický pohľad na migráciu a prítomnosť cudzincov v meste. Okrem toho by však mesto malo dávať morálnu podporu organizáciám, ktoré sa na jeho území snažia vyvíjať aktivity v oblasti integrácie cudzincov. V prípade, že by išlo o zmysluplné aktivity, mesto by malo byť pripravené podporiť ich materiálne či finančne.

7 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

8 Chudžíková, A.H., Bargerová, Z. (2018). Victims of labour exploitation or „illegal“ migrants? Ukrainian workers' labour rights protection in Slovakia. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry.

9 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

Inšpirácie zo zahraničia

Viacerí respondenti zo samosprávy aj z občianskej spoločnosti navrhovali čerpať informácie a inšpirácie o tom, ako možno pristupovať k integrácii cudzincov, zo zahraničia. Nemuselo by ísť nevyhnutne len o zdieľanie príkladov dobrej praxe. Prínosom by mohli byť aj reflexie toho, čo by krajiny, ktoré majú s migráciou viac skúseností než Slovensko, urobili inak a čo sú poučenia, ktoré si z doterajších prístupov berú do budúcnosti. Benefitom pre Trnavu by boli najmä skúsenosti miest v západnej Európe s podobným typom migrácie, teda s prítomnosťou najmä (ale nielen) pracovných migrantov. Jeden z respondentov navrhuje nadviazanie spolupráce s odborníkmi zo zahraničia pri plánovaní integračných opatrení, aby vychádzali z už odskúšaných modelov. Pri tomto prístupe však treba brať do úvahy lokálne špecifiká a možnosti, ktoré mesto má. Nie je možné preniesť model, ktorý fungoval v nemeckom meste, v nezmenenej podobe do Trnavy a očakávať, že prinesie rovnaké výsledky.

Dostupnosť štatistických údajov a prognóz

Pre plánovanie integračných opatrení je nevyhnutné, aby samospráva poznala komunity cudzincov žijúcich v meste. Je dôležité, aby informácie o udelených pobytoch prúdili pravidelne a plynule z oddelenia cudzineckej polície na mestský úrad. Potrebné sú však aj dáta o prichádzajúcich zahraničných pracovníkoch z úradu práce, keďže nie všetci cudzinci potrebujú povolenie na pobyt (napr. ak prichádzajú za prácou na 90 dní, nepotrebujú povolenie na pobyt, ale zamestnávateľ je povinný ich prihlásiť na úrade práce). Mesto by malo dostávať nielen informáciu o počte prichádzajúcich cudzincov, ale aj o ich krajine pôvodu a účele, kvôli ktorému prichádzajú. Prínosom pre plánovanie rôznych aktivít môžu byť aj dáta o veku, pohlaví a vzdelanostnej štruktúre. Na základe údajov by mesto mohlo zvažovať vytvorenie pozície kultúrneho mediátora pre najpočetnejšie komunity, prípadne podporiť vytvorenie tejto pozície v niektorej mimovládnej organizácii.

Dáta o cudzincoch by pomohli aj pri plánovaní rôznych spoločensko-kultúrnych aktivít zameraných na zbližovanie rôznych komunít, pretože ak sem prichádzajú robotníci, tak nie je nevyhnutné organizovať podujatie „vysokej kultúry“ typu alternatívneho divadla či koncertu vážnej hudby. Možno predpokladať, že „majú iné preferencie, radšej si kuknú ten futbal s pivom v ruke a je to okej. Veď to je normálne všade“.[10] Najvhodnejšie by však bolo plánovať aktivity spoločne s danými komunitami.

Okrem priebežného mapovania situácie vo vzťahu k cudzineckej populácii v meste, by bolo potrebné mať k dispozícii aj prognózy vývoja lokálneho trhu práce v previazaní na zahraničnú migráciu. Mesto by sa mohlo vopred pripraviť na možné budúce scenáre v súvislosti s príchodom väčších počtov zahraničných pracovníkov. Viacerí respondenti sa zhodli na tom, že je dôležité, aby sa prijímali preventívne opatrenia a nie reaktívne, ktoré by už len reagovali na vzniknutú situáciu.

Riešenie bývania cudzincov

Pri diskusii o ubytovniach, ktoré sú pre Trnavu pomerne špecifické, bola zhoda na tom, že obyvatelia mesta ich vnímajú negatívne. Nebola však zhoda na tom, ako inak by sa bývanie pracovných migrantov, najmä tých, ktorí prichádzajú na krátke obdobie, dalo riešiť. Na jednej strane bol názor, že ubytovne sú vlastne dobrým riešením, pretože „sú tam aj oni, ako skupinka, môžu si rozvíjať svoje kontakty a celkovo a s tým, s čím žili doma, tak to môžu praktizovať aj v cudzej krajine. A tým, že by bola taká ubytovňa umožnená, tak vlastne majú aj tie podmienky pre možnosť ubytovania. Tá spoločnosť by skôr prijala, že keby bolo takto (...) To by možno bolo tak na okraji, ale ťažko povedať, či by sa dokázali s touto našou komunitou zžiť“.[11] To je však v priamom rozpore s požiadavkou na to, aby sa začlenili do života miestnej komunity a prispôsobili sa. Na druhej strane však ubytovne boli vnímané aj negatívne práve z toho dôvodu, že spôsobujú izoláciu ich obyvateľov od väčšinovej mestskej komunity a zároveň sú potenciálne miestom susedských sporov, čo je podľa jedného respondenta zo samosprávy „dané tým, že mladí ľudia, ktorí nemajú inú formu vyžitia, príde po šichte domov, nemá čo robiť, plus pokiaľ si nesú ešte nejaké stigmy z rodných krajín. Keď prídu Srbi a Chorváti, tak je stále s nimi spor, je jedno, či sú doma, alebo na Slovensku“.[12]

Väčšina respondentov sa zhodla na tom, že pre úspešnú integráciu je dôležité, aby cudzinci mali možnosť nadväzovať kontakty s miestnym obyvateľstvom. Tento aspekt je ešte dôležitejší v prípade tých cudzincov, ktorí bývajú na rôznych ubytovniach, keďže tu je potenciálne vyššie riziko sociálnej izolácie. Samospráva má pomerne obmedzené možnosti ovplyvňovať zriaďovanie a fungovanie ubytovní. Môže však realizovať aktivity, ktorými by sa snažila aj ich obyvateľov vťahovať do diania v meste. Ideálne by bolo nadviazať s nimi kontakt a plánovať tieto aktivity spoločne s nimi.

Banská Bystrica[13]

Základné údaje o cudzincoch a cudzinkách v meste

Napriek zvyšujúcemu sa počtu cudzincov v Banskej Bystrici respondenti vo výskume nemajú pocit, že počet cudzincov je v meste vysoký a prakticky nikto nemal informáciu o aktuálnom počte cudzincov v meste. Aj približné odhady sa pohybovali výrazne pod aktuálnymi počtami. Cudzinci v meste nevytvárajú veľmi viditeľné komunity alebo susedstvá, tak ako je tomu v iných krajinách, žijú v meste rozptýlene. Napriek tomu však všetci respondenti vnímajú cudzincov v meste buď individuálne (poznajú konkrétnych cudzincov), alebo poznajú aj viaceré komunity, ktoré v meste postupne vznikajú.

Celkový počet cudzincov ku koncu januára 2018 v okrese Banská Bystrica bol 2 562. Občanov krajín mimo EÚ, tzv. štátnych príslušníkov tretích krajín, bolo 1 531, cudzincov z krajín EÚ/EHP bolo 1 031. Tu sa ukazuje iný trend, ako je priemer na Slovensku, kde výrazne prevažujú obyvatelia krajín EÚ/EHP. Najčastejšími krajinami pôvodu cudzincov z EÚ sú Česká republika, Poľsko, Rumunsko a Nemecko. V prípade tretích krajín ide predovšetkým o krajiny tzv. bývalého socialistického bloku – Ukrajina, Rusko, Srbsko, ale pomerne početná je aj komunita občanov Číny a Iránu. Celkovo v Banskej Bystrici žijú cudzinci až z 57 krajín.

Odporúčania pre tvorbu politík na lokálnej úrovni

Štatistické údaje

V súčasnosti mesto Banská Bystrica nedisponuje žiadnymi štatistickými údajmi týkajúcimi sa počtu a kategórií cudzincov žijúcich v meste. Akékoľvek ďalšie politiky a opatrenia zamerané na integráciu cudzincov by mali vychádzať zo štatistických údajov. Nedostatok údajov sa týka celkových počtov cudzincov, ale aj jednotlivých oblastí

10 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

11 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

12 Holka Chudžíková, A. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

13 Kapitola je zostavená z vybraných textov z publikácie Gallová Kriglerová, E. (2018). Banská Bystrica – mesto pre všetkých? Cudzinci a úloha samosprávy v ich integrácii Banská Bystrica. Analýza strategických dokumentov a kvalitatívny výskum. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Banskej-Bystrici.pdf

– napríklad vzdelávania, bývania alebo poskytovania sociálnych služieb. Jednotlivé odbory samosprávy nevedia, v akej situácii sa nachádzajú cudzinci, neexistuje kvalitná vyhľadávacia činnosť. Pri kvalitných štatistikách by bolo jednoduchšie nastavovať politiky a opatrenia pre jednotlivé skupiny a preventívne zamedzovať sociálnemu vylúčeniu tejto skupiny obyvateľstva. Cudzinecká polícia disponuje pomerne podrobnými štatistikami o udelených typoch pobytov, krajinách pôvodu, vekovom zložení cudzincov a podobne. Preto by bolo potrebné prepojiť tieto štatistiky so štatistickými databázami, ktorými disponuje mestská samospráva.

Poskytovanie informácií cudzincom

Tak ako samospráva nemá dostatok informácií o cudzincoch, ktorí žijú v meste, ani cudzinci nemajú takmer žiadne informácie o činnosti a kompetenciách samosprávy. Či už ide o volebné právo, poskytovanie služieb a starostlivosti, tému vzdelávania a ďalšie, cudzinci zvyčajne nevedia, že môžu samosprávu osloviť so žiadosťou o pomoc. Ak aj vedia, často čelia jazykovej bariére. Preto je potrebné hľadať spôsoby, ako by samospráva dala cudzincom vedieť, že sa na ňu môžu obrátiť. Návrhov a možností je niekoľko:

a) **Poskytovanie informácií na cudzineckej polícii – informačné materiály**
Každý cudzinec prichádza do kontaktu s cudzineckou políciou pri udeľovaní povolenia na pobyt. Cudzinecká polícia je teda inštitúcia, kde by mohli cudzinci dostať aj základné informácie o ich právach a povinnostiach, ktoré súvisia tiež s kompetenciami samosprávy. Tieto informačné materiály by mali byť dostupné vo viacerých jazykoch a mali by byť pripravené samosprávou aj s uvedenými kontaktnými údajmi, na koho je možné sa v prípade určitých vzniknutých situácií pripraviť.

b) **Poskytovanie informácií na samospráve**
Pre cudzincov by bolo veľmi užitočné, ak by na mestskom úrade bola zriadená pozícia alebo informačný bod, kde by dostali všetky informácie o svojich povinnostiach ako nových obyvateľov mesta. Treba identifikovať všetky oblasti, ktoré sa cudzincov môžu týkať, či už ide o rôzne povinnosti (miestne dane, poplatky, odpad, informácie o školách a povinnosti zapísať deti do základnej školy a mnohé iné), alebo služby, na ktoré majú pri určitých životných situáciách nárok (sociálne služby, oblasť bývania a podobne), prípadne o informácie o kultúrnych podujatiach, komunitách cudzincov a podobne. Dôležité je poskytovať informácie v dostupnom jazyku napríklad na webstránke mesta alebo aj priamo na úrade.

Vzdelávanie zamestnancov samosprávy

Z výskumu vyplýva, že zamestnanci samosprávy nemajú dostatok skúseností s cudzincami a v niektorých prípadoch ani nevedia, na aké služby majú cudzinci nárok, alebo ako by bolo možné riešiť jednotlivé vzniknuté životné situácie. V tomto prípade by bolo užitočné, aby zamestnanci úradu prešli právnym a sociálnym školením, ako v jednotlivých oblastiach poskytovať poradenstvo a služby.

V praxi môžu nastať aj situácie, že vznikne nedorozumenie a konflikt aj kvôli kultúrnym rozdielom alebo nepochopeniu vzájomných očakávaní a povinností. Interkultúrne tréningy a tréningy komunikácie by mali napomôcť aj zamestnancom samosprávy a ďalším poskytovateľom služieb pripraviť sa na situácie, ktoré vznikajú v kontakte s cudzincami a na ktoré nie sú zvyknutí z komunikácie s bežnými obyvateľmi mesta – Slovákmi.

Komunikácia témy a symbolická politika

V súčasnosti v Banskej Bystrici nedochádza k interetnickým konfliktom a podľa respondentov vo výskume sú cudzinci pomerne dobre prijímaní väčšinovou populáciou.

Pre integráciu cudzincov je však dôležité, aby sa cítili v meste prijatí a vítaní ako súčasť mesta. V tomto je veľmi dôležitá symbolická politika (aj) politických zástupcov samosprávy, ktorá však musí byť autentická a musí korešpondovať aj s reálnymi skutkami, aby bola dôveryhodná. Do budúcnosti je však potrebné zvážiť efektívne mechanizmy komunikácie tejto témy. Podľa viacerých respondentov môže byť rizikové túto tému presadzovať v médiách a upriamovať na ňu pozornosť, pretože ľudia to považujú v súčasnom mediálnom diskurze za podozrivé.

Oblasť vzdelávania

Téma vzdelávania detí cudzincov je na Slovensku ešte veľmi podceňovaná a neexistujú mechanizmy podpory štátu pre vzdelávanie týchto detí, ani podpory pre učiteľov. V Banskej Bystrici počet detí cudzincov síce narastá, no zatiaľ nie je natoľko výrazný, aby mal výrazný vplyv na ich integráciu do škôl. Napriek tomu existujú určité bariéry, ktoré je potrebné prekonávať. V prvom rade ide o jazykovú bariéru. V súčasnosti ju školy riešia jazykovými kurzami, ktoré sú preplácané okresným školským úradom. Do budúcnosti by školy potrebovali lepšiu podporu v tejto téme. Druhou témou je vzdelávanie učiteľov na prácu s deťmi cudzincov, ktorá úplne absentuje.

Oblasť bývania a sociálnych služieb

Túto tému sme zlúčili do jednej, pretože sa týka poskytovania poradenstva a pomoci cudzincom, ktorí sa ocitnú v určitej životnej situácii, kedy potrebujú podporu mesta alebo štátu. V súčasnosti cudzinci o týchto službách buď nevedia, alebo nie v situácii, kedy by potrebovali sociálnu podporu. V budúcnosti sa to však môže zmeniť. Bolo by potrebné zlepšiť sociálnu prácu a vyhľadávaciu činnosť – to je však bariéra, ktorá sa netýka len cudzincov, ale všetkých obyvateľov. Každopádne, v prípade prijímania strategických krokov na zlepšenie poskytovania služieb na komunitnej úrovni a podpory sociálnej práce je potrebné brať do úvahy aj situáciu cudzincov ako potenciálnej cieľovej skupiny a prijímané opatrenia prispôsobiť ich špecifickej situácii (jazyková, kultúrna bariéra, nedostatok informovanosti o existujúcich službách, pobytový status a iné).

Košický samosprávny kraj[14]

Základné údaje o cudzincoch a cudzinkách v kraji

Jedným z cieľov terénneho výskumu bolo zmapovať situáciu v Košickom kraji v súvislosti s viditeľnosťou a vnímaním cudzincov rôznymi aktérmi. S tým súvisia aj príležitosti pre stretávanie, resp. nadväzovanie vzťahu s majoritou, ako aj vnímanie multikulturalizmu a integrácie. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že vnímanie multikulturality ako atraktívnej hodnoty regiónu je spájané s dedičstvom kraja, v ktorom bol pohyb cudzincov z Maďarska, Nemecka či Ukrajiny prirodzený geograficky aj historicky. Príchod cudzincov z týchto krajín respondenti nepovažujú za migráciu, ale skôr za prirodzený pohyb obyvateľstva, ktorý sa v kraji deje dlhodobo. Na druhej strane cudzincov z kultúrne odlišných krajín vnímajú s výrazne vyššou obozretnosťou až nedôverou a strachom, pričom ich zaraďujú do „novej“ vlny migrácie. Zároveň sa respondenti zhodli, že cudzincov žijúcich v kraji je veľmi málo a v podstate nemajú s nimi veľké skúsenosti. Najviditeľnejší sú v meste Košice. „... sme voči nim (cudzincom) ešte stále takí uzamknutí. A my ich neprijímame vyslovene pozitívne, ale ani oni nám nedávajú nejaké negatívne spätné väzby.“ (respondent z komunitnej oblasti)

14 Kapitola je zostavená z vybraných textov z publikácie Luptáková, Z., & Medľová, K. (2018). Integrácia cudzincov v Košickom samosprávnom kraji. Analýza strategických dokumentov a kvalitatívny výskum (skrátená verzia). Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-KSK.pdf

V Košickom samosprávnom kraji (KSK) žilo ku koncu januára 2018 celkovo 12 572 cudzincov, z toho 7 102 v meste Košice (Košice I – IV a Košice-okolie). Z celkového počtu cudzincov bolo 7 744 mužov a 4 828 žien. Občania EÚ/EHP tvorili 48 % (celkový počet 6 043) a občania tzv. tretích krajín 52 % (celkový počet 6 529). Azylantov/osôb s doplnkovou ochranou bolo v kraji 82, čo tvorí 0,6 % z celkového počtu cudzincov v kraji. Z hľadiska pomeru cudzincov k celkovému počtu obyvateľov kraji tvorili cudzinci v KSK približne 1,57 %.

Odporúčania pre tvorbu politík na lokálnej úrovni

Z výskumu vyplýva, že mnohé bariéry vnímajú respondenti najmä v Košiciach, teda na pôde mesta. V niektorých oblastiach, ako je napríklad bývanie či vzdelávanie, má krajská samospráva obmedzené, prípadne žiadne kompetencie. Jej úloha je však veľmi dôležitá, pretože môže poskytovať metodické usmernenie rôznym aktérom, najmä vo vzťahu k zamestnávateľom a mestám. Košický samosprávny kraj má však výhodu v tom, že ak vytvorí systematický prístup, umožní vznik jednotných a presných informácií k ostatným aktérom a zároveň bude vedieť flexibilne reagovať na potreby v jednotlivých mestách. Príklady dobrej praxe sa tak môžu prenášať medzi mestami. Z tohto dôvodu navrhujeme opatrenia, ktoré sú zamerané na odstránenie bariér identifikovaných respondentmi vo vzťahu ku kraju, ako aj k mestu.

Štatistické údaje

Bariéra:

→ absencia štatistických údajov

Riešenie:

→ vytvorenie mechanizmu pravidelného zberu dát

Úplne základnou bariérou je absencia štatistických údajov o cudzincoch na krajských odboroch a v zastupiteľstve. Kraj v súčasnosti nemá informácie o počte cudzincov a jeho vývoji, ich veku, socioekonomickom statuse, vzdelaní a pod. Akákoľvek politika a nástroje zamerané na cudzincov ako obyvateľov Košického kraja by mali vychádzať zo štatistických údajov. Bez nich nie je možné nástroje a politiky nastaviť tak, aby odrážali reálne potreby a dosiahli svoj cieľ. Tieto údaje má k dispozícii hraničná a cudzinecká polícia, preto by vhodným riešením bolo vytvoriť mechanizmus pravidelného poskytovania vybraných štatistických údajov a vytvorenie databázy, ktorá by bola prístupná pre rôzne krajské odbory.

Krajská samospráva má potenciál metodicky usmerňovať iných aktérov, najmä na úrovni mesta, kde by tieto údaje boli tiež potrebné. Keďže výskum v KSK nebol zameraný primárne na úroveň mesta, nevieme s určitosťou povedať, akými údajmi disponujú. Pri tvorení mechanizmu zberu údajov by preto bolo vhodné osloviť i mestské inštitúcie, aby zbierané údaje mohli pokrývať aj ich potreby.

Informácie smerom k cudzincom

Bariéra:

→ dôležité informácie sú dostupné len v slovenskom jazyku

Riešenie:

→ vytvorenie relevantných jazykových mutácií na webstránke kraja pre cudzincov – obyvateľov (nie turistov)

→ sprístupnenie informačného balíka a informačného pultu na úradoch, ktorý bude poskytovať informácie o fungovaní zdravotného, sociálneho a daňového systému v rôznych jazykoch

→ vytvorenie a sprístupnenie zoznamu dobrovoľných tlmočníkov

→ spolupráca so zamestnávateľmi pri šírení informácií

Ďalšou výraznou bariérou je nízka dostupnosť informácií pre cudzincov o tom, ako funguje systém sociálneho a zdravotného poistenia, pôsobnosť jednotlivých mestských úradov, práva a povinnosti, ktoré im vyplývajú či už zo zamestnania, podnikania alebo trvalého pobytu v kraji. Jednou z hlavných príčin je jazyková bariéra, lebo väčšina týchto informácií je na úradoch či webstránke kraja len v slovenskom jazyku. Informácie, ktoré sú poskytované na webstránke v jazykových mutáciách, napríklad v angličtine či maďarčine, sú určené pre turistov, nie pre obyvateľov. Informácie cudzinci získavajú medzi sebou navzájom, v rámci vlastnej siete kontaktov a organizácií, ktoré sa cudzincom venujú, pokiaľ sa o nich dozvedia. Na úrovni kraja je potrebné, aby aspoň na webstránke boli zverejnené informácie minimálne v anglickom jazyku o jeho základnom fungovaní, kompetenciách a úradoch, ktoré má vo svojej pôsobnosti a informácie o tom, ktoré oblasti a úrady má v pôsobnosti, mesto (cudzinci nemajú odkiaľ poznať rozdelenie kompetencií medzi krajom a mestom, často nevedia, kam sa obrátiť).

Viacerí respondenti sa na základe vlastnej skúsenosti zhodli, že by bolo potrebné vytvoriť informačný pult, na ktorom by cudzinci mohli získať potrebné informácie. Cudzinci v našom výskume by ocenili, keby tieto informácie nešírili len mimovládne organizácie, ale magistrát, keďže ten je pre nich ako mestská inštitúcia viditeľný. Samotná krajská samospráva však podľa nás tiež môže zohrať dôležitú úlohu. V rámci metodického usmernenia by na úrovni kraja mohol vzniknúť komplexný a jednotný balík informácií, ktorý by bolo možné ďalej distribuovať medzi aktérov podľa potreby. Môžu pritom spolupracovať s mimovládnymi organizáciami, ktoré sa cudzincom venujú a niektoré informácie majú už spracované. Výhodou takéhoto nastavenia je schopnosť kraja zastrešiť všetkých aktérov (cudzincov, mestské úrady, školy, zamestnávateľov a pod.), ktorí by dostávali ucelené a správne informácie. Krajská samospráva by tak zároveň získala možnosť flexibilne reagovať na špecifické potreby jednotlivých miest a prenášať medzi nimi skúsenosti.

Samotní cudzinci by veľmi ocenili vytvorenie zoznamu dobrovoľných tlmočníkov, ktorý by bol verejne prístupný napríklad na webstránke. Pre cudzinca je komunikácia s úradmi v slovenskom jazyku veľmi náročná a podľa ich slov niekedy až nemožná. Nie je to pre ich nezáujem naučiť sa slovenský jazyk, ale pochopiť informácie je často náročné aj pre slovenského občana, nieto ešte pre cudzinca začínajúceho učiť sa základy jazyka, ktoré nepokrývajú administratívnu hantírku. Rovnako však nejde len o mestské či krajské úrady, ale napríklad aj o návštevu lekára či iného zariadenia, keď nerozumejú predpísanej liečbe a podobne.

Spolupráca so zamestnávateľmi

Bariéra:

→ nedodržanie legislatívnych postupov zo strany zamestnávateľov

→ neskúsenosť zamestnávateľov

Riešenie:

→ vytvorenie informačného balíka pre zamestnávateľov

→ vytvorenie mechanizmu automatickej distribúcie informačného balíka zamestnávateľom, ktorí zamestnajú cudzinca

Zamestnávatelia majú problém orientovať sa v legislatívnych a v administratívnych požiadavkách a možnostiach zamestnávania cudzincov. Dôsledky nesprávneho či neskorého plnenia si povinností často znáša cudzinec, ktorému môže hroziť aj to, že mu nepredĺžia povolenie na pobyt. Zamestnávatelia sú pritom dobrým kontaktným bodom pre šírenie informácií k svojim zamestnancom – cudzincom. Preto by bolo dobré vytvoriť informačný balík zameraný špeciálne pre zamestnávateľov na základe ich potrieb, ktorý by automaticky dostávali pri zamestnaní cudzinca. Mohli by k tomu dostať aj základný balík informácií pre cudzinca, ktorý by mu sprostredkovali. O samotnej distribúcii informácií by bolo potrebné rokovať s daným mestom, informačný balík však môže byť vypracovaný na úrovni samosprávneho kraja v rámci metodického usmerňovania.

Väčšina respondentov predpokladá nárast v počte zamestnaných cudzincov.

Zvýšenie odborných kapacít úradníkov
Bariéra:
- neskúsenosť s cudzincami
- nedostatočné poznanie administratívnych a legislatívnych požiadaviek v jednotlivých oblastiach

Riešenie:
- legislatívne školenie úradníkov v jednotlivých agendách
- interkultúrny tréning úradníkov so zameraním na zvýšenie citlivosti voči cudzincom

V rámci výskumu sme zistili, že pracovníci na rôznych úradoch a odboroch krajskej samosprávy majú len malú (alebo žiadnu) skúsenosť s poskytovaním služieb cudzincom. Často sa tak k cudzincom dostanú nepresné alebo nesprávne informácie, ktoré spôsobujú prieťahy pri vybavovaní úradných záležitostí. Bolo by preto užitočné poskytnúť zamestnancom krajskej a mestskej samosprávy príležitosť oboznámiť sa so špecifikami svojej agendy v situáciách, keď je ich klientom cudzinec. V tomto smere treba upozorniť, že bude potrebné pracovať aj s motiváciou takéhoto školenia sa zúčastniť, keďže je pravdepodobné, že zamestnanci nebudú vnímať jeho potrebu, lebo sa s cudzincami nestretávajú. Cudzinci sa zas styku s úradmi pre ťažkú orientáciu v informáciách a jazykovú bariéru, pokiaľ možno, vyhýbajú. Interkultúrne tréningy by zamestnancom krajskej a mestskej samosprávy pomohli lepšie pochopiť, s čím všetkým sa obyvatelia – cudzinci musia vysporiadať a ako do procesu integrácie cudzincov zapadajú oni.

Podpora pri hľadaní bývania
Bariéra:
- nedostatok nájomných bytov
- ťažká orientácia a získavanie informácií pre cudzincov pri hľadaní bývania
- cudzinci sú neviditeľní aj pri územnom plánovaní

Riešenie:
- spolupráca so zamestnávateľmi – vytvorenie mechanizmu podpory pri hľadaní ubytovania (poskytnutie základných informácií o možnostiach, sprevádzanie pri obhliadke, pomoc pri uzatváraní nájomných zmlúv a pod.)

Bytová politika je v kompetencii mestských samospráv, akýkoľvek nástroj zameraný na zvýšenie dostupnosti nájomných bytov pre cudzincov je preto potrebné vytvárať na úrovni mesta. KSK má však vo svojej kompetencii územné plánovanie, ktoré by mohlo a aj malo reflektovať potreby cudzincov. Samotní cudzinci v našom výskume uviedli, že by ocenili pomoc pri hľadaní bývania, keďže sa ťažko orientujú v informáciách v slovenčine a majú negatívnu skúsenosť s predražovaním komerčného bývania pre zahraničných nájomníkov. Viacerí cudzinci uviedli, že potenciálny dôvod na odchod z regiónu je práve nemožnosť nájsť dostupné cenové bývanie. Platí to najmä pre skupinu absolventov vysokých škôl, ktorí počas štúdia poberali štipendium a boli ubytovaní na internáte. Kraj tak zbytočne prichádza o kvalifikovanú pracovnú silu, ktorú pre rozvoj regiónu potrebuje. Základné informácie o ubytovaní by mohli byť súčasťou informačného balíka pre cudzincov. Podpora pri hľadaní bývania by mohla byť súčasťou spolupráce so zamestnávateľmi, ktorí môžu mať kapacity na pomoc pri obhliadkach či podpise nájomných zmlúv, resp. pri zorientovaní sa v ponukách bývania a podobne. Práve zamestnávatelia by mohli byť aktérmi, ktorí by túto podporu dokázali poskytnúť ešte pred príchodom cudzinca do mesta, aby nemusel čeliť neistote, či bude mať „strechu nad hlavou“. V rámci výskumu vystúpila potreba zabezpečenia celoročného internátneho bývania pre cudzincov – študentov stredných škôl. V súčasnosti kraj poskytuje takýto typ ubytovania len v jednom internáte, pričom dopyt je veľký a podľa respondentov narastá.

Spolupráca s médiami
Bariéra:
- nedostatok pozitívnych informácií o cudzincoch
- nedostatok informácií o miestnych špecifikách migrácie, miestnych komunitách cudzincov

Riešenie:
- nadviazať spoluprácu s novinármi a vytvoriť komunikačnú stratégiu

V rámci výskumných rozhovorov respondenti často uvádzali negatívny mediálny obraz cudzincov ako príčinu strachu a nedôvery voči nim. Zároveň aj podľa respondenta z regionálneho rádia sa miestne médiá téme migrácie a cudzincom venujú len veľmi málo a informácie preberajú primárne z národnej úrovne. Bolo by dobré nadviazať intenzívnejšiu spoluprácu aj s novinármi a regionálnymi médiami, zvoliť vhodnú komunikačnú stratégiu, ktorá by pracovala s témou migrácie a cudzincami ako obyvateľmi kraja a reagovala na konkrétnu situáciu v regióne. Vyžaduje to lepší prístup novinárov k informáciám a bližšiu spoluprácu s nimi aj na úrovni krajskej samosprávy.

Multikultúrny obraz o košickom regióne
Bariéra:
- negatívny obraz o regióne, ktorý sa pretavuje do nedôvery obyvateľov voči cudzincom, ktorí sa do kraja plánujú prisťahovať

Riešenie:
- budovanie regionálnej identity postavenej na diverzite a participácii všetkých skupín
- posilnenie priestoru a príležitostí pre aktívne stretávanie sa medzi cudzincami a majoritnými obyvateľmi
- vytvorenie priestoru napríklad spoločnej platformy alebo pravidelných stretnutí na stretávanie krajských poslancov s komunitami cudzincov v kraji

Z výskumu vyplynulo, že etnická rozmanitosť je vnímaná ako pozitívna charakteristická vlastnosť regiónu. Postupom času sa však začalo vytrácať jej konkrétne uchopenie, ako by si región túto vlastnosť mal uchovať. Viacerí respondenti upozornili na to, že im chýba väčšia iniciatíva zo strany samosprávy, ktorá je skôr v pozícii „máme, tak sa pochváľme“.

Odzrkadľuje sa to aj z rozhovorov, z ktorých vyplýva, že príležitostí na vzájomné spoznávanie sa medzi domácim obyvateľstvom a cudzincami je stále málo. Cudzinci majú tendenciu stretávať sa v rámci svojich komunít. Kultúra je pritom medzi respondentmi vnímaná ako most, ktorým sa nenásilnou formou dajú komunikovať rôzne témy v regióne a pomáha prekonávať nedôveru a strach. Jednou z príležitostí pre krajskú samosprávu je preto zastrešovať či priamo iniciovať „mäkké“ projekty zamerané na kultúrnu výmenu.

Osobný kontakt, teda priestor a príležitosti na stretávanie sa domáceho obyvateľstva s cudzincami, napomôže búraniu predsudkov. Viacerí cudzinci aj respondenti zo samosprávy na základe vlastnej skúsenosti uviedli, že osobný kontakt je veľmi dôležitý pri prekonávaní negatívneho obrazu o cudzincoch. Výrazne to pociťujú cudzinci z kultúrne odlišných krajín, ku ktorým je miera nedôvery a strachu najvyššia.

Začatie realizácie „nekonfliktných“ opatrení v rámci Cestovnej mapy[15]
Bariéra:
- politická a finančná nedostupnosť brániaca realizácii

Riešenie:
- identifikácia opatrení, ktoré nie sú politicky konfliktné, a hľadanie možností, ako ich zrealizovať

15 Košický samosprávny kraj. (2015). Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji. https://web.vucke.sk/files/dokumenty/pub/regionalny_rozvoj/phsr/2015/prilohy/priloha_12_cestovna_mapa_riadenej_migracie_v_kosickom_kraji.pdf

Cestovná mapa poskytuje niekoľko návrhov opatrení na podporu riadenej migrácie a integrácie cudzincov. Je zrejmé, že všetky navrhnuté opatrenia nie je možné v blízkej dobe realizovať, či už z nedostatku politickej, alebo finančnej podpory. Existujú však aktivity, ktoré sa dajú zrealizovať v krátkodobom horizonte. V kultúrnych aktivitách by bolo vhodné stanoviť osobu, ktorá bude zodpovedná za spoluprácu s komunitami na Úrade KSK, a nadviazať spoluprácu so zástupcami cudzineckých komunít. Tento krok by mohol niesť minimálne symbolický odkaz cudzincom aj verejnosti o tom, že kraj má záujem o všetkých svojich obyvateľov. Rovnako pozitívnym prínosom by bolo vytvorenie platformy – pracovnej skupiny na výmenu informácií medzi relevantnými inštitúciami, ktoré prichádzajú do kontaktu s cudzincami vrátane zástupcov komunít cudzincov.

Symbolická politika a komunikácia smerom k cudzincom
Bariéra:
→ absencia symbolickej komunikácie
Riešenie:
→ prevzatie iniciatívy a začatie komunikácie s cudzincami ako plnohodnotnými členmi komunity
→ iniciatívne komunikovať o migrácii a cudzincoch navonok

V neposlednom rade je potrebné, aby samosprávny kraj začal s cudzincami komunikovať aj symbolicky. Je totiž veľmi dôležité, aby cudzinci dostali signál, že sú plnohodnotnou súčasťou komunity, v ktorej žijú, a majú právo participovať na jej fungovaní a zveľaďovaní. V súčasnosti takáto komunikácia úplne absentuje. Cudzinec pri komunikovaní svojich potrieb, požiadaviek, názorov a postojov smerom ku komunite aj k samotnej samospráve prekonáva oveľa viacej bariér ako samospráva smerom k cudzincovi. Preto je potrebné, aby mesto a kraj neboli pasívnymi aktérmi, ale prevzali iniciatívu.

Cezhraničná spolupráca
Bariéra:
→ nevyužitý potenciál cezhraničnej spolupráce
Riešenie:
→ zvýšenie atraktivity cezhraničnej spolupráce

Respondenti identifikovali ako bariéru nevyužitý potenciál cezhraničnej spolupráce s Ukrajinou. Podrobnejšie sme sa tejto téme vo výskume nevenovali, ale z výpovedí respondentov je zrejmé, že je to oblasť, v ktorej by kraj mohol prevziať iniciatívu.

Kapitola 3

Integračná politika na lokálnej úrovni

Prečo je dôležitá vízia a identita mesta a akú integračnú politiku zvolit' [1]

Samosprávy majú v kompetencii tvorbu viacerých strategických dokumentov, ktoré by mali slúžiť na rozvoj danej lokality. Okrem plánov hospodárskeho a sociálneho rozvoja a komunitných plánov rozvoja sociálnych služieb tvoria samosprávy množstvo ďalších stratégií (napr. rozvoja školstva, kultúry, športu), ktoré by mali reflektovať lokálny kontext. Zároveň by mali reagovať na potreby rôznych skupín obyvateľov na danom území. Keďže slovenské mestá sú čoraz rozmanitejšie, je dôležité venovať v strategických dokumentoch pozornosť aj cudzincom.

Vo vzťahu k integrácii cudzincov majú samosprávy viacero možností. Buď vytvoria samostatnú stratégiu integrácie cudzincov, alebo môžu vytvárať kultúrne citlivé politiky s prihliadnutím na to, aké dopady budú mať aj na cudzincov (no aj na iné menšinové skupiny, vďaka čomu to bude politika pre všetkých obyvateľov). Oba prístupy majú svoje výhody aj nevýhody.

Samostatná integračná stratégia je vyjadrením toho, že mesto si uvedomuje význam témy integrácie a cudzincov vníma ako jednu z dôležitých skupín obyvateľstva. Tvorba samostatnej stratégie umožňuje podrobne zmapovať situáciu cudzincov na území mesta a identifikovať potreby, bariéry a možnosti integrácie. Poskytuje priestor na vytváranie adresnejších opatrení a tiež na pravidelnú aktualizáciu. Prijatie samostatnej integračnej stratégie však vyžaduje veľkú politickú vôľu a dostatočné kapacity (odborné aj finančné). Proces prepájania takejto stratégie na ostatné strategické dokumenty mesta je zároveň náročnejší.

Druhou možnosťou je zahrnúť cudzincov do všeobecnejších strategických dokumentov mesta ako špecifickú cieľovú skupinu - takzvaný mainstreaming integrácie. Takýto prístup je signálom, že potreby cudzincov sú vnímané ako súčasť potrieb mestského spoločenstva. Hoci tento prístup môže mať nižšiu politickú váhu, umožňuje vnímať potreby cudzincov ako súčasť potrieb mestského spoločenstva. Jednoduchšie prepája integračné opatrenia s opatreniami z ostatných oblastí, čo je pri prierezovosti integrácie nepochybne výhodou. Dôležité však je skutočne rozpoznávať a adresovať špecifickosť potrieb tejto skupiny. Okrem toho je potrebné zaviesť „migračný filter“ aj pri formulácii všeobecnejších opatrení - tvorcovia politík by sa mali pýtať, aký dopad bude mať dané opatrenie na cudzincov.

Tretí prístup vychádza z predpokladu, že cudzinci sú obyvatelia ako ostatní a všetky opatrenia budú mať rovnaký dopad

1 Kapitola je výberom textov z pôvodnej publikácie: Centrum pre výskum etnicity a kultúry. (2020). Cudzinci v meste. Príručka pre tvorbu integračných stratégií na lokálnej úrovni. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2020/12/Odporucania-integracne-strategie.pdf

tak na cudzincov, ako aj ostatných obyvateľov. Má síce silný nediskriminačný aspekt, avšak popiera špecifickosť potrieb cudzincov. Zjednodušene možno povedať, že si zamieňa rovnosť s rovnakosťou. Cudzinci sa v opatreniach zameraných na všeobecnú verejnosť ľahko „stratia“ – formálne napríklad môžu mať nárok na rôzne služby, ktoré mesto poskytuje, ale v realite na ne nedosiahnu, pretože sa o nich buď nedozvedia, alebo tieto služby nebudú schopné reflektovať ich špecifickú situáciu (napr. jazykovú bariéru či kultúrne špecifiká).

Vízia a identita mesta

Identita mesta a definovanie vízie, kam sa chce mesto vyvíjať do budúcnosti, sú veľmi dôležitými a čoraz kľúčovejšími aspektmi rozvojových aktivít a plánov vo svete. Na Slovensku sa zvyčajne strategické plány týkajú predovšetkým rozvoja infraštruktúry mesta, urbanizmu a hospodárskych či iných ekonomických aspektov.

To, ako sa mesto bude rozvíjať a ako sa v ňom ľuďom bude žiť, však zďaleka nezávisí len od toho, ako funguje verejná doprava, aká je kvalita ciest či od toho, ako sa mesto zahusťuje.

Dôležité je aj to, ako sa obyvatelia v meste cítia, aký majú k nemu vzťah a aké vzťahy majú medzi sebou rôzne komunity, ktoré sú jeho súčasťou. **Sociálna súdržnosť a pocit prináležania k mestu sú kľúčovými aspektmi vytvárania silnej identity.**

K čomu prispieva dobré zadefinovanie vízie a identity mesta?

S demografickou krízou a tým, ako sa postupne mení štruktúra obyvateľov, si začínajú postupne rôzne mestá konkurovať v tom, ako prilákať nových obyvateľov alebo ako zabezpečiť, aby neodchádzali tí, ktorí v ňom žijú. Vďaka globalizácii táto konkurencia funguje aj medzinárodne. Človek sa oveľa jednoduchšie než v minulosti môže rozhodnúť, v akom meste bude žiť. Okrem kvalitnej infraštruktúry si ľudia vyberajú mestá, ku ktorým si môžu vytvoriť vzťah.

Mesto s jasnou víziou a identitou:

a) **Je atraktívne pre nových obyvateľov –** ak sa ľudia rozhodujú, kde strávia časť svojho života, nezvažujú len ekonomické okolnosti. Kvalita ciest, dobrá infraštruktúra či silné pracovné príležitosti sú pravdepodobne primárne v rozhodovaní. Lenže čoraz viac miest bude tieto kritériá spĺňať a ľudia budú hľadať aj niečo viac. Budú si vyberať mesto, kde sa dobre žije. A to sú mestá, ktoré vedia, kam smerujú a čo svojim obyvateľom ponúkajú.
b) **Poskytuje pocit bezpečia a prináležania –** mesto, v ktorom si človek vytvorí silné väzby a ponúka svojim obyvateľom identitu, ktorej môžu byť ľahko súčasťou, je mestom, z ktorého ľudia nebudú odchádzať. Zároveň je to mesto, kde ľudia nebudú len prespávať, ale svoj voľný čas budú tráviť aj vo verejných priestoroch, čo opäť prispieva k lepšiemu rozvoju mesta.
c) **Vie, kam smeruje –** silná identita a vízia budúceho smerovania dáva obyvateľom pocit istoty, lojality. Ľudia vedia, že prostriedky investované do rozvoja mesta idú konkrétnym smerom, a vedia, ako budú použité.
d) **Prepája „tvrdé“ a „mäkké“ opatrenia –** mesto so silnou identitou a víziou si uvedomuje, že život v ňom obyvateľom neprináša len miesto na prežitie, ale aj kvalitu života. Prepájanie urbanistického a hospodárskeho rozvoja s víziou vytvára dobré miesto pre život všetkých obyvateľov.
e) **Je mestom pre všetkých –** ľudia sa budú identifikovať ako obyvatelia mesta, budú sa správať zodpovedne a lojálne v meste vtedy, ak budú mať pocit, že je to „ich“ mesto. Mesto so silnou identitou smeruje k tomu, že vytvára podmienky pre kvalitný život všetkých obyvateľov, aj tých zo znevýhodneného prostredia či novopríchodzích.

Ako pristupovať k tvorbe vízie a identity mesta

Identitu mesta tvoria základné hodnoty a princípy, ktoré ho odlišujú od iných miest. Súvisia s historickými, sociálnymi a ekonomickými aspektmi, ktoré jednotlivé mestá od seba odlišujú. Identita mesta súvisí aj s imidžom mesta či povesťou, ktorú má v očiach vlastných obyvateľov a aj tých, ktorí v ňom nežijú.

Tvoriť víziu mesta znamená pochopiť, ako ho vidia a chcú vnímať jeho obyvatelia, kam sa chce posúvať a na ktorých základných pilieroch chce vo svojom rozvoji stáť. Pri hľadaní identity a následnej tvorbe vízie je preto potrebné postupovať podľa viacerých krokov:

a) **Poznať historické, kultúrne a prírodné špecifiká mesta –** identita mesta sa buduje na jeho unikátnosti oproti iným mestám. Vízia aj identita by mala tieto špecifiká odrážať.
b) **Poznať štruktúru svojich obyvateľov –** je potrebné identifikovať komunity ľudí, ktorí mesto tvoria, či už na základe ich sociálnej situácie, ekonomickej aktivity, veku, ale aj na základe etnicity. Mestá sú čoraz rozmanitejšie a znalosť o tom, kto sú obyvatelia mesta, dáva dôležitý nástroj na vytváranie vízie pre obyvateľov a budovanie silnej identity.
c) **Poznať potreby svojich obyvateľov –** mesto tvoria ľudia. Žiadna vízia sa nezaobíde bez toho, aby sme vedeli, čo od mesta obyvatelia očakávajú a aké sú predstavy/potreby a záujmy ľudí, ktorí v ňom žijú. Rôzne participatívne metódy zisťovania postojov obyvateľov a mapovania ich potrieb môžu prispieť k efektívnemu zadefinovaniu toho, čo môže obyvateľom mesto prinášať a kam ho možno spoločne posúvať.
d) **Identifikovať dôležitých aktérov napĺňania vízie –** samospráva by mala spolupracovať s aktérmi, ktorí sú dôležití v jednotlivých komunitách a ktorí môžu pomáhať nielen pri vytváraní identity a samotnej vízie, ale najmä pri jej napĺňaní. Či už ide o verejné inštitúcie (kultúrne, sociálne, urbanistické), alebo mimovládne organizácie (zastupujúce rôzne skupiny, poskytujúce rôzne služby či dozerajúce na dodržiavanie práv ľudí a princípov demokratického fungovania), prípadne súkromné firmy, ktoré dotvárajú charakter mesta a prinášajú rôzne inovatívne prvky do jeho fungovania.

Sedem krokov k budovaniu identity a vízie mesta

Autori Global Cities Initiative spracovali praktické kroky, ako postupovať pri hľadaní vízie a vytváraní identity mesta.[2] Tieto jednoduché kroky môžu zefektívniť snahu samospráv:

1. **Identifikovanie potreby –** prvá fáza zahŕňa zhodnotenie súčasnej pozície mesta z hľadiska identity a vízie. Je dobré si odpovedať na niekoľko otázok: Čo je unikátne a špecifické na našom meste, na základe čoho môžeme tvoriť víziu rozvoja? Vieme, čo nás spája, aká je naša identita a hodnoty, ktorými sa chceme odlišovať a lákať k nám ľudí? Komunikujeme túto identitu navonok? Čo vlastne chceme zmeniť oproti súčasnosti a čo zachovať?
2. **Stanovenie cieľov –** je dôležité pre budovanie vízie a komunikácie. Na základe identifikovaných potrieb je dôležité mať jasno v tom, kam sa chceme posunúť a ako chceme pôsobiť na okolitý svet.
3. **Identifikácia kľúčových aktérov –** na tvorbe vízie a identity mesta sa môžu

2 Clark, G., Gootman, M., Bouchet, M., & Moonen, T. (2020, July). The Global Identity of Cities: Seven steps to build reputation and visibility for competitiveness and resilience. The Metropolitan Policy Program at Brookings. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/07/20200729_BrookingsMetro_GlobalIdentities_Final_Title.pdf

(a mali by) podieľať všetci relevantní aktéri. Treba dôsledne premyslieť, koho všetkého zavolať k spoločnému stolu, aby boli naplnené predstavy a očakávania všetkých.

4. **Diagnostika –** analýza historických, kultúrnych a sociálnych špecifík mesta spolu s mapovaním potrieb rôznych skupín obyvateľov je kľúčovým nástrojom a krokom k hľadaniu vízie.
5. **Vytvorenie identity s cieľom stanovenia vízie –** všetky predchádzajúce kroky by mali viesť k spoločnému definovaniu toho, čím naše mesto je a kam by sme ho chceli posúvať. Jasne stanovené špecifiká a zdôraznenie unikátnosti mesta sú dôležitým faktorom pre to, aby sa mesto stalo atraktívnym pre svojich súčasných a budúcich obyvateľov či návštevníkov.
6. **Vytvorenie plánu –** na vytvorenie plánu je potrebná analýza toho, aké zdroje vieme a môžeme použiť na jednotlivé fázy a napĺňanie vízie. Vyžaduje to aj vyčlenenie personálnych kapacít na facilitovanie tohto procesu a koordináciu rôznych aktérov. Je potrebné si zvoliť rozumný časový harmonogram a stanoviť, čo všetko je potrebné zabezpečiť, aby plán fungoval efektívne.

A čo s tým všetkým majú cudzinci?

Svet je čoraz rozmanitejší a takými budú stále viac aj slovenské mestá. Demografické prognózy hovoria o tom, že migrácia (aj zahraničná) bude jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré budú rozhodovať o tom, či v mestách bude naďalej pokračovať trend výrazného starnutia a poklesu populácie. Počet cudzincov bude pravdepodobne už len narastať.

Pri budovaní identity a vízie mesta je preto potrebné počítať aj s touto skupinou. Na jednej strane je dôležité poznať štruktúru cudzineckej populácie v meste a analyzovať trendy vývoja či nárastu počtu cudzincov. Zároveň je potrebné poznať ich potreby, očakávania a špecifiká, keďže sa budú stávať čoraz relevantnejšími aktérmi v meste.

Cudzinci môžu pomáhať vytvárať identitu mesta alebo ju do veľkej miery tvárniť. Cudzinci môžu zároveň v pozitívnom slova zmysle „narúšať“ zabehnuté stereotypy o vnímaní a sebavnímaní mesta. Je dobré sa ich pýtať, ako oni vnímajú život v meste, v čom je špecifický a odlišný oproti životu v iných mestách. Cudzinci majú často veľa skúseností so životom v iných krajinách, a preto dokážu pomenovať potreby obyvateľov z trochu odlišnej perspektívy. Môžu prichádzať s nápadmi, ktoré iným aktérom nenapadli, a prispievať tak k rozširovaniu možností pre tvorbu identity a vízie mesta.

Pre sociálnu súdržnosť potrebujeme **pocit prináležania a vytvárať spoločné „my“**. Ak budú aj cudzinci a ďalšie skupiny obyvateľov vnímané ako tie, ktoré tvoria identitu a sú tými, kým „mesto je a chce byť“, potom sa mestá môžu dostatočne rozvíjať a byť atraktívnymi miestami pre život v 21. storočí.

Princípy integračnej stratégie

S víziou mesta úzko súvisia princípy, na ktorých by mala byť integračná stratégia postavená. Určujú totiž smer, základné hodnoty a mantinely integračnej stratégie. Každé navrhované opatrenie by pred schválením malo odpovedať na otázku – je toto opatrenie skutočne v súlade s princípmi, ktoré sme si stanovili na začiatku procesu tvorby integračnej stratégie?

Ak cieľom integrácie má byť vytvorenie súdržného spoločenstva, v ktorom sú cudzinci a ich potomkovia považovaní za plnohodnotných členov, ktorí majú príležitosť podieľať sa na rozvoji komunity, potom by integračná stratégia mala stáť na niekoľkých princípoch:

- **Rovnosť a nediskriminácia –** princíp rovnosti a nediskriminácie je základným pilierom každej demokratickej spoločnosti. Explicitné a dôrazné odmietanie akýchkoľvek prejavov rasizmu, netolerancie a xenofóbie by malo byť súčasťou každej integračnej stratégie, ale aj každodennej praxe samosprávnych inštitúcií. Dodržiavanie princípu rovnosti je potrebné vyžadovať od občanov SR vo vzťahu k cudzincom, ale aj naopak. Cudzinci, rovnako ako občania, musia rešpektovať zákonný rámec, ktorý na Slovensku existuje vo vzťahu k rovnosti a nediskriminácii (Ústava SR, Antidiskriminačný zákon, medzinárodné dohovory). Hodnoty, ktoré tieto zákony a dokumenty presadzujú, by mali byť nediskutovateľné a mali by byť zdieľané všetkými obyvateľmi. Ak budeme vyžadovať od cudzincov, aby tieto hodnoty vyznávali a presadzovali, je dôležité ich rešpektovať a presadzovať aj voči nim.

  Opatrenia integračnej stratégie musia byť pevne ukotvené v rovnosti a nediskriminácii, pretože len tak zabezpečíme, aby cudzinci mali rovný prístup k vzdelávaniu, práci, kultúre, zdravotnej či sociálnej starostlivosti, a predídeme tak ich sociálnemu vylúčeniu. Treba si však uvedomiť, že **rovnakosť nie je rovnosť**. Ak s cudzincami budeme zaobchádzať identicky ako s občanmi SR v záujme nediskriminácie, môžeme dosiahnuť práve opačný efekt. Cudzinci totiž prichádzajú s úplne inou výbavou, možnosťami, schopnosťami a potrebami, kvôli čomu opatrenia, ktoré sú šité na mieru občanom, môžu byť pre cudzincov znevýhodňujúce. Ako príklad môžeme uviesť informovanie o aktivitách a kompetenciách samosprávy. Samosprávy často hovoria, že cudzinci sa na nich s ničím neobracajú, a z toho usudzujú, že asi nič nepotrebujú. Následne však zistíme, že informácie o tom, čo vlastne samospráva robí, sú dostupné len v slovenčine, sú formulované pomerne komplikovane (často sa používajú citácie zo zákona) a je pomerne náročné sa k nim „doklikať“. V prístupe k informáciám cudzinci ťahajú za kratší koniec, hoci podmienky sú nastavené pre všetkých rovnako (všetkým je poskytnutá rovnaká informácia v rovnakej podobe a forme). Lenže tí, ktorí slovenčinu neovládajú a prípadne ani nevedia, že existuje nejaká samospráva, ktorá má isté kompetencie (pretože u nich v krajine to funguje inak), majú situáciu oveľa náročnejšiu, keď sa snažia informácie dohľadať.
- **Rešpekt voči kultúrnej rozmanitosti –** aj na Slovensku sa mestské spoločenstvá stávajú čoraz rozmanitejšími a pre vedenia miest to môže predstavovať výzvu. Ako zabezpečiť jednotu a dobré spolužitie, keď je obyvateľstvo také rozmanité? Východiskom je vytváranie inkluzívnej identity, spoločného „my“, v ktorom sa môže nájsť každý obyvateľ. Tým, že uznáme a vyjadríme rešpekt voči kultúrnej rozmanitosti, ktorá v našom meste existuje (namiesto toho, aby sme ju bagatelizovali alebo ignorovali), otvárame oveľa širšie možnosti pre integráciu a vytváranie súdržnej spoločnosti. Bolo by preto kontraproduktívne a navyše aj diskriminačné zdôrazňovať napríklad katolícke tradície ako jediné správne, ak vieme, že na našom území žijú aj komunity s odlišným vierovyznaním, ktoré taktiež prispievajú a budú prispievať k rozvoju mestského spoločenstva. Takýmto prístupom by sme im len dali najavo, že nie sú súčasťou našej komunity, pretože sa odlišujú. A to je presný opak toho, o čo by sa integračná politika mala snažiť.
- **Prierezovosť –** integrácia je komplexný proces, ktorý má presah do všetkých oblastí života cudzinca aj spoločenstva, do ktorého prichádza. Preto je dôležité porozumieť, že integračná stratégia má prierezový charakter a jej opatrenia sa budú týkať tak oblasti vzdelávania, ako aj zamestnávania, zdravotnej či sociálnej starostlivosti, politických práv, ale aj kultúry a komunitných aktivít. Do samotnej tvorby integračnej stratégie musí byť zapojená čo najširšia sieť aktérov.

- **Individuálny prístup –** integračná stratégia by mala byť nastavená tak, aby dokázala reagovať na rozmanité potreby rôznych skupín cudzincov či jednotlivcov. Cudzinci sa líšia nielen právami a povinnosťami, ktoré vyplývajú z ich pobytového statusu, ale aj kultúrnou výbavou, jazykovými schopnosťami, vzdelaním, pracovnými skúsenosťami, okolnosťami príchodu na Slovensko (napr. utečenci vs. pracovní migranti alebo zahraniční študenti) a pod. Nemožno predpokladať, že ich potreby budú rovnaké. Aj tu vystupuje do popredia princíp rovnosti, ktorý treba aplikovať aj v individuálnych prípadoch, napr. pri plánovaní rôznych mestských aktivít alebo poskytovaní verejných služieb.

Metódy tvorby integračnej stratégie

Všetci zainteresovaní aktéri by sa mali zhodnúť na metódach, ktoré využijú pri tvorbe integračnej stratégie. Samospráva si nemusí vybrať len jednu z metód, práve naopak. Je vhodné tieto metódy kombinovať, najmä participatívne a expertné.

- **Participatívna tvorba –** cieľom participatívnej tvorby verejných politík je zapojiť cieľovú skupinu do tvorby opatrení, ktoré sa ich týkajú. Zmyslom je, aby tieto opatrenia boli adresné, aby reflektovali skutočné potreby tejto skupiny, aby bola zabezpečená transparentnosť opatrení a zároveň aby sa podporoval občiansky aktivizmus a posilňovanie (empowerment) cieľovej skupiny. V rámci participatívnej tvorby integračnej stratégie je však dôležité zabezpečiť aj účasť ďalších aktérov.
- **Expertná tvorba –** integračnú stratégiu vytvoria odborníci a odborníčky na migráciu a integráciu a na jednotlivé oblasti, v ktorých má samospráva kompetencie. Ak sa však tento prístup nekombinuje s participáciou cieľovej skupiny a ďalších relevantných aktérov, chýba mu previazanie na reálne potreby cieľovej skupiny. Tento prístup je problematický aj v symbolickej rovine, pretože vychádza z princípu „my vieme, čo je pre vás dobré“ a neberie do úvahy, že samotní cudzinci sú najlepšími odborníkmi na integráciu. Navyše je táto metóda ochudobnená o aspekt empowermentu (teda posilňovania cudzincov), podpory aktívneho občianstva a záujmu o mesto, v ktorom cudzinci žijú. Práve tento aspekt je dôležitý pre budovanie identity a pocitu prináležania. Preto je kľúčové, aby integračnú stratégiu netvorili len odborníci, ale aby sa ich expertíza kombinovala s participatívnym prístupom, ktorý umožní plnohodnotné zapojenie všetkých relevantných aktérov.
- **Spracovanie externým dodávateľom –** mnohé verejné politiky na lokálnej úrovni sa tvoria tak, že sa ich vypracovanie zadá ako zákazka externému dodávateľovi. Samosprávy totiž zvyčajne nemajú na vypracovanie danej politiky kapacity (časové ani expertné). Rizikom tejto metódy je, že nedáva hlas cudzincom, ktorých sa opatrenia stratégie budú týkať najviac, a zároveň chýba „vlastníctvo“ tejto politiky. Ak samospráva ani cieľová skupina nie sú zapojené do tvorby integračnej stratégie, s veľkou pravdepodobnosťou ju nebudú považovať za „svoju“ a motivácia na jej skutočnú a efektívnu implementáciu bude veľmi nízka. V externe vypracovaných stratégiách navyše často chýba dôkladné poznanie lokálneho kontextu. Externí spracovatelia mnohokrát používajú rovnakú „šablónu“ na tvorbu strategických dokumentov pre rôzne mestá, a tak len ťažko dokážu vystihnúť, čo dané mesto naozaj potrebuje riešiť. Ak sa aj mesto rozhodne, že vypracovanie integračnej stratégie zadá externému dodávateľovi, malo by sa do procesu aj tak aktívne zapájať. Externý dodávateľ by mal byť maximálne manažérom či facilitátorom celého procesu.

Aktéri tvorby integračnej stratégie

Pri rozhodovaní, kto všetko by mal byť zapojený do tvorby stratégie, je potrebné dodržiavať niekoľko dôležitých princípov:

a) **Opatrenia a strategické nástroje nemôže navrhovať jeden človek alebo jeden odbor na samospráve.**
Integrácia vyžaduje interdiciplinárny prístup, pretože sa netýka len jednej oblasti. Často sa zužuje len na oblasť trhu práce alebo sociálneho zabezpečenia. Ide však o prierezovú tému, ktorá sa týka aj iných oblastí – bývania, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, kultúry. Zároveň sa týka aj mäkších foriem zapojenia – napríklad vytvárania sociálnych väzieb, posilňovania komunitných vzťahov alebo občianskej či politickej participácie.

b) **Opatrenia sa netýkajú len kompetencií samosprávy.**
Nie všetky oblasti integrácie vie zabezpečiť len samospráva v rámci svojich kompetencií. Pobytové otázky, služby zamestnanosti, ale aj mnohé ďalšie oblasti sú v kompetencii štátnej správy. Tú je tiež potrebné zapojiť do tvorby integračných nástrojov. Aj ďalší aktéri (pozri nižšie) môžu plniť veľmi dôležitú úlohu v navrhovaní a napĺňaní strategických opatrení integrácie.

c) **Stratégia integrácie či opatrenia v rámci iných rozvojových dokumentov by mali byť v súlade s ostatnými politikami mesta.**
Preto je dôležité, aby sa tvorba opatrení nerealizovala izolovane od prijímania ostatných stratégií a mala by byť v súlade s víziou mesta a smerovať k budovaniu identity mesta.

Koho zapojiť do tvorby integračnej stratégie?

Iniciatíva a hlavný impulz na tvorbu a realizáciu stratégie by mali vychádzať priamo zo samosprávy. Tvorí dôležitú „strechu“ pre implementáciu všetkých politík na úrovni mesta a má plniť koordinačnú úlohu. Kto by však mali byť aktéri zo samosprávy a kto ďalší aktéri zapojení do tvorby stratégie?

a) **Odbory samosprávy –** integrácia sa týka rôznych oblastí – školskej, sociálnej, bytovej, zdravotnej či kultúrnej. Všetky odbory samosprávy, ktorých sa tieto oblasti týkajú, by mali mať slovo pri navrhovaní opatrení. Podstatné je aj to, aby integračné nástroje boli dobre komunikované verejnosti, preto by mali byť zapojení aj ľudia z komunikačného odboru alebo odboru vzťahov s verejnosťou. Dôležité je, aby takáto stratégia mala aj politickú podporu na úrovni mesta, preto je potrebné zapájať aj volených predstaviteľov mesta, ktorí by mali byť o celom procese priebežne informovaní.

b) **Štátna správa –** či už ide o úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, oddelenia hraničnej a cudzineckej polície, orgány sociálnoprávnej ochrany detí a mnohé ďalšie inštitúcie, ktoré sú orgánmi štátnej správy s priamymi kompetenciami (alebo dosahmi) na úrovni mesta, všetky tieto inštitúcie môžu pomôcť navrhnúť efektívne opatrenia. Je potrebné s nimi konzultovať dopady opatrení v témach, ktoré majú vo svojej pôsobnosti. Vzájomná informovanosť a koordinácia aktivít zabezpečí, že v budúcnosti nebude dochádzať ku konfliktom pri implementácii opatrení.

c) **Mimovládne organizácie –** organizácie, ktoré sa venujú priamo cudzincom, alebo iné kultúrne, sociálne či ľudskoprávne organizácie, sú veľmi dôležitými aktérmi a môžu byť významnými partnermi samosprávy pri integrácii cudzincov. Ich špecifický pohľad na témy súvisiace so znevýhodnenými skupinami a ich skúsenosti môžu byť veľmi nápomocné. Dôležité však je, aby sa v procese implementácie nepresunula celá realizácia a zodpovednosť za integračné nástroje len na tieto organizácie (čo sa v praxi často stáva). Hlavným aktérom by mala

ostať samospráva, aj keď niektoré opatrenia môže delegovať na mimovládny sektor.

d) **Komunity cudzincov –** či už ide o inštitucionalizované komunity (občianske združenia, formálne komunity či zväzy cudzincov), alebo len o aktívnych jednotlivcov, ktorí prejavujú záujem o dianie v meste, samospráve môže veľmi pomôcť, ak prizve k tvorbe a realizácii opatrení aj tieto skupiny. Jednak budú navrhované opatrenia lepšie reflektovať špecifiká a potreby cudzincov, a jednak posilnia pocit zodpovednosti a prináležania medzi cudzincami. Môžu byť veľmi dôležitými „otváračmi dverí" do komunít cudzincov a môžu posilňovať pocit dôvery voči samospráve zo strany cudzineckých komunít a naopak – samosprávy a ostatných obyvateľov voči cudzincom.

e) **Zamestnávatelia a súkromný sektor –** firmy, ktoré zamestnávajú väčší počet cudzincov, majú väčšinou záujem o to, aby mali spokojných zamestnancov, ktorí si plnia všetky povinnosti voči štátu a mestu a sú stabilnými (nie fluktujúcimi) zamestnancami. Majú tak s mestom spoločný záujem a môžu byť preto veľmi dôležitými partnermi. Veľkí zamestnávatelia často svojim zamestnancom ponúkajú rôzne integračné opatrenia (pomoc s bývaním, s vybavovaním na úradoch, organizujú rôzne mimopracovné aktivity). Robia to jednoducho preto, že je pre nich výhodnejšie svojim zamestnancom pomôcť, než následne riešiť problémy s tým, že niečo zanedbali z dôvodu nedostatočnej orientácie v novom prostredí či jazykovej bariéry. Zamestnávatelia majú už teraz skúsenosti s podporou integrácie svojich zamestnancov. Samospráva na ne môže nadviazať, podporiť ich alebo na ich základe vytvoriť systémové opatrenia.

Do pracovnej skupiny, samozrejme, nemôže byť začlenený každý zamestnávateľ, počet jej členov musí byť obmedzený, aby bola skupina funkčná. Jednou z možností, ako pri tvorbe integračnej stratégie zohľadniť ich skúsenosti, je dotazníkový prieskum zameraný na všetkých zamestnávateľov, ktorí zamestnávajú cudzincov v meste a okolí. Mesto Nitra ako podklad pre tvorbu stratégie integrácie cudzincov presne takýto prieskum medzi zamestnávateľmi zrealizovalo.[3]

f) **Vzdelávacie inštitúcie –** vysoké školy sú dôležitými aktérmi v meste, lebo sú často veľkými zamestnávateľmi a zároveň vytvárajú dôležitý kultúrny kapitál a kumulujú intelektuálny potenciál v meste. Akademické inštitúcie môžu byť dôležitými aktérmi pri tvorbe integračných politík, pretože samy sa týmto témam venujú vo svojom výskume či inom pôsobení. Na vysokých školách študujú aj cudzinci, ktorí môžu byť dôležitou cieľovou skupinou integračných opatrení, ale aj aktérmi zmeny. Mnohí študenti sa aktívne zapájajú do dobrovoľníckych združení alebo iných občianskych aktivít, môžu sa tak stať významnými spojencami, partnermi a poradcami pri tvorbe integračných nástrojov. Vzdelávacie inštitúcie môžu byť dôležité aj pri príprave kvalifikovaných odborníkov pre prácu s cudzincami, napr. sociálnych pracovníkov, pracovníkov vo verejnej správe či pedagogických pracovníkov.

g) **Samosprávny kraj a inštitúcie v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti –** samosprávne kraje disponujú mnohými kompetenciami, ktoré mestá vo svojej pôsobnosti nemajú. Pri začleňovaní cudzincov je veľmi dôležité tieto jednotlivé kompetencie koordinovať a plánovať opatrenia spoločne, aby boli vzájomne kompatibilné a aby sa zároveň dopĺňali. Kraje majú navyše regionálnu pôsobnosť, vďaka ktorej dokážu spájať viaceré mestské samosprávy a vytvárať synergický efekt pre integračné politiky. Mestá či obce v kraji môžu úspešne spolupracovať, učiť sa navzájom od seba a hľadať spoločné kroky v tvorbe politík.

Ako vytvoriť efektívnu pracovnú skupinu k tvorbe stratégií?

Ak sa mesto rozhodne pre prijatie samostatnej stratégie integrácie cudzincov alebo je v procese prijímania komplexných rozvojových stratégií (PHSR, komunitný plán, priority rozvoja mesta či iné dokumenty), je dôležité, aby bol tento proces koordinovaný a aby naň boli vyčlenené dostatočné kapacity. Pracovná skupina, ktorá bude prispievať k navrhovaniu jednotlivých opatrení a ktorá by mala pozostávať z vyššie spomenutých aktérov (niektorí môžu byť prizývaní len ad hoc), je efektívnym nástrojom, ako prijať relevantné a užitočné opatrenia integrácie.

Aby fungovala skutočne efektívne, je dôležité rešpektovať pri jej zostavovaní a fungovaní niekoľko princípov:

a) **Pracovná skupina by mala byť koordinovaná –** aby pracovná skupina fungovala efektívne, musí mať jasne určeného koordinátora či koordinátorku. Tento človek by mal mať vopred pripravený plán postupu, mal by pravidelne zvolávať rôznych aktérov, reflektovať ich požiadavky a potreby, sledovať napĺňanie čiastkových cieľov a byť k dispozícii vedeniu mesta pre informovanie o procesoch.

b) **Pracovná skupina by mala byť facilitovaná –** ľudia, ktorí sa priamo podieľajú na navrhovaní a prijímaní opatrení, nemajú dostatočný odstup a ani kapacitu koordinovať aj ďalších aktérov. Zároveň môžu uprednostňovať záujmy svojho odboru (alebo témy, ktorej sa venujú) pred inými. Do diskusií môžu vstupovať aj rôzne osobné spory a konflikty. Preto je veľmi efektívne, ak fungovanie pracovnej skupiny facilituje niekto z externého prostredia. Na tohto človeka (či skupinu ľudí) by malo mesto vyčleniť finančné prostriedky, pretože môže ušetriť veľké množstvo nákladov. Dobrý facilitátor totiž dokáže spružniť, zefektívniť fungovanie pracovnej skupiny a veľmi dobre syntetizovať a synergizovať nápady ostatných členov pracovnej skupiny.

c) **Pracovná skupina by sa mala stretávať pravidelne s presne stanoveným programom –** úlohou koordinátora a facilitátora je zabezpečiť, aby proces navrhovania stratégie či opatrení v rámci iných stratégií bol plynulý a efektívny. Preto by sa mali členovia stretávať pravidelne, agenda by mala byť jednoznačne vopred určená, aby sa členovia mohli dostatočne vopred pripraviť. Na jednotlivé stretnutia by navyše mal byť vyhradený dostatočný čas.

Výsledky pracovnej skupiny by mali byť jasné, stručné, realizovateľné a v súlade s ostatnými politikami mesta – výsledkom činnosti pracovnej skupiny by nemal byť extrémne rozsiahly materiál, ktorý nikto nečíta. Pracovná skupina by navrhované opatrenia mala zosumarizovať do prehľadnej, zdôvodnenej a o dáta opretej schémy stratégie, ktorá bude zrozumiteľná každému, kto s ňou bude ďalej pracovať. Takáto stratégia či návrh opatrení by mal zároveň obsahovať aj plán monitorovania a vyhodnocovania.

Monitoring a evaluácia integračnej stratégie

Dôvody, prečo monitorovať a evaluovať napĺňanie realizovaných opatrení, sú rôzne. Kľúčové však je, podobne ako pri iných politikách, vedieť nahliadať na na tieto opatrenia ako na systematický proces, ktorý niekam vedie, má svoje ciele a princípy. Veľmi

3 Gunda, K. (2020). Vyhodnotenie prieskumu u zamestnávateľov zamestnávajúcich cudzincov [prezentácia]. COMIN. https://comin.sk/wp-content/uploads/2020/08/Vyhodnotenie-prieskumu-u-zamestnávateľov-zamestnávajúcich-cudzincov.pdf

zjednodušene môžeme povedať, že evaluácia nám pomáha zistiť, či a ako sa nám darí napĺňať ciele, ktoré sme si stanovili.

Celkovo môžeme sledovať úspech implementácie našich politík na dvoch základných dimenziách:

a) **Sumatívna dimenzia – aké sú naše výsledky a dopady?**
Na tejto úrovni môžeme sledovať merateľné ukazovatele – čo sa podarilo dosiahnuť, ako boli procesy manažované, nakoľko to bolo finančne efektívne, nakoľko to zlepšilo procesy fungovania samosprávy.

V prípade politík, ktoré sa týkajú integrácie rôznych (zraniteľných) skupín obyvateľstva, je často veľmi ťažké získať merateľné ukazovatele, pretože na integráciu vplýva veľmi veľa kvalitatívnych aj kvantitatívnych faktorov. Napriek tomu je však pri dobre stanovených cieľoch (napríklad zvýšenie počtu ľudí, ktorí prešli jazykovým kurzom o 60 % za dva roky) možné nastavovať aj takto stanovené indikátory.

b) **Formatívna dimenzia – čo sa vieme z procesov naučiť a čo vieme do budúcnosti zlepšovať?**
Táto dimenzia samospráve umožňuje získavať spätnú väzbu na politiky a opatrenia od relevantných aktérov. Zistiť, čo funguje a nefunguje, a zároveň umožňuje nastavovať kritériá na redizajn alebo zlepšovanie opatrení do budúcnosti.

Monitoring a evaluácia umožňujú merať rôzne aspekty dopadov prijímaných opatrení, napríklad:

→ **efektivitu –** sledovať, aký úspešný bol dopad opatrení vo vzťahu k cieľom, ktoré sme si stanovili,
→ **účinnosť –** sledovať, aký bol vzťah medzi vynaloženými zdrojmi použitými na intervenciu a zmenami dosiahnutými danými opatreniami,
→ **relevanciu –** sledovať vzťah medzi potrebami a problémami cieľovej skupiny a cieľmi, ktoré sme si stanovili prostredníctvom opatrení – teda nakoľko boli opatrenia užitočné pre našu cieľovú skupinu,
→ **koherenciu –** na tejto dimenzii sa sleduje, ako dobre fungujú jednotlivé opatrenia navzájom a či vytvárajú synergický efekt, prípadne sú vo vnútornom rozpore, a tak znižujú celkovú efektivitu realizovaných opatrení.

Ako môže samospráva plánovať dobrú evaluáciu?[4]

Na zodpovedanie tejto otázky môže poslúžiť tzv. dúhová schéma evaluácie, ktorá definuje celkový rámec toho, ako má proces evaluácie prebiehať:

4 Rainbow Framework. (2013). BetterEvaluation. https://www.betterevaluation.org/en/rainbow_framework

1	Manažment evaluácie	Rozhodnite sa, ako bude evaluácia manažovaná, akí aktéri do nej budú zapojení, ako budú rozdelené úlohy, ako a kto bude prijímať rozhodnutia. Uistite sa, že všetky procesy sú transparentné a dobre riadené. a) Ujasnite si, kto sú aktéri evaluácie a zapojte ich. b) Stanovte mechanizmus prijímania rozhodnutí. c) Rozhodnite, kto bude robiť evaluáciu. d) Identifikujte a alokujte potrebné zdroje (časové, finančné, personálne). e) Definujte etické štandardy.
2	Definícia – čo má byť hodnotené	Je veľmi dôležité presne uchopiť/zadefinovať, čo vlastne chcete merať a vyhodnocovať. a) Urobte popis evaluácie a situácie. b) Identifikujte potenciálne nezamýšľané výsledky – je dôležité analyzovať riziká a identifikovať, ktoré opatrenia môžu situáciu dokonca zhoršovať, aj keď boli naplánované na jej zlepšovanie.
3	Určenie hraníc evaluácie	Nastavte si parametre evaluácie – účel, základné otázky, kritériá a štandardy hodnotenia. a) Identifikujte aktérov, pre ktorých bude evaluácia užitočná. b) Definujte účel evaluácie – na čo slúži? Na zlepšenie situácie? Na spätnú väzbu k aktivitám? Na navrhnutie alternatívnych opatrení? c) Zadefinujte si malý okruh evaluačných otázok, na ktoré hľadáte odpovede. d) Zadefinujte, ako podľa vás vyzerá „úspech“ opatrení, ktoré ste dosiahli.
4	Popis aktivít, výstupov, dopadov	Zozbierajte a utriedťe všetky dáta, ktoré vám pomôžu zodpovedať vyššie definované otázky a parametre. a) Vzorka – zadefinujte si jednotky evaluácie – či ide o jednotlivcov, skupiny, časové úseky, iné parametre. b) Zadefinujte merné jednotky – parametre a indikátory. c) Zozbierajte dáta. d) Kombinujte kvalitatívne a kvantitatívne dáta. e) Analyzujte a vizualizujte dáta tak, aby boli jasné a zrozumiteľné pre cieľových užívateľov.

5	Porozumenie príčin výsledkov a dopadov	Zozbierajte a analyzujte dáta na zodpovedanie príčinných vzťahov medzi jednotlivými parametrami hodnotenia o tom, čo vytvára výsledky a čo malo vplyv na dopady opatrení. a) Skontrolujte, či sú dáta navzájom konzistentné a spoľahlivé. b) Odhadnite, čo by sa stalo, ak by sa opatrenia nerealizovali, a porovnajte to s dosiahnutými výsledkami. c) Hľadajte prípadné ďalšie vysvetlenia pre dosiahnuté zmeny.
6	Syntéza dát z evaluácie	Kombinujte dáta na vytvorenie celkového obrazu toho, aký mali jednotlivé opatrenia a ich kombinácia vplyv na celkové výsledky.
7	Reportovanie zistení	Prezentujte zistenia tak, aby boli zrozumiteľné a užitočné pre všetkých aktérov, ktorí sa podieľajú na realizácii opatrení. Dajte im podporu, aby tieto zistenia vedeli využívať vo svojej praxi. a) Identifikujte, ako dáta budete reportovať a prezentovať. b) Vytvorte adekvátne formy prezentácie (písomné reporty, vizualizácie, kanály, ktorými budete informovať o evaluácii). c) Zabezpečte dostupnosť evaluácie pre všetkých, pre ktorých je určená. d) Vypracujte odporúčania pre zmeny. e) Vytvorte plán toho, ako užívatelia môžu s evaluáciou pracovať a zlepšovať ďalšie opatrenia a politiky

Na čo myslieť pri evaluácii stratégie integrácie cudzincov?

Stratégia integrácie môže mať veľmi podobnú štruktúru, procesy prijímania a aj evaluačné mechanizmy ako akákoľvek iná rozvojová stratégia mesta. Môže sa riadiť podobnými princípmi, hodnotami, cieľmi.

Avšak pri evaluácii stratégie integrácie cudzincov či jednotlivých integračných opatrení v rámci všeobecnejších stratégií a politík je dôležité pamätať ešte na niekoľko princípov, ktoré môžu byť v tomto prípade špecifické oproti iným stratégiám.

Princípy evaluácie stratégie integrácie cudzincov

1. **Zber dát –** pri evaluácii je veľmi dôležité priebežne mapovať situáciu, ktorá sa v súvislosti s populáciou cudzincov v meste deje. Len tak je možné adekvátne zhodnotiť, či dosiahnuté výsledky boli skutočne výsledkom realizovaných opatrení, prípade aké ďalšie faktory do toho vstupovali. Dôležité je kombinovať kvalitatívne a kvantitatívne dáta, aby sme získali čo možno najplastickejší obraz.
2. **Participácia –** cudzinci by nemali byť len objektom politík, mali by byť zapojení aj do ich tvorby, implementácie a aj evaluácie. Oni sú do značnej miery expertmi na svoju situáciu a budú vedieť poskytnúť veľmi užitočnú a efektívnu spätnú väzbu aj v procese hodnotenia politík.
3. **Kultúrne špecifiká –** pri evaluácii realizovaných opatrení je potrebné mať na pamäti, že niektoré z nich môžu byť ovplyvnené aj tým, že cudzinci môžu vnímať isté veci inak vzhľadom na sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká. Preto je dôležitý princíp participácie, ktorý umožní lepšie pochopiť a vysvetliť niektoré dopady opatrení a poskytnúť tak spoľahlivejšiu evaluáciu.
4. **Komunikácia zistení –** pri definovaní cieľových skupín – užívateľov evaluácie je dôležité myslieť na to, že jednou z nich sú aj samotní cudzinci. Tomu by mala byť prispôsobená forma aj obsah evaluačnej správy a komunikačný jazyk.

Stratégia sociálnej inklúzie v Bratislavskom samosprávnom kraji

V Bratislavskom samosprávnom kraji žije najvyšší počet cudzincov a cudziniek spomedzi všetkých krajov na Slovensku. BSK si uvedomuje, že príchod, začleňovanie a poskytovanie služieb obyvateľom z iných častí Slovenska, ako aj zo zahraničia patrí k dlhodobým výzvam v kraji. Napriek tomu neboli cudzinci a cudzinky ako cieľová skupina definovaní v koncepčných materiáloch na regionálnej úrovni. Koncepcia sociálnej inklúzie Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2020 – 2030 je preto pionierkou práve v tejto oblasti. Cudzinci sú jednou zo šiestich špecifických skupín obyvateľstva, ktoré BSK v koncepcii označilo za najohrozenejšie: seniori, ľudia bez domova, deti a mládež, nízkopríjmoví pracujúci, cudzinci a Rómovia z marginalizovaných komunít. V koncepcii boli v rámci témy cudzincov zadefinované štyri priority:[6]

→ vytváranie pozitívneho prostredia pre integráciu cudzincov,
→ uľahčenie prístupu cudzincov k základným informáciám o fungovaní spoločnosti,
→ zvýšenie dostupnosti inštitucionálnej pomoci pre cudzincov,
→ odstraňovanie jazykovej bariéry cudzincov.

5 Švecová, A., Rochovská, A., & Rajčáková, E. (2020). Koncepcia sociálnej inklúzie 2020 – 2030. Bratislavský samosprávny kraj. https://bratislavskykraj.sk/mdocs-posts/06-koncepcia-socialnej-inkluzie-2020-2030_koncepcia/

6 Bratislavský samosprávny kraj. (2020). Cudzinci. Bratislavskykraj.sk. https://bratislavskykraj.sk/koncepcia-socialnej-inkluzie/cudzinci/

Desatoro tvorby integračnej stratégie

1. Aktívne vytvárajte identitu mesta, ktorá je dostatočne inkluzívna a otvorená pre všetkých obyvateľov vrátane cudzincov. Ujasnite si, aké vaše mesto je a aké chce byť v budúcnosti – na identite stavajte víziu. Mesto, ktoré vie, kým je a kým chce byť a pamätá pri tom na rozmanitosť svojho obyvateľstva, má veľký potenciál byť dobrým miestom pre život pre všetkých.
2. Vytvárajte také integračné opatrenia a ostatné verejné politiky, ktoré budú podporovať sociálnu súdržnosť vo vašom meste. Podporujte komunitné aktivity, ktoré prispievajú k zbližovaniu rôznych komunít vrátane cudzincov.
3. Ukotvite svoju integračnú stratégiu pevne v princípoch rovnosti, rešpektu a individuálneho prístupu. Nezabúdajte na prierezovosť témy integrácie.
4. Zvážte si výhody, nevýhody a realistickosť vytvorenia samostatnej integračnej stratégie v porovnaní s integračným mainstreamingom. Zvoľte si také metódy tvorby, aby ste zapojili čo najširší okruh aktérov – od expertov, ľudí z praxe až po cieľovú skupinu.
5. Zmapujte si aktérov vo svojom meste, ktorí by mohli byť nápomocní v procese integrácie. Vytvorte z nich funkčnú sieť (napríklad vo forme pracovnej skupiny), ktorá sa bude podieľať na tvorbe aj implementácii integračnej stratégie.
6. Spoznajte svoje mesto v kontexte tém migrácie a integrácie. Získajte a zanalyzujte všetky dostupné dáta (kvantitatívne aj kvalitatívne), ktoré vám pomôžu porozumieť situácii, v ktorej sa vaše mesto nachádza vo vzťahu k migrácii a integrácii. Hľadajte bariéry integrácie, ale aj silné stránky, na ktorých možno stavať.
7. Zmapujte si kompetencie samosprávy v jednotlivých oblastiach integrácie a tiež existujúce opatrenia, ktoré majú alebo môžu mať dopad aj na cudzincov. Porovnajte ich s potrebami cudzincov a zistite, v ktorých oblastiach sú medzery. Na základe toho navrhujte opatrenia. Opierajte svoje uvažovanie o dáta a spoluprácu.
8. V téme migrácie a integrácie komunikujte so svojimi obyvateľmi proaktívne, otvorene, racionálne, vyvážene a objektívne. Venujte pozornosť obavám, ktoré môžu mať. Komunikáciu smerujte aj na cudzincov – pomôžte im tak s orientáciou v novom domove. Zistite možnosti, ktoré máte na to, aby bola komunikácia smerom k verejnosti čo najefektívnejšia.
9. Do tvorby integračnej stratégie zapojte aj cudzincov, využite rôzne participatívne metódy. Pamätajte však na to, že situácia a možnosti cudzincov sú v mnohých ohľadoch špecifickejšie, než je tomu v prípade občanov SR.
10. Stanovte si proces monitorovania a evaluácie napĺňania integračnej stratégie a držte sa ho. Pri nastavovaní procesu berte do úvahy špecifiká integračnej stratégie oproti iným strategickým dokumentom. Do monitorovania a evaluácie zapojte aj cudzincov. Hľadajte rôznorodé zdroje financovania integračných opatrení.

Skúsenosti zo zahraničia

Ako na integráciu v samospráve: príbeh mesta Brna

Lenka Šafránková Pavlíčková, poradkyňa pre cudzincov, koordinátorka interkultúrnej práce, oddelenie sociálneho začleňovania, odbor sociálnej starostlivosti na Magistráte mesta Brna

Mesto Brno sa dlhodobo silne internacionalizuje. Brno kladie dôraz na uplatňovanie znalostnej ekonomiky, vďaka čomu zastáva v stredoeurópskom regióne významnú pozíciu. Na ekonomický rast a rozvoj pracovných trhov reagujú ľudia z celého sveta, ktorí prichádzajú žiť do mesta na kratší či dlhší čas. Imigrácia sa stala súčasťou dynamického rozvoja a v meste žijú cudzinci, ktorí sú jeho obyvateľmi. Brno sa postupne stalo jedným z miest v Česku, kam sa cudzinci zvyknú najčastejšie sťahovať.

Cudzinci a cudzinky v Brne: základné fakty

Ku koncu roka 2020 tvorili cudzinky a cudzinci v Brne 10 % obyvateľstva (37 071 ľudí), pričom ich počet dlhodobo rastie (medziročný nárast v roku 2020 bol 10 %). Sú to obyvatelia s pestrou škálou národností, kvalifikácií, profesií, vzdelania a migračných a integračných stratégií. Podľa druhu pobytu prevažujú cudzinci s prechodným pobytom (22 803) nad tými s trvalým pobytom (14 268). Zo všetkých cudzincov v Juhomoravskom kraji žijú tri pätiny práve v Brne. Ďalší do mesta dochádzajú za prácou alebo službami. Ku koncu roka 2020 žilo v Brne-meste 37 071 cudzincov zo 148.[7]

V Brne prevažuje vyšší podiel mužov než žien, v budúcnosti tak môžeme očakávať reťazovú migráciu partneriek alebo rodín mužov. Tri pätiny cudzincov pochádzajú z krajín mimo Európskej únie (EÚ) a necelé dve pätiny majú štátne občianstvo niektorého štátu EÚ. Najviac cudzincov v Brne prišlo z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska, Rumunska a Indie. Najnovšie sa medzi desať najčastejších štátnych občianstiev zaradilo Turecko. Zoznam uzatvára Bulharsko, Poľsko a USA. Z hľadiska nastavovania integračných opatrení sú významnou skupinou arabsky hovoriaci cudzinci, i keď z hľadiska štátnej príslušnosti sa táto skupina člení do viacerých menších kategórií.[8]

Krok za krokom ku komplexnej integračnej politike

Napriek pomerne vysokému počtu cudzincov v meste, ich dlhodobému a trvalému nárastu sa mesto téme migrácie a integrácie začalo venovať až v roku 2015. Brno vtedy nadviazalo spoluprácu s Agentúrou pre sociálne začleňovanie s cieľom systematicky pristúpiť k problematike sociálneho vylúčenia v meste. Široké spektrum aktérov začalo pracovať na Strategickom pláne sociálneho začleňovania. Už vtedy bolo jasné, že Brno sa téme začleňovania cudzincov v meste nevyhne. V tomto roku prišlo k ďalšiemu významnému zlomu. Tzv. migračná kríza otvorila diskusiu

7 Vyplýva to z údajov Ministerstva vnútra ČR. Dáta z úradu práce ale naznačujú, že počet cudzincov je v Brne o niekoľko tisíc vyšší. Na konci júna 2020 bolo na úrade práce zaregistrovaných 42 606 cudzincov.

8 Pre podrobnejšie informácie pozri každoročnú publikáciu Data a fakta o cizincích v Brně, na stiahnutie tu: Statutární město Brno. (2019). Publikace vydané Odborem sociální péče Magistrátu města Brna. Magistrát Města Brna. https://socialnipece.brno.cz/sluzby-mesta/publikace-vydane-odborem-socialnim-magistratu-mesta-brna/

o otázkach migrácie a stala sa novou verejnou aj politickou agendou. Počas diskusií a vytvárania lokálnych integračných politík sme rýchlo zistili, že máme zúfalo málo dát a údajov o cudzincoch na našom území. Pokiaľ sme teda mali vytvárať ucelenú a funkčnú integračnú politiku, bez hlbšieho skúmania situácie v meste to nešlo.

V roku 2017 preto mesto začalo spoluprácu s Ministerstvom vnútra ČR, ktoré formou každoročných dotácií zo štátneho rozpočtu na lokálnu integráciu podporuje integračné aktivity obcí. Prvým krokom bola realizácia hĺbkovej kvalitatívnej štúdie vybraných jazykových skupín cudzincov v meste. V rokoch 2018 a 2019 sme v nadväzujúcich projektoch čerpali prostriedky na vytvorenie prvej komplexnej stratégie integrácie cudzincov a v roku 2020 na tvorbu prvého akčného plánu. Časť prostriedkov zo všetkých projektov zároveň smerovala miestnym partnerom – neziskovým organizáciám, príspevkovým organizáciám a Juhomoravskému kraju. Ich aktivity smerovali k priamej podpore cieľových skupín, ktoré odrážali priority mesta (jazykové kurzy, podpora školstva a ďalšie).

Celý proces tvorby mestskej integračnej stratégie bol časovo i finančne náročný a okrem podpory Ministerstva vnútra ČR by sa nezaobišiel bez strategického partnera – výskumnej spoločnosti SocioFactor, ktorá nás celým procesom sprevádzala. Dôvodom spolupráce bol fakt, že sme sa k procesu tvorby stratégie rozhodli pristúpiť ako k participačnému procesu, ktorého legitimita a funkčnosť stojí na širokom zapojení všetkých dôležitých aktérov integrácie v meste. Takýto proces tiež umožňuje integračné priority precízne nastaviť v súlade s potrebami konkrétnych aktérov vrátane samotných cudzincov a pomáha zmenšiť riziko, ktorým podobné strategické dokumenty často trpia – a síce to, že pôjde len o opatrenia na papieri, ktoré v praxi nebudú napĺňané.

Po troch rokoch práce viac asi 150 odborníkov a zástupcov úradov, školských a zdravotníckych zariadení, neziskových organizácií, univerzít, zamestnávateľov i samotných cudzincov na jeseň roka 2020 poslanci Mestského zastupiteľstva v Brne schválili Stratégiu integrácie cudzincov v meste Brno pre roky 2020 – 2026. Jej súčasťou bolo stanovenie vízie a cieľa, popis súladu s ďalšími strategickými dokumentmi, vymedzenie kľúčových princípov fungovania, stanovenie postupu jej napĺňania, prehľad základných dát o cudzincoch a tiež prehľad priorít a čiastkových cieľov.

V súčasnosti sa dokončuje prvý Akčný plán pre roky 2021 – 2023, ktorý bude voleným orgánom mesta Brna predložený na jar 2021. Vďaka participačnému charakteru celého procesu sa v meste podarilo naštartovať pestrý, živý a neustále sa prepájajúci a rozrastajúci integračný ekosystém, ktorý podporuje spoluprácu, dialóg, pomenovanie konkrétnych problémov a spoločné hľadanie riešení. Naďalej udržiavať a rozvíjať ho nám umožňuje predovšetkým každoročná dotačná podpora zo strany Ministerstva vnútra ČR. Súčasťou projektov nie je len podpora procesu, ale v spolupráci s ďalšími organizáciami aj realizácia konkrétnych aktivít, ktoré smerujú k napĺňaniu stratégie i jej akčného plánu. Veľkou výzvou je pre nás rozvoj spolupráce naprieč jednotlivými úradmi, verejnými inštitúciami, odbormi magistrátu i mestskými časťami – integrácia cudzincov je totiž prierezovou oblasťou, ktorá sa dotýka širokého spektra agend a činností.

Každodenná integrácia v meste: ako prebieha a kto sa jej zúčastňuje?

Vytvoriť ucelený strategický dokument nebolo jedinou požiadavkou Strategického plánu sociálneho začlenenia, ktorý mesto Brno spoločne s Agentúrou pre sociálne začleňovanie v roku 2016 vytvorilo. Ďalšou bolo znižovanie interkultúrnych bariér, ktoré cudzincom znemožňujú integráciu v jednotlivých oblastiach života v Česku, napríklad zamestnanie, sociálna oblasť, vzdelávanie, rodinná a zdravotná oblasť a pod. V tejto oblasti sme sa zamerali na rodiaci sa fenomén interkultúrnej práce. Inšpirovali sme sa príkladmi dobrej praxe zo zahraničia a pripravili sme sociálnoinovačný projekt s názvom *Zvyšování interkulturní prostupnosti veřejných institucí ve městě Brně*. Projekt bol realizovaný z fondov ESF, ktoré administruje ministerstvo práce, a zameriaval sa na rozvoj sociálnych inovácií v oblasti začleňovania osôb ohrozených sociálnym vylúčením. Vďaka projektu boli na odbore sociálnej starostlivosti Magistrátu mesta Brna zamestnaní interkultúrni pracovníci, ktorí sa zamerali na jazykovo najpočetnejšie skupiny v meste (išlo o jazyky: ruština, ukrajinčina, vietnamčina, moldavčina a rumunčina, arabčina). Spektrum práce týchto pracovníkov je pomerne široké, od terénnej práce cez základné poradenstvo, tlmočenie až po tvorbu systémových nástrojov uľahčujúcich integráciu a expertné konzultácie vrátane ich intenzívneho zapojenia do tvorby prvej mestskej Stratégie integrácie cudzincov. Pracovníci poskytujú podporu cudzincom aj verejným inštitúciám (školy, zdravotnícke zariadenia, sociálne služby, úrady a pod.), ktoré prichádzajú do kontaktu s cudzincami.

Sociálnoinovačný projekt bol vyhodnotený ako úspešný a vďaka nadväzujúcemu projektovému financovaniu zo zdrojov ESF a AMIF pôsobia pracovníci na magistráte aj naďalej. Interkultúrna práca sa z hľadiska praktickej realizácie integrácie, ale aj z hľadiska znalosti potrieb cudzincov i verejných inštitúcií ukazuje ako kľúčová. V súčasnosti je medzikultúrna práca na brnianskom magistráte financovaná spoločne s Juhomoravským krajom, s ktorým mesto Brno realizuje spoločný projekt SKILL Centrum pre cudzincov v kraji. Projekt vznikol na základe podnetov interkultúrnych pracovníkov z terénu. Cieľom je vytvoriť a pilotovať účinnú prax, ktorá umožňuje rozpoznať, zvyšovať a využiť vedomosti, zručnosti a kvalifikáciu, ktorú si cudzinci prinášajú do Juhomoravského kraja z ich krajín pôvodu, a podporiť tak využitie ich hospodárskeho potenciálu. Súčasťou projektu je aj rozšírenie interkultúrnej práce do ďalších obcí v regióne.

Mesto pre všetkých

Naplnenie vízií Brna ako medzinárodného a súdržného mesta sa neobišlo a ani naďalej nezaobíde bez vecnej diskusie o formovaní zmysluplných a efektívnych stratégií a politík, ktoré budú reagovať na prítomnosť cudzincov v meste a súčasne sa zaoberať kvalitou života všetkých obyvateľov. Takéto stratégie a opatrenia ale nemožno vytvárať na základe domnienok a presvedčenia. Musia vychádzať zo znalostí a poznania, ktoré sa opierajú o fakty a dáta. Vízia mesta ako otvoreného, tolerantného a sociálne súdržného, ako sme si ju definovali v Brne, je veľkou výzvou, možno oveľa väčšou, než si v súčasnej chvíli dokážeme predstaviť. K jej naplneniu je potrebné mať komplexnú verejnú politiku, ktorá berie do úvahy potreby všetkých obyvateľov mesta. Mesto by malo byť tým, čo ľudí spája, nie rozdeľuje.

9 K spolupráci bola vybraná výskumná spoločnosť SocioFactor, ktorá má skúsenosti s tematikou migrácie a integrácie cudzincov, výskumom, tvorbou verejných politík, sociálnych inovácií a s evaluáciami. Spolupráca aj naďalej pokračuje pri ďalších projektoch.

10 Možnosti, úskalia a limity tohto procesu, rovnako ako jeho podrobnejší priebeh a jednotlivé kroky sú popísané vo výslednej Strategii integrace cizinců v městě Brně 2020 – 2026, ktorá je dostupná tu: Statutární město Brno. (2019). Publikace vydané Odborem sociální péče Magistrátu města Brna. Magistrát Města Brna. https://socialnipece.brno.cz/sluzby-mesta/publikace-vydane-odborem-socialnim-magistratu-mesta-brna/

11 Dokument sa dá stiahnuť tu: Statutární město Brno. (2019). Publikace vydané Odborem sociální péče Magistrátu města Brna. Magistrát Města Brna. https://socialnipece.brno.cz/sluzby-mesta/publikace-vydane-odborem-socialnim-magistratu-mesta-brna/

Kapitola 4

Ako komunikovať s verejnosťou?

Prečo je dôležité komunikovať témy migrácie a integrácie cudzincov na lokálnej úrovni? [1]

Migrácia je historicky spoločenský jav. Ovplyvňuje politiku, ekonomiku aj zloženie obyvateľstva v krajine. Ak s ňou budeme cieľavedome pracovať, môže spoločnosti prinášať prospech. V prípade, že ju budeme podceňovať, ignorovať alebo cielene negovať, môže spôsobiť konflikty a problémy v politickom, hospodárskom i spoločenskom živote krajiny.

Ešte v roku 2014 správa Národného kontaktného bodu Európskej migračnej siete v SR konštatovala, že: *„vzhľadom na nízky počet cudzincov v SR je otázka migrácie a medzinárodnej ochrany okrajovou a málo diskutovanou témou v politickej sfére a medzi širšou verejnosťou. Téma migrácie a azylu rezonovala v zásade len medzi zainteresovanými aktérmi (t. j. na úrovni štátnych orgánov, mimovládnych a medzinárodných organizácií).“* [2]

V roku 2015 sa však situácia po tzv. migračnej kríze zmenila a migrácia sa stala jednou z najdiskutovanejších celospoločenských tém. Namiesto konštruktívnej diskusie išlo skôr o jej politické zneužívanie. Migrácia sa stala nástrojom polarizácie v spoločnosti a široká verejnosť ju vníma prevažne negatívne.

Ako vníma migráciu verejnosť?

V projekte KapaCITY sme uskutočnili viacero prieskumov a zisťovania postojov k témam migrácie a integrácie. Z prieskumu agentúry Focus z marca 2019 vyplýva, že až 70,8 % respondentov nepovažuje cudzincov z krajín mimo EÚ za prínos pre slovenskú spoločnosť. Viac ako polovica opýtaných (51,6 %) si myslí, že cudzinci zle vplývajú na slovenskú kultúru a tradície. Nadpolovičná väčšina opýtaných zároveň uviedla, že nemá žiadnu vlastnú a ani len sprostredkovanú skúsenosť s cudzincom vo svojom okolí.

Z dotazníkových zisťovaní realizovaných v zapojených samosprávach vyplynulo, že v regionálnych médiách je nielen nedostatok pozitívnych informácií o cudzincoch či špecifikách miestnych komunít, ale absentuje aj téma migrácie v širšom kontexte. Keďže vo vzťahu k obyvateľom samosprávny kraj s témou cudzincov nepracuje, nepracujú s ňou výraznejšie ani regionálne médiá. Obraz, ktorý si obyvatelia krajov vytvárajú o cudzincoch, je tak prevažne preberaný z negatívnych správ na národnej úrovni.

Väčšina respondentov sa pritom zhodla na tom, že osobná skúsenosť mení postoje nedôvery a strachu na pozitívny vzťah. Všetci respondenti považujú rozmanitosť, resp. multikulturalizmus za pozitívnu hodnotu, ktorá kraj obohacuje. Ďalej uviedli, že samosprávy môžu komunikovať tému migrácie prostredníctvom kultúry, lebo môže vytvárať kanál, ktorým sa niekedy veľmi ťažké témy dajú uchopiť pomerne ľahko.

Výsledky prieskumov môžu samosprávy povzbudiť v tom, aby tému migrácie a integrácie komunikovali navonok. Napriek relatívnej kontroverznosti sa komunikácie témy netreba obávať. Správne uchopená komunikácia môže pomôcť pri odstraňovaní spoločenských bariér a predsudkov a priniesť reálne benefity pre celú spoločnosť.

Všetci potrebujeme niekam patriť, byť súčasťou nejakého spoločenstva. Pre cudzincov, ktorí začínajú nový život v úplne novej krajine, je tento pocit o to intenzívnejší. Preto veľmi ocenia, keď ich mesto rozoznáva ako súčasť mestskej komunity a cítia sa v nej vítaní. Mestá môžu zohrávať aj významnú úlohu pri vytváraní pocitu prináležania – teda pocitu, že do miestnej komunity patrím. Najsilnejším nástrojom je komunikácia navonok – smerom k cudzincom, ale aj smerom k väčšinovému obyvateľstvu o cudzincoch. To nazývame symbolickou politikou, pretože nejde o konkrétnu stratégiu, ktorá by sa venovala organizácii „hmatateľných“ vecí (napr. poskytovania služieb), ale o politiku vytvárania hodnôt a symbolov, ktoré môžu spájať.

Cudzinci, ktorí prichádzajú do novej krajiny, sa postupne stávajú obyvateľmi nielen krajiny, do ktorej prichádzajú, ale aj miest a obcí, v ktorých žijú. Vytvárajú si tam najdôležitejšie väzby a žijú svoj každodenný život. Samosprávy zohrávajú v integrácii cudzincov zásadnú úlohu, pretože ich kompetencie sa vzťahujú na všetkých obyvateľov miest a obcí bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť.

Je dôležité, aby samospráva vnímala nových obyvateľov ako súčasť mesta a spoločnej komunity, ktorá na lokálnej úrovni vytvára unikátne spoločenstvo. Podstatné je, aby boli cudzinci vnímaní so všetkými svojimi špecifikami ako tí, ktorí vlastnými zvykmi, hodnotami, ale aj odlišnosťami pomáhajú spoluvytvárať to, čo je pre danú lokalitu typické alebo špecifické.

Aby sa tak stalo, je veľmi užitočné, aby samospráva aj navonok komunikovala túto tému verejnosti. To, ako sa o cudzincoch v meste či obci hovorí, zohráva kľúčovú rolu v tom, ako budú cudzinci vnímaní a akceptovaní ostatným obyvateľstvom. Práve samospráva v tomto zohráva nezastupiteľnú úlohu.

Tri odporúčania v komunikácii

Je niekoľko tém alebo oblastí, ktoré môžu samosprávy komunikovať tak, aby dochádzalo k upevňovaniu sociálnej súdržnosti na lokálnej úrovni:

- **Migrácia nie je hrozba, je to bežná súčasť fungovania spoločnosti**
  Dôležité je, ako samosprávy vnímajú a komunikujú to, že postupne narastá počet cudzincov. Ich rastúci počet je totiž prirodzený, vyplýva z demografických a ekonomických potrieb (nielen) samospráv, zároveň je to jeden z najprirodzenejších javov v globalizovanom svete. Tak ako sa ľudia sťahujú z mesta do mesta v rámci jednej krajiny, podobne sa sťahujú aj do iných krajín. Ak je dobre zvládnutá integrácia, prispievajú k ekonomickému, sociálnemu a kultúrnemu rozvoju.
- **Komunikácia o zapájaní cudzincov a vymedzenie spoločných pravidiel**
  Je veľmi dôležité hovoriť o tom, za akých okolností a za akých pravidiel prijímame cudzincov a ako upravujeme naše vzájomné fungovanie. Ak napríklad vznikne v meste veľký priemyselný park a sa-

1 Kapitola obsahuje vybrané texty z pôvodnej publikácie: Agentúra Neuropea, s. r. o. (2020). Ako komunikovať témy migrácie a integrácie cudzincov na regionálnej úrovni. Príručka pre samosprávy. https://www.hrl.sk/userfiles/files/1010-Strategia_HRL_final_krat.pdf

2 Bachtíková, I., & Oboňová, S. (2015). Výročná správa o politikách v oblasti migrácie a azylu. Slovenská republika 2014. Európska migračná sieť, IOM, Bratislava.

mospráva vie, že medzi zamestnancami bude pravdepodobne veľa cudzincov, je dôležité komunikovať to, že cudzinci neberú ostatným obyvateľom prácu a samospráva má premyslené, ako títo ľudia budú začlenení do spoločenstva ostatných obyvateľov. Je dôležité otvorene komunikovať o tom, kde budú títo ľudia bývať, koľko ich príde a aké aktivity samospráva prijala na to, aby nevznikali potenciálne konflikty medzi obyvateľmi. Čím otvorenejšia je táto komunikácia od začiatku, tým efektívnejšie začleňovanie bude v budúcnosti.

→ **Kultúrna odlišnosť**
Ďalšou témou, ktorej sa ľudia obvykle obávajú, je veľká kultúrna odlišnosť ľudí, ktorí prichádzajú z iných krajín. V tomto prípade je kľúčová komunikácia na obe strany. Na jednej strane je veľmi dôležité poznať očakávania komunít, ktoré prichádzajú (napríklad z hľadiska rešpektovania ich náboženstva alebo iných kultúrnych prvkov) a zladťovať ich s pravidlami fungovania v danej lokalite. Vyjasnenie si týchto tém môže výrazne eliminovať konflikty v budúcnosti. Na druhej strane je dôležité komunikovať aj ostatným obyvateľom to, že kultúrna odlišnosť nie je, respektíve nemusí byť hrozbou pre ostatných, ak sú jasne stanovené a oboma stranami rešpektované vzájomné pravidlá spoločného fungovania.
Nie všetci cudzinci tvoria komunity, ktoré by mali požiadavky kultúrneho či náboženského charakteru. Môže ísť o jednotlivcov, ktorí prišli na Slovensko za prácou alebo si tu našli partnerov či partnerky. Sú to často lekári, majitelia reštaurácií, konatelia firiem na IT technológie či bežní pracovníci firiem a iných organizácií. Veľmi často je však ich príbeh zaujímavý a robia pre komunitu možno aj viac, ako sa od nich nevyhnutne vyžaduje. Ak chce samospráva poukázať na rozmanitosť ľudí, ktorí v meste žijú, a zvyšovať akceptáciu cudzincov ostatnými obyvateľmi, môže na ich príbehy poukazovať prostredníctvom svojich lokálnych médií.

Desatoro úspešnej komunikácie

1. **Riadená strategická komunikácia**
   Prvoradým cieľom úspešnej komunikácie je uvedomiť si problematiku a potrebu ju riešiť. Treba si určiť, čo nám komunikácia môže priniesť, jasne definovať a formulovať ciele, ktoré chceme dosiahnuť, a nastaviť efektívnu stratégiu na ich dosiahnutie.
2. **Definícia cieľov a cieľových skupín**
   Je potrebné zadefinovať, na koho bude komunikácia smerovaná, čo od nás naše cieľové skupiny očakávajú, aké sú ich potreby, zvyklosti a na aké argumenty sú ochotní počúvať a reagovať. Mali by sme si tiež definovať potenciálnych partnerov a oponentov, aby nás, podľa možnosti, nič v začatej komunikácii neprekvapilo.
3. **Kľúčové posolstvá**
   V rámci prípravy je mimoriadne dôležité formulovať kľúčové posolstvá, teda to, čo by sme chceli, aby si jednotlivé cieľové skupiny z komunikácie odniesli. V záujme pochopenia a akceptácie týchto posolstiev je potrebné prispôsobiť jazyk a výrazové prostriedky svojim cieľovým skupinám.
4. **Proaktívna komunikácia**
   Keď máte jasný cieľ, nebojte sa za ním ísť a vytvárať príležitosti na komunikáciu svojich posolstiev. Dlhodobá proaktívna komunikácia témy s ohľadom na jednotlivé cieľové skupiny vám dáva príležitosť na ovplyvňovanie mediálneho diskurzu či postupné vytváranie celkového obrazu témy v spoločnosti.
5. **Využívanie výrazových prostriedkov**
   Pri všetkých svojich aktivitách je dobré myslieť na pozitívne rámcovanie témy v médiách. Je to potrebné na vyvažovanie dlhodobej negatívnej komunikácie, ktorá v minulých rokoch prispela k stupňovaniu negatívnych nálad voči cudzincom v spoločnosti. Zahŕňa to niekoľko aspektov komunikácie: pracovať so správnymi termínmi a pojmami, vyvarovať sa používaniu negatívnych, prípadne odsudzujúcich či dehumanizujúcich výrazov a nahrádzať ich pozitívnymi alebo neutrálnymi výrazmi, ktoré zdôrazňujú aspekt ľudskosti, blízkosti, spolupatričnosti a podobne.
6. **Zapájanie cudzincov do komunikácie**
   Je potrebné zapájať do komunikácie aj samotných cudzincov. Nie ako cudzí element, ale ako súčasť komunity, prínos pre svoje okolie a spoločnosť. V rámci postupného obrusovania hrán je dobré začať predstavovaním dlhodobo integrovaných obyvateľov zahraničného pôvodu, ktorých už možno ich okolie ani ako cudzincov nevníma. Postupne môžeme predstavovať aj zástupcov nových menšín, aj tých, ktorí sú súčasťou našej spoločnosti len krátko.
7. **Komunikačné aktivity**
   Komunikácia samospráv by mala prebiehať v dvoch základných líniách: komunikácia k menšinovým komunitám, ich informovanie a zapájanie do diania v meste či obci, a komunikácia k väčšinovému obyvateľstvu, ich vnímanie a akceptácia zahraničných obyvateľov mesta. Dobrou stratégiou je aj vytváranie priestoru na spoločné komunitné aktivity zamerané na zlepšenie vzájomného pochopenia a komunikácie.
8. **Komunikačné kanály**
   Každá inštitúcia má vlastné komunikačné nástroje, napríklad webstránku či sociálne siete. Nezanedbateľnú úlohu zohrávajú aj médiá. Dobrou správou je, že slovenské médiá, regionálne aj celoštátne (s výnimkou tých konšpiračných), majú v porovnaní s inými krajinami podstatne profesionálnejší a objektívnejší prístup k téme migrácie a cudzincov. Sociálne siete prinášajú mnohé príležitosti na pozitívnu komunikáciu témy. Zároveň si však treba uvedomiť aj riziká komunikácie (často anonymnej) v online priestore a pripraviť sa na ne.
9. **Koordinácia kľúčových aktérov**
   Mimoriadne dôležitou úlohou samosprávy je koordinačnú činnosť. Kľúčová je v tomto smere komunikácia s komunitnými a menšinovými organizáciami, mimovládnymi organizáciami, školskými inštitúciami, veľkými zamestnávateľmi a pod. Podstatné je tiež viesť efektívnu internú komunikáciu so zamestnancami samosprávy.
10. **Príprava na krízovú komunikáciu**
    Je možné, že zvýšená komunikačná aktivita na tému prijímania a integrácie cudzincov môže vyvolať aj vyššiu aktivitu odporcov migrácie na regionálnej pôde. Predstavitelia samospráv by mali byť v súvislosti s narastajúcim počtom migrantov pripravení aj na riešenie prípadných problémov a konfliktov na miestnej úrovni. Správna príprava na potenciálne krízové témy umožní pokračovať v zvolenej komunikačnej stratégii. Na prípadné komunikačné konflikty môžete mať už vopred pripravenú odpoveď.

Najčastejšie hoaxy a dezinformácie spojené s cudzincami a migráciou, na ktoré sa môžete pripraviť, ale aj mnoho ďalších informácií a komunikačných postupov nájdete v kompletnej príručke pre samosprávy, ktorá vznikla v rámci projektu KapaCITY.[3]

3 Agentúra Neuropea, s. r. o. (2020). Ako komunikovať témy migrácie a integrácie cudzincov na regionálnej úrovni. Príručka pre samosprávy. https://www.hrl.sk/userfiles/files/1010-Strategia_HRL_final_krat.pdf

Komunikácia miest – príklady dobrej praxe

DOBRÁ PRAX

. . . . . *udalosti*

Martin Jurčo, foto: autor

Kanaďanka Naomi chce Slovensko propagovať vo svete prostredníctvom príbehov

Centrum pre výskum etnicity a kultúry v spolupráci s ďalšími partnermi a samosprávami pripravili zaujímavý projekt. Volá sa KapaCity a jeho úlohou je integrovať cudzincov v rôznych oblastiach. Do projektu sa zapojilo i Mesto Trnava a chce zintenzívniť svoju činnosť vo vzťahu k štátnym príslušníkom tretích krajín žijúcich na území Slovenska, menovite v našom meste.

Ako čítame v správe Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava, komunita Trnavčanov nie je homogénna. Z toho vyplýva, že integrácia cudzincov nemusí byť veľmi náročná. Obyvatelia nášho mesta sa tu buď narodili a žijú celý život v Trnave, alebo sú narodení inde, ale prisťahovali sa a majú tu trvalý pobyt. Ale sú aj takí, čo si trvalý pobyt ešte neprehlásili. Nie je to teda uzavretá skupina, ako sa na prvý pohľad môže zdať. V správe sa konštatuje, že kritériom prijatia je, aby noví obyvatelia prinášali mestu nové a pozitívne myšlienky. To by malo byť aj cieľom integračných opatrení: vytvárať priestor, aby všetci obyvatelia bez rozdielu pôvodu či etnicity mali reálnu možnosť zapojiť sa do diania v meste. Pritom nemusí ísť o výraznú občiansku angažovanosť, zásadným prínosom je aj vzájomný rešpekt v mestskej komunite a zdieľanie nepísaných pravidiel spolužitia.

Dnes vám v rámci tohto projektu predstavíme Trnavčanku, ktorá žije na Slovensku 14 rokov. Život v Trnave strieda so životom v Smoleniciach. Ako sme sa dozvedeli, s rodinou sa plánujú usadiť v našom meste a z podnájmov sa presťahovať do vlastného domu. To je však zatiaľ hudba budúcnosti. Kanaďanka Naomi Hužovičová je z malej obce Valemont v Britskej Kolumbii. S manželom Michalom Hužovičom vychovávajú svoje deti Miriam, dvojičky Teodora a Alyssu, tiež Elianu. Deti už vedia hovoriť peknou slovenčinou a navštevujú aj prípravku hudobného odboru základnej umeleckej školy.

„Manžela – Slováka som stretla v USA na vysokej škole. Tam sme obaja študovali filozofiu. Posledný semester som prežila v Rakúsku. Manžel ešte pracoval v Rakúsku, no chcel, aby sme prišli na Slovensko, pretože tu sa môžem stretnúť so živou slovenčinou. Dovtedy som ju ovládala, ale len podľa učebníc," hovorí Naomi. Ovládať jazyk bolo dosť ťažké, a ešte i po presťahovaní do Trnavy nevedela poriadne po slovensky. Učila v Bratislave angličtinu, čo ju nenútilo konverzovať v slovenčine. Zlepšovala sa teda postupne. Dodnes má problém s vyslovovaním niektorých slovenských slovíčok. Ako Naomi hovorí, najväčšie problémy jej robia spojené spoluhláskové skupiny. „Neviem si zapamätať rôzne geografické názvy a niektoré si pletiem: navzájom. Napríklad slovíčko Rozsutec vôbec neviem vysloviť. Alebo si pomýlim Habovku a Hlboké, alebo mi splývajú názvy ako Dolná Krupá a Dolný Kubín," hovorí a hneď si spomenie aj na historku, ktorá súvisí s týmto popletením názvov. „Po skončení školy som nemala peniaze na učenie, potom som mala malé deti. Stále som učenie slovenčiny odkladala. Banujem, že som sa cieľavedome neučila, pretože pri rozprávaní som sa naučila aj chyby. Najviac problémov mi robí gramatika. Horšie je teda písať ako rozprávať. Pri konverzácii, aj keď urobím chybu, tak mi ľudia porozumejú. Keď vidím napísaný text, po chvíľke už vidím aj chyby a som zhrozená," hovorí Naomi, ktorá aj v Trnave učí angličtinu. Popritom pracuje z domu, napríklad opravuje anglické texty a píše rôzne internetové články pre jednu firmu v USA.

Väčšinou sa Naomi venuje tematike života na Slovensku. „Američania, ktorí majú slovenské korene, často už nerozprávajú po slovensky. A v USA je málo informácií o Slovensku v angličtine," hovorí a pripomína, že po príchode na Slovensko sa musela učiť najmä porozumieť slovenskej mentalite. V Kanade sa vraj ľahko získava kontakt s druhými ľuďmi a ľahko sa nadväzuje konverzácia. „Ťažko je nájsť si tu kamarátov, alebo jednoducho si s niekým pohovoriť. Slová-

4 *Novinky z radnice*

Zdroj: Mesto Trnava. (2019). november 2019 | Novinky z radnice. Novinky z Radnice – Trnava. http://nzr.trnava.sk/?q=taxonomy/term/115

Trnava

V roku 2019 mestské noviny Novinky z radnice v Trnave uverejnili rozhovory s dvoma cudzincami, ktorí v meste žijú. Radničné noviny v Nitre na poslednej strane vždy obsahujú informácie v angličtine pre cudzincov.

Košice

Mesto Košice zrealizovalo niekoľko príkladov dobrej praxe, ako komunikovať s verejnosťou aj komunitami cudzincov. Uvedené príklady symbolickej politiky majú totiž veľký vplyv na to, ako bude miestne spoločenstvo cudzincov vnímať, ale aj či sa cudzinci budú cítiť medzi novými obyvateľmi vítaní. Aktivity boli vykonané v rámci projektu INTEGRA, ktorý realizovalo ETP Slovensko v spolupráci s mestom Košice.[4]

- Cudzincov, ktorí prišli do Košíc žiť, víta na internetovej stránke mesta „Welcome to your new home!" Mesto si pritom uvedomuje rozdiel medzi zahraničnými návštevníkmi a cudzincami, ktorí sa v Košiciach rozhodli usadiť. Práve pre nich je webová stránka určená.[5]
- Mesto tiež vytvorilo mapu rôznych prevádzok, ktoré v Košiciach vlastnia cudzinci, s názvom *Dobrú chuť, sused / Bon Appetit, Neighbor*.[6]
- Kampaň *Som Košičanka, som Košičan* predstavovala prostredníctvom dizajnovo pútavých plagátov nových Košičanov, ktorí sa v meste nenarodili. Infografika obsahovala aj základné informácie týkajúce sa otázok pobytu a života cudzincov žijúcich na Slovensku spolu s krátkym predstavením cudzinca. Plagáty boli rozmiestnené na verejne dostupných miestach mesta Košice vrátane mestskej hromadnej dopravy.[7]

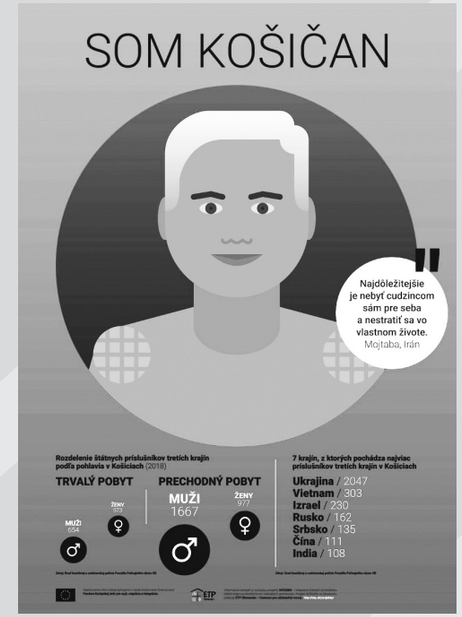

Zdroj: ETP Slovensko & Východné pobrežie. (2019b). Som Košičan [Plagát]. https://etp.sk/som-kosicanka-som-kosican/

4 Zámerom projektu bola integrácia štátnych príslušníkov tretích krajín prostredníctvom mestských partnerstiev. Na projekte spolupracovalo päť štátov Európskej únie: Bulharsko, Česko, Chorvátsko, Slovensko a Taliansko. Projekt trval projektu 24 mesiacov (2018 – 2019). ETP Slovensko. (2020). INTEGRA – Integrácia štátnych príslušníkov tretích krajín prostredníctvom mestských partnerstiev. https://etp.sk/integra-integracia-statnych-prislusnikov-tretich-krajin-prostrednictvom-mestskych-partnerstiev/

5 Mesto Košice. (2019). FOREIGNERS: Official website of Košice. Foreigners. https://www.kosice.sk/city/foreigners

6 ETP Slovensko & Východné pobrežie. (2019). Dobrú chuť, sused! [Mapa Košičanov, ktorí sa nenarodili v Košiciach.]. https://static.kosice.sk/s/e84126ac8b8f4735976ca8

7 ETP Slovensko. (2019). Archívy Integra – Stránka 3 z 8. https://etp.sk/aktuality/integra_clanky/page/3/

Mesto, jeho obyvatelia a integrácia cudzincov: komunikácia je základ

Lenka Šafránková Pavlíčková, poradkyňa pre cudzincov, koordinátorka interkultúrnej práce, oddelenie sociálneho začleňovania, odbor sociálnej starostlivosti na Magistráte mesta Brna

Čo je integrácia? Je to súbor opatrení, ako napríklad poradenstvo, jazykové kurzy, komunálne aktivity? Je to stav, ktorý chceme dosiahnuť, alebo nikdy nekončiaci proces?

Poradenstvo, kurzy, komunitné aktivity sú len konkrétne nástroje, ktoré je možné využiť za predpokladu, že poznáme potreby všetkých strán zapojených do integračného procesu. Na začiatku si predovšetkým treba uvedomiť, že integrácia je skutočne obojstranný proces – čiže ako proces včleňovania sa cudzinca do spoločnosti, tak aj proces prijímania cudzinca ako súčasť spoločnosti. Tento proces, najmä pokiaľ hovoríme o integrácii na lokálnej úrovni, môžeme chápať ako súhrn mikrosituácií, individuálnych a skupinových interakcií, ktoré sa odohrávajú medzi cudzincami a prijímajúcou spoločnosťou v ich každodennom živote, pričom ich základom je komunikácia. Dejú sa na konkrétnych uliciach, v susedstvách, školách, na pracoviskách, vo verejnom priestore a v rôznych miestnych organizáciách.

Podobu toho, ako integrácia na lokálnej úrovni prebieha, ovplyvňujú obe strany. Hneď na začiatku je teda nutné rátať s tým, že obe strany v tomto procese majú svoje konkrétne potreby. Na jednej strane sú potreby cudzincov, ktoré sa môžu výrazne meniť v čase i priestore. Sú závislé od dôvodov a spôsobov migrácie, od pôvodu či ekonomických a sociálnych profilov cudzincov. Rozhoduje tiež vôľa, motivácia a úsilie cudzincov adaptovať sa, ich kvalifikácie, kultúrna odlišnosť, ale aj veľkosť a dĺžka prítomnosti daných cudzineckých komunít na území regiónu. Na druhej strane rozhoduje taktiež hostiteľská spoločnosť a daná obec. Každé mesto, obec či región majú svoje špecifiká. Integráciu na lokálnej úrovni ovplyvňuje konkrétna inštitucionálna štruktúra v danej obci či regióne, ale napríklad i geografické charakteristiky mesta, vzdialenosť od veľkých centier, dopyt po rôznej kvalifikovanej pracovnej sile, zdroje obce (v oblasti bývania, zdravotníctva, vzdelávania atď.), situácia na pracovnom trhu, podnikateľské príležitosti, klíma v spoločnosti, lokálne politické nastavenie i sociálna situácia v obci.

S kým a ako komunikovať?

Je pochopiteľné, že v integračnom procese venuje pozornosť najmä cudzincom, pretože cudzinci a prijímajúca spoločnosť si z hľadiska moci a zdrojov väčšinou nie sú rovní, pričom v slabšej pozícii bývajú práve cudzinci. Preto sú prijímajúca spoločnosť, jej inštitucionálna štruktúra i reakcie konkrétnych ľudí a skupín na nových obyvateľov pre výsledok integračného procesu zásadné. Pozornosť treba venovať potrebám všetkých – práve z tohto dôvodu je správne nastavená komunikácia samosprávy so všetkými stranami aj ambíciami ovplyvňovať prebiehajúcu komunikáciu medzi jednotlivými ľuďmi (s cudzincami, zamestnancami verejných inštitúcií a úradov, zamestnávateľmi či aj občanmi obce) mimoriadne dôležitá.

Komunikácia navonok

Každá obec, ktorá sa chce pustiť do tvorby a realizácie integračných politík, čelí faktu, že migrácia v súčasnosti nepatrí medzi obľúbené témy verejnosti. Je veľmi dôležité, v akom politickom kontexte sa téma integrácie objaví, kto o nej hovorí a ako ju rámcuje. Vo vzťahu k obyvateľom obce a jej jednotlivým inštitúciám sa vypláca nastaviť proaktívny, zrozumiteľný a otvorený komunikačný štýl. Šikovná a od začiatku transparentná komunikácia je najlepším nástrojom, ako predstaviť svoju prácu verejnosti a získať ju na svoju stranu. Je potrebné trpezlivo vysvetľovať, k čomu dané opatrenia a kroky slúžia, uvádzať na pravú mieru prípadné dezinformácie, mať a využívať dáta a fakty, aplikované opatrenia vyhodnocovať, komunikovať výsledky a vážiť si spätnú väzbu. Je dobré podporiť participáciu širokého spektra aktérov tak, aby už na začiatku v nastavovaní integračných politík zaznelo široké spektrum hlasov a potrieb, ktoré je nutné vziať do úvahy.

Asi najväčšou výzvou v zisťovaní potrieb rôznych aktérov a ich zapájania sú samotní cudzinci. Z mnohých dôvodov, ktoré zďaleka presahujú len neznalosť jazyka, sa ich hlas pri tvorbe lokálnych integračných opatrení neberie do úvahy. V Brne sa nám na tento účel veľmi osvedčili pozície interkultúrnych pracovníkov. Mesto ich zamestnáva priamo na odbore sociálnej starostlivosti Magistrátu mesta Brna. Interkultúrni pracovníci sa zameriavajú na jazykovo najpočetnejšie skupiny v meste (ruština, ukrajinčina, vietnamčina, moldavčina a rumunčina, arabčina). Pozície sa etablovali v rokoch 2017 – 2019 v rámci sociálnoinovačného projektu *Zvyšování interkulturní prostupnosti veřejných institucí ve městě Brně*. Projekt bol podporený z fondov ESF (administrovaným Ministerstvom práce a sociálnych vecí ČR) a zameriaval sa na rozvoj sociálnych inovácií v oblasti začleňovania osôb ohrozených sociálnym vylúčením. Interkultúrni pracovníci sú výborným zdrojom informácií o tom, čo sa deje v cudzineckých komunitách na úrovni obce. Príkladom ich konkrétneho prínosu je vydanie *Sprievodcu pre cudzincov v Brne*,[8] ktorého obsah vychádza zo znalosti potrieb a bariér konkrétnych cudzineckých komunít v meste (aj tu treba brať do úvahy, že každá komunita je iná a treba reflektovať potreby a problémy všetkých). Interkultúrna práca však prináša ešte jeden veľký benefit: pomáha významným spôsobom pozitívne ovplyvňovať komunikáciu s cudzincami v každodenných situáciách „tam vonku“.

Interkultúrna práca: ako a prečo ovplyvniť komunikáciu „tam vonku“

Interkultúrny prístup zameriava pozornosť na samotnú interakciu medzi ľuďmi. Nevšíma si len „cudzie“, ale skôr dynamiku, ktorú rastúca diverzita v spoločnosti (v medziľudských vzťahoch na individuálnej a skupinovej úrovni) spôsobuje. Naozaj dôležitým je to, ako prebieha interakcia medzi ľuďmi pochádzajúcimi z odlišných kultúrnych prostredí. Cieľom integračných opatrení je vystupovať do týchto interakcií a riadiť ich dynamiku. Interkultúrna práca pomáha zistiť, v akom prostredí, za akých podmienok a s akým výsledkom medziľudské a skupinové interakcie v obci prebiehajú. Je potrebné zamerať sa na verejné miesta (úrady, školské a zdravotnícke zariadenia a ďalšie), pretože tu dochádza najčastejšie k stretnutiam s ľuďmi z iných kultúr (ale i z iných sociálnych skupín či vekových kategórií), tu sa vytvárajú nové vzťahy.

Na otázku, prečo tieto interakcie ovplyvňovať, odpovedá interkultúrny prístup nasledujúcim spôsobom. Všetko nasvedčuje tomu, že diverzita sama osebe má tendenciu: (1.) nahrádzať inštitúcie hostiteľskej spoločnosti vlastnými (vytváranie tzv. paralelných svetov, v Česku tento jav môžeme pozorovať napríklad pri vietnamskej komunite), (2.) najmä na začiatku viesť k segregácii a vylúčeniu a (3.) viesť ku konfliktom a znižovať pocit spolunáležitosti s prijímajúcou spoločnosťou. Cieľom riadenia interakcií je preto znižovať konflikt a podporovať pozitívne interakcie. Tie by mali viesť k širšiemu akceptovaniu aktuálnych spoločenských noriem, podpore sociálnej súdržnosti, stabilite spoločnosti a k maximálnemu využitiu kreatívneho a inovatívneho potenciálu, ktorý môže rozmanitosť priniesť.

V tomto kontexte nie je tím interkultúrnych pracovníkov len tímom „lacnejších", teda dostupnejších tlmočníkov alebo distribútorov letákov s ponukou služieb. Tím disponuje kompetenciami a poskytuje služby, ktoré pomáhajú mestu a ďalším verejným inštitúciám zaviesť systémové nástroje na riadenie diverzity a podporu efektívnej integrácie. Interkultúrni pracovníci neposkytujú len tlmočenie, terénnu prácu či poradenstvo cudzincom. Podporu potrebujú aj samotné verejné inštitúcie, na čo sa často zabúda. Súčasťou je teda aj pomoc úradom adaptovať sa na čoraz viac dynamicky meniace sa prostredie.[9]

8 V rôznych jazykových mutáciách je dostupný tu: Statutární město Brno. (2019). Publikace vydané Odborem sociální péče Magistrátu města Brna. Magistrát Města Brna. https://socialnipece.brno.cz/sluzby-mesta/publikace-vydane-odborem-socialnim-magistratu-mesta-brna/

9 Viac o interkultúrnej práci tu: Magistrát města Brna. (2019). Interkulturní práce v samosprávě: příběh a výsledky inovačního projektu. https://esf2014.esfcr.cz/dap/LW/Views/Core/Detail?action=get&id=d38e-9ae9-37e6-4a3b-94db-e67b8f

alebo článok: Čejková, O. (2020). Inspirativní projekt: Interkulturní pracovníci na brněnském magistrátu. Multikulturní Centrum Praha. https://mkc.cz/cz/o-nas/aktuality/interkulturni-pracovnici-na-brnenskem-magistratu-projekt-zvysovani-interkulturni-prostupnosti-verejnych-instituci-v-brne9f5ee3&id-bo=f42266a2-71fa-4be1-8242-eda4dd92cb4c&idForm=72365cd6-f664-4c8f-8b75-c637c9bfc32b#

Kapitola 5

Ako komunikovať s cudzincami?

Prečo a ako je potrebné poskytovať informácie cudzincom v meste či v kraji?

Samosprávy by sa mali aktívne snažiť o zabezpečenie rovnakého prístupu k službám a aktivitám pre všetkých obyvateľov a obyvateľky. Môže ísť napríklad o sociálne služby, vzdelávanie v materských a základných školách, organizáciu kultúrnych a športových podujatí, komunitné aktivity (napr. rôzne komunitné pikniky či brigády), bývanie a podobne.

Rovný prístup sa často chápe v zmysle „aktivita je otvorená všetkým, stačí prísť, nikoho nepošleme preč". Isté skupiny obyvateľov však môžu čeliť rôznym bariéram a nemusia mať k jednotlivým službám a aktivitám rovnaký prístup.

V prípade cudzincov môže ísť o tieto bariéry:

- Mnohí cudzinci vôbec nemusia vedieť, že nejaká služba či aktivita je v kompetencii samosprávy, pretože v ich krajine je to organizované inak.
- Informácie môžu byť dostupné iba v slovenčine a mnohí ešte po slovensky nerozumejú.
- Samotná služba alebo aktivita prebieha len v slovenčine a neexistujú možnosti tlmočenia.

Pri jednotlivých službách a aktivitách je teda dôležité zodpovedať si nasledovné otázky: Ako sa môžu cudzinci dozvedieť, že daná služba či aktivita je tu aj pre nich?

V akom jazyku sú o danej službe alebo aktivite dostupné informácie?

Ako cudzinec s jazykovou bariérou môže využívať danú službu, resp. zúčastniť sa aktivity, prípadne sa do nej aj aktívne zapojiť? Zahŕňajú tieto služby a aktivity aj špecifické situácie cudzincov, v ktorých sa môžu nachádzať vzhľadom na svoj pobytový status? Ak nie, ako to zabezpečiť? Kto by v tom vedel pomôcť?

Desatoro komunikácie s cudzincami a cudzinkami

Desatoro komunikácie obsahuje základné zásady, ktoré vám uľahčia komunikáciu s cudzincami, keďže aj oni potrebujú vybaviť mnoho záležitostí na úradoch. Pre cudzincov je napriek čiastočnej znalosti slovenčiny porozumenie a rozprávanie bez prízvuku či chýb veľmi náročné. Osvojenie si nasledujúcich desiatich pravidiel je základným krokom k efektívnejšej komunikácii a dosiahnutiu vzájomného porozumenia.

1. Zistíme, či cudzinec alebo cudzinka dostatočne rozumie po slovensky. Niektorí cudzinci síce vedia trochu po slovensky alebo ovládajú základné frázy, to však na plnohodnotnú komunikáciu nestačí. Ak zistíme, že cudzinec rozumie iba minimálne, najlepším riešením je využiť služby tlmočníka.[1]

   Jednou z možností je využitie tzv. komunitného tlmočenia[2] na účely komunikácie v bežnom živote s úradmi, lekármi, učiteľmi či na polícii. Komunitný tlmočník musí okrem znalosti samotného jazyka ovládať právny kontext, orientovať sa v témach migrácie a mať schopnosť zručne narábať s kultúrnymi rozdielmi. V porovnaní s úradným tlmočníkom je komunitný tlmočník aktívnejší a iniciatívnejší, vysvetľuje nezrovnalosti, ktoré vznikajú z kultúrnych odlišností, zjednodušuje zložitý úradný jazyk, ale nikdy by nemal zasahovať do obsahu komunikácie.[3]
2. Pri komunikácii s cudzincom musíme brať ohľad aj na kultúrne a sociálne zvyklosti cudzincov. Môže sa stať, že to, čo my považujeme za slušné a zdvorilé, bude cudzincom vnímané opačne (napr. podanie ruky, komunikácie medzi ženou a mužom a pod.). Rozdiely sa vždy snažíme vysvetliť.
3. Pri komunikácii vytvoríme nerušivé prostredie, aby sa cudzinec mohol sústrediť. Rozhovor vedieme tak, aby na cudzinca alebo cudzinku vždy hovoril iba jeden človek. Pravidelne si overujeme, či nám cudzinec rozumie (najlepšie je požiadať ho, aby informáciu zopakoval).
4. Ak cudzincovi nerozumieme, hoci rozprava po slovensky, požiadame ho, aby zopakoval, čo povedal, a navrhneme, aby rozprával pomalšie. Môžeme mu navrhnúť, aby použil slovník, medzinárodné slová alebo využil rôzne moderné technológie, napríklad internetové prekladače.
5. Pri ústnej komunikácii používame jednoduché a krátke vety podľa zásady jedna veta = jedna informácia. Hovoríme pomaly a nezvyšujeme hlas. Pomáhame si názorným ukazovaním (čísla na prstoch, miesta na vyplnenie v dokumentoch, dátumy v kalendári). Najdôležitejšie informácie (napr. miesto, čas, meno osoby) zopakujeme a napíšeme.

   Neprávne: ***Žiadosť o pobyt nie je možné podať elektronicky, podáva sa iba osobne na príslušnom zastupiteľskom úrade Slovenskej republiky v zahraničí alebo za podmienok ustanovených zákonom na príslušnom oddelení cudzineckej polície.***
   Správne: ***Žiadosť o pobyt podáte iba osobne. Žiadosť podáte na slovenskom veľvyslanectve v zahraničí. Na polícii môžete podať žiadosť, iba ak splníte podmienky v zákone.***

6. Vyjadrujeme sa konkrétne. Používame konkrétne dátumy, časy, miesta a mená.

   Nesprávne: ***Nemohli by sme sa, prosím, stretnúť na budúci týždeň v dopoludňajších hodinách na rovnakom mieste ako dnes?***
   Správne: ***Stretneme sa 1. 1. 2021 o 14.00 hod. na Kamennom námestí v Bratislave. Súhlasíte?***

7. Nepoužívame odborné termíny, slangové a nespisovné výrazy.

   Neprávne: ***Dneska sa objednáte u obvoďáka na vyšetrenie, ktoré spočíva v odbere krvi.***
   Správne: ***Dnes sa objednáte u lekára na testy. Budú vám brať krv.***

8. Netykáme a komunikujeme slušne. Vynecháme zdvorilostné frázy a namiesto nich používame slovo „prosím“.

   Nesprávne: ***Boli by ste taký láskavý a mohli by ste mi to tu podpísať?***
   Správne: ***Podpíšte mi to, prosím.***

9. Píšeme stručne, konkrétne a informácie rozdelíme do bodov alebo odsekov. Vždy píšeme tlačeným písmom.

   Nesprávne: ***K žiadosti priložíte všetky nevyhnutné náležitosti.***
   Správne: ***Prílohy k žiadosti:***
   - → ***Pas***
   - → ***2x fotografie (3 x 3,5 cm)***
   - → ***Potvrdenie o ubytovaní***

10. Pri komunikácii na diaľku preferujeme písomnú komunikáciu SMS-kou, chatom alebo emailom pred komunikáciou telefónom. Porozumieť hovorenému slovu cez telefón je pre cudzinca veľmi ťažké, pretože zvuk môže byť nekvalitný a k porozumeniu chýbajú gestá. SMS-ku alebo email je vždy možné dodatočne preložiť, overiť alebo vysvetliť.

1 Zoznam oficiálnych tlmočníkov evidovaných v Zozname tlmočníkov a prekladateľov Ministerstva spravodlivosti SR je dostupný tu: Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. (2021). Tlmočníci. https://obcan.justice.sk/infosud-registre/-/isu-registre/zoznam/tlmocnik

2 Viac o komunitnom tlmočení sa dá pozrieť tu: KapaCITY. (2021). Komunitné tlmočenie. https://www.kapacity.sk/informacia/komunitne-tlmocenie/

3 Tému komunitného tlmočenia už niekoľko rokov rozvíjajú na Filozofickej fakulte UK v Bratislave: Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky. (2017). PACI – Professional and Accessible Community Intepreting. https://www.kgns.info/paci

Komunitné tlmočenie využívajú viaceré organizácie pôsobiace v oblasti integrácie cudzincov v SR.

Ako poskytujú informácie cudzincom a cudzinkám samosprávy na Slovensku?

DOBRÁ PRAX

Mesto Trnava na svojom facebooku a instagrame zverejňuje niektoré dôležité informácie aj v anglickom a nemeckom jazyku, napr. informácie o plošnom testovaní počas pandémie COVID-19. Niektoré mestá vytvárajú informačné centrá pre cudzincov, ktoré im poskytujú potrebné informácie alebo ich nasmerujú na príslušné miesta a organizácie. Prvým mestom na Slovensku s takýmto informačným centrom je Nitra. V roku 2019 otvorilo Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu COMIN.[4]

Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre COMIN začalo pre študujúcich alebo pracujúcich cudzincov poskytovať služby v roku 2019. Popri Nitrianskej komunitnej nadácii je hlavným partnerom projektu mesto Nitra. COMIN poskytuje služby miesta prvého kontaktu, sociálnoprávne poradenstvo, kurzy slovenského jazyka spojené s interkultúrnym učením, voľnočasové a dobrovoľnícke programy partnerských organizácií. Služba Miesta prvého kontaktu je poskytovaná v Klientskom centre na Mestskom úrade v Nitre buď osobne počas konzultačných hodín, prostredníctvom kontaktného formulára, alebo emailom či telefonicky. Okrem cudzincov sú cieľovou skupinou poradenstva aj občania Nitry, najmä zamestnávatelia. COMIN poskytuje cudzincom informácie aj na webovej stránke COMIN.sk.[5]

Komunitné centrum pripravilo aj informačnú brožúru *Vitajte v Nitre* v troch jazykových verziách – slovenskej, anglickej a ruskej. Prináša ucelené informácie pre cudzincov, ktorí sa prisťahovali do Nitry, chcú začať podnikať, zabezpečiť si zdravotnú starostlivosť, potrebujú sociálnu pomoc v ťažkej životnej situácii, riešia školskú dochádzku pre svoje deti alebo potrebujú poradiť, ako tráviť voľný čas. Informačná brožúra obsahuje najdôležitejšie telefónne čísla a webové stránky, ktoré cudzincom uľahčia začiatok života v novom meste. Brožúra je dostupná online, stiahnuť sa dá na stránke COMINu.[6]

Mesto Košice vytvorilo na hlavnej internetovej stránke mesta novú podstránku FOREIGNERS určenú pre cudzincov žijúcich v meste.[7] Podstránka slúži ako online informačné centrum pre tých, ktorí do mesta neprišli ako turisti alebo návštevníci, ale za dlhodobým životom. Má pomôcť cudzincom, ktorí prišli do Košíc za prácou, podnikaním, štúdiom, výmenným pobytom, za rodinou či bezpečím a po získaní povolenia na pobyt sa stávajú obyvateľmi Košíc. Na webe nájdu informácie, ktoré im pomôžu s orientáciou v meste, so základnými úradnými úkonmi, kontakty na organizácie venujúce sa procesu integrácie, ale aj tipy na interakciu s inými komunitami cudzincov, menšinovými spolkami a najmä s lokálnymi obyvateľmi. Toto online centrum, ktoré vytvorila samospráva, je prvým svojho druhu v Košickom kraji. Mesto Košice zareagovalo aj počas pandémie COVID-19 a všetky dôležité informácie pre cudzincov žijúcich v meste spracovalo v anglickom jazyku, pričom informácie pravidelne aktualizuje.[8]

Nitriansky mesačník Radničné noviny dlhodobo ponúka čitateľom základné informácie o živote v meste aj v anglickom jazyku (tzv. News review). Radničné noviny sú dostupné v online aj v printovej verzii.

Cudzinci v Banskej Bystrici sa v prípade otázok môžu obrátiť na oddelenie medzinárodných vzťahov a zahraničného obchodu, kde im je k dispozícii kontaktná pracovníčka. Aktivity a oznamy cielené pre cudzincov mesto propaguje priamo cudzincom v jazykoch, ktorými najčastejšie hovoria (anglický, ruský, ukrajinský), a zároveň sa snaží tieto informácie šíriť aj v slovenskom jazyku pre domácich obyvateľov. Oslovenie domáceho obyvateľstva, ktoré vo svojom okolí pozná cudzinca, má dva ciele: 1) upriamenie pozornosti na fakt, že medzi nami žijú aj ľudia pochádzajúci zo zahraničia a 2) povzbudenie domáceho obyvateľstva na interakciu a komunikovanie s cudzincami, či už sú to ich susedia, kolegyne, či rodičia z ihriska. Pravdou je, že cudzinci sa k informáciám dostávajú častejšie cez svoje kontakty, a tie následne kontaktujú oddelenie medzinárodných vzťahov. Mesto sa ich však snaží povzbudzovať k priamej interakcii. Požadované informácie sa zväčša týkajú štúdia (zápisy do škôl či škôlok), miestnych povolení a povinností (zaujatie verejného priestranstva, daňová povinnosť) alebo organizácií podujatí.

MESAČNÍK PRE VŠETKÝCH, KTORÍ MAJÚ RADI NITRU | RADNIČNÉ NOVINY | 27

NEWS REVIEW

NITRA IS ADVANCING TO THE FINALS OF THE COMPETITION FOR BEING THE ECOC 2026
In the competition for the prestigious title of European Capital of Culture 2026, eight Slovak cities fought - Banská Bystrica, Hlohovec, Martin, Nitra, Prešov, Trenčín, Trnava and Žilina.
In the first week of February the cities underwent questioning and hearings in front of a group of experts. Due to the pandemic, the defence hearings took place online. Nitra, Trenčín and Žilina are fighting for the title of ECOC 2026.
The group of experts recommended that the Ministry of Culture of the Slovak Republic, as the managing authority, invite three cities to the final round - Nitra, Trenčín and Žilina.
"Now we have a few days to rest, but soon we want to start working on the second application. We need to involve the Nitra people more closely in the process, certainly also the institutions set up from all over the region, to focus more on European partners and to improve our artistic program as well. A really difficult half a year is ahead of us, but the whole team are sincerely looking forward to it," said ECOC project manager Marián Tesák. Which city will be awarded the title of European Capital of Culture 2026 will be known in December 2021.

MONEY FOR THE DEVELOPMENT OF NITRA
At the February City Council in Nitra, the deputies approved the redistribution of 9 million euros for the development of Nitra for individual projects. The largest investments include a €700,000 railway bridge for pedestrians, €300,000 for the renovation of the outdoor swimming pool in Sihoť, €420,000 for the reconstruction of the wrestling hall, €800,000 for the reconstruction of Štefánikova Street - the main artery between the city centre, Klokočina, Diely and Čermáň. €392,000 will go to the revitalization of children's playgrounds and €1 million to the purchase of equipment for the City Services Centre.

CINEMA LIPA WILL BE THE PRIDE OF CHRENOVÁ
City deputies approved the intention to rent a hall and other premises in the Lipa Cinema to company called Produkčná Jednotka (Production Unit).
For many years, music and cultural space Nákonná jednotka 280 (Rental Unit 280) brought cultural delicacies performed by performers such as Jana Kirschner, David Koller, Polemic, Billy Barman, Laco Deczi and other great artists. They lost their premises last year and the company were in danger of termination. The new premises will help the culture in Nitra.
Until now, the premises of the Lipa cinema have been used as an execution warehouse, and their reconstruction and meaningful use can be a pride not only for the people of Chrenová.

THE CITY OF NITRA WILL BUY RESPIRATORS FOR THE ELDERLY
The city is helping seniors in these difficult times. The town hall will buy and deliver a set of two FFP2 respirators for each of the 18,500 permanent residents over the age of 65 in Nitra.

THE FIRST ELECTRONIC CENSUS IN SLOVAKIA
The census will be conducted exclusively electronically. The information gathered will help build adequate road and educational infrastructure, or health and social care. The assisted census is postponed due to the pandemic. The assisted census in accordance with the amendment to the law will start from 1 April 2022 and will last until 31 October 2022 at the latest. Why is the Census of Population, Housing and Dwellings important?
The Census of Population, Housing and Dwellings is a unique source of information and statistical data on the state of society, its demographic, socio-economic and cultural structures, the living conditions of the population and housing. The census finds information that is not part of any other survey in the Slovak Republic. The census creates a set of information available to the general public that influences political, social and economic decision-making from the national, through the regional to the local level. The information obtained from the census is also important for the private sector and academia. The fight against visual smog continues in Nitra
The city of Nitra systematically removes billboards and other advertising structures from its territory. We manage to destroy about a hundred advertising banners a year. Despite the coronavirus, we removed 87 advertising structures in 2020 as well. At the beginning of February, we managed to complete a three-year battle with the owner of a large screen at the former Tesco department store in the centre of Nitra. Temporary advertising was allowed by the city only until 2017, the city did not extend the lease. Following the lawsuits, the screen owner proceeded to remove the ad at his own expense.

MORE THAN A HUNDRED SENIORS IN THE NITRA FACILITY RECEIVED THE VACCINE
Along with seniors, dozens of employees who take care of them were also vaccinated. The substance developed by company Pfizer-BioNTech protects the senior population of the Zobor Facility for Seniors from Covid-19. 111 clients were vaccinated here. 40 employees of the Administration of Social Services Facilities also received the vaccine.
The vaccination itself lasted three hours. It was performed directly in the facility by an outpatient vaccination service, which arrived here consisting of two doctors and two nurses from the University Hospital Nitra. Clients' response to vaccination was very good. Only a few people experienced mild pain in the injection site, and two of the 111 vaccinated clients had a temperature of 37,1 °C the next day. According to doctors, these are common and only short-term side effects.

Zdroj: Mesto Nitra. (2021, február). Mesto Nitra – Radničné noviny – Február 2021. Mesto Nitra – Mestský úrad v Nitre. https://www.nitra.sk/zobraz/obsah/33203Z

Počas prvej vlny pandémie ochorenia COVID-19 na jar 2020 si mesto Banská Bystrica uvedomilo, že takmer všetky informácie v podobe tlačových správ, oznamov na sociálnych sieťach či iných mediálnych výstupov poskytuje výlučne v slovenskom jazyku. Keďže k opatreniam zameraným na potlačenie šírenia vírusu bolo potrebné pri-

4 Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre. (2021). COMIN. https://comin.sk/
5 Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre. (2021). COMIN. https://comin.sk/
6 Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre. (2020). Informačná brožúra pre cudzincov v Nitre. COMIN. https://comin.sk/informacna-brozura-pre-cudzincov-v-nitre/
7 Mesto Košice. (2019). FOREIGNERS: Official website of Košice. Foreigners. https://www.kosice.sk/city/foreigners
8 Mesto Košice. (2020). Korona vírus. https://korona.kosice.sk/en/korona-virus-english/

stupovať ihneď s cieľom, aby ich rešpektoval čo najväčší počet obyvateľov, bolo nutné preložiť ich aj do jazykov cudzincov žijúcich v meste. Veľkou oporou pri šírení informácií bola tiež sieť partnerov, s ktorými v kontexte zahraničných obyvateľov mesto spolupracuje. Práve oslovenie a pospájanie všetkých tých, ktorí s cudzincami pracujú, umožnilo flexibilne a rýchlo reagovať na požiadavky a problémy, ktoré sa objavovali – napr. distribúcia rúšok pre zahraničných študentov, ktorí ostali na internátoch v čase, keď ich bol nedostatok, vytvorenie odberného miesta pri plošnom testovaní v priestoroch UMB pre zahraničných študentov a lektorov, komunikácia so slovenskými úradmi pri špecifických prípadoch vstupu cudzincov na Slovensko či pomoc pri zabezpečovaní karanténneho ubytovania.

Príklady informačných materiálov pre cudzincov a cudzinky

Počas trvania projektu KapaCITY sme spolu so zapojenými samosprávami vytvorili niekoľko informačných materiálov, ktoré slúžili ako komunikačný kanál medzi samosprávou a cudzineckými komunitami.

Jedným z dôležitých výstupov je *Uvítací balíček pre cudzincov*, ktorý sme pripravili pre každú zapojenú samosprávu. Brožúry obsahujú všeobecné informácie, ktoré sú platné bez ohľadu na miesto pobytu cudzinca, ale aj informácie týkajúce sa danej samosprávy - jej úlohy a kompetencie, kontakty na úrady, inštitúcie, rôzne organizácie, možnosti participácie či využitia voľného času. Brožúry vznikali v spolupráci so samosprávami a kultúrnymi mediátormi projektu. Sú spracované v rôznych jazykových mutáciách. Cudzinci a cudzinky sa o nich môžu dozvedieť prostredníctvom informačného letáka, ktorý by mal byť umiestnený na kontaktných miestach samospráv a oddeleniach cudzineckej polície.

Cudzincom, ktorí prejavili záujem, sme každý mesiac posielali newsletter o aktuálnom dianí v samosprávach. Išlo o rôzneoznamymestskýchčikrajskýchúradov a iných inštitúcií, informácie o spoločenských a kultúrnych podujatiach a možnostiach zapojiť sa do diania v samospráve.

Po prepuknutí pandémie COVID-19 vznikali otázky zo strany cudzincov, ako aj samospráv. Cudzinci a cudzinky nemali jazykovo dostupnejšie informácie, ako sa ich dotknú prijaté opatrenia (napr. aký vplyv budú mať na ich pobyt a podobne). Počas pandémie COVID-19 sme pre samosprávy a aj pre cudzincov vytvorili niekoľko prehľadov opatrení súvisiacich s covidom-19. Prehľady boli spracované okrem slovenčiny aj v angličtine, ruštine a ukrajinčine. Niektoré samosprávy začali iniciatívne poskytovať na svojich webových stránkach a sociálnych sieťach informácie súvisiace s covidom-19 aj v cudzom jazyku (Bratislava, Košice, Banská Bystrica, Trnava..).

Zdroj: Uvítací balíček pre cudzincov a cudzinky v Bratislave

Zdroj: Informačný leták pre cudzincov a cudzinky v Košickom samosprávnom kraji

Zdroj: Informačný leták pre cudzincov a cudzinky v Trnave

Zdroj: Informačný leták pre cudzincov a cudzinky v Banskej Bystrici (vpravo hore)

Skúsenosti komunitnej tlmočníčky v Belgicku

Marie Jurčeková, komunitná tlmočníčka organizácie In-Gent

Gent je veľmi multikultúrne mesto. Má asi 256-tisíc obyvateľov, pričom 86 % má belgickú štátnu príslušnosť a zvyšných 14 % tvoria príslušníci iných štátov. Sú to väčšinou migranti, ktorí hovoria 156 rôznymi jazykmi. Práve pre vysokú rozmanitosť v spoločnosti vznikla naša organizácia In-Gent, ktorú financuje mesto Gent.

Tlmočníci v In-Gente pomáhajú v zariadeniach sociálnych služieb pri verbálnom kontakte so zákazníkmi. Prítomnosť tlmočníka odstraňuje jazykovú bariéru konverzácie a zaisťuje, že zákazník hovoriaci iným jazykom dostane plný servis a prístup k informáciám, ktoré potrebuje.

V In-Gente pôsobí široká škála tlmočníkov, ktorí pracujú podľa nasledujúcich metód:

1. Klasický rozhovor medzi poskytovateľom služieb a klientom
2. Prezentácie pre skupiny (obmedzená interakcia)
3. Skupinová konverzácia za účasti rôznych strán (veľa interakcie)

V závislosti od typu konverzácie a ďalších faktorov prostredia používame rôzne techniky tlmočenia. Tlmočíme najmä pre organizácie pôsobiace v sociálnej oblasti, ktoré s nami majú uzatvorenú zmluvu, klienti si nás priamo objednať nemôžu. Ide predovšetkým o oblasti zdravotníctva, školstva, pracovných a bytových úradov či justičných záležitostí. Tlmočenie prebieha buď priamo na mieste, alebo cez videokonferencie (používame Google Hangouts).

Organizácie pôsobiace v sociálnej oblasti mesta Gent, ktoré s nami uzavrú zmluvu, majú každoročne k dispozícii istý počet hodín, ktoré môže zadarmo využiť na naše tlmočnícke služby. Presiahnutie hodín je spoplatnené (cena sa pohybuje okolo 45 eur za hodinu).

Začiatky našej práce boli veľmi ťažké. Od podpisu zmluvy a etického kódexu sme stáli na vlastných nohách a museli sme sa sami aklimatizovať. Veľmi skoro sa však prišlo na to, že týmto spôsobom to nemôže pokračovať, pretože začali pribúdať rôzne sťažnosti. Mnohí tlmočníci nedodržiavali etický kódex, neboli diskrétni či nestranní a pri prekladoch často niečo pridávali alebo naopak, vôbec nepretlmočili. Vznikali tak mnohé nedorozumenia spojené s frustráciou zo strany klientov aj pracovníkov sociálnych organizácií.

Absolvovali sme preto kurz pre sociálnych tlmočníkov, ktorý bol vtedy v úplných začiatkoch. Naučili sme sa a najmä natrénovali dôležité zásady, ktoré pri práci potrebujeme:

- diskrétnosť,
- nestrannosť/objektivita,
- presnosť a úplnosť (tlmočíme úplne všetko vrátane vulgarizmov),
- transparentnosť (žiadne šepkanie, dohováranie sa s jednou či druhou stranou bez toho, aby tá druhá strana rozumela),
- profesionalita,
- tlmočíme v prvej osobe jednotného čísla, čiže klient a sociálny pracovník si pozerajú navzájom do očí.

Po zaškolení pracovníkov a zavedení týchto pravidiel sa kvalita našej práce zvýšila, a tým aj spokojnosť klientov a organizácií. Boli časy, keď klienti nechceli tlmočníka, pretože mu nedôverovali. V súčasnosti, takmer o 20 rokov neskôr, aj keď sú naše služby už spoplatnené (na začiatku sme pracovali zadarmo, organizácie nás nemuseli platiť, všetko hradilo mesto), sa môj pracovný diár napĺňa čoraz viac.

Organizácie zistili, že vďaka nám, profesionálnym tlmočníkom, sú schopné poskytovať klientom plný servis. Uvedomili si tiež, že nechať tlmočiť rodinných príslušníkov, ako to bývalo kedysi zvykom, nie je dobrý nápad. Najmä nie deti, ktoré nielenže nepoznajú správnu terminológiu, ale často bývajú neobjektívne. Niekedy vedome a niekedy nevedome netlmočia všetko, čo sa hovorí. Napríklad jedna matka išla so synom na konzultáciu k lekárovi, ktorý jej zistil vážnu chorobu, ale syn, aby matku ochránil, jej úmyselne netlmočil všetko.

Prípady z terénu

Kedysi ma často klienti žiadali, aby som určité veci netlmočila, avšak to je nemožné. Pred každým rozhovorom pripomeniem všetkým prítomným, že som nestranná, diskrétna a že tlmočím všetko, čo počujem. Takto sa postarám o to, že všetci účastníci rozhovoru vedia, na čom sú a aké sú pravidlá.

Keď ma raz zavolali do nemocnice tlmočiť pacientovi a rodine, najprv sa veľmi čudovali, pretože podľa nich jazyk ovládali. Lekár im vysvetlil, že ma zavolal, aby si bol istý, že jeho zložitému výkladu porozumejú. Partnerka chorého pacienta schopná jediného slova vo svojom rodnom jazyku, a už vôbec nie v cudzom. U jej partnera totiž zistili agresívnu formu leukémie spolu s covidom-19. V takýchto prípadoch chcete ako partner/-ka vedieť úplne všetko o možnej liečbe a jej alternatívach. Sústrediť sa na každé slovo v tak emocionálne vypätej situácii bolo pre mňa veľmi ťažké, ale nakoniec som bola spokojná, že som im v ťažkých chvíľach mohla pomôcť.

Ďalším typickým javom je, že klienti veľmi často pri návšteve lekára alebo iného odborného pracovníka bez prítomnosti tlmočníka prikyvujú hlavou, že chápu, ale väčšinou nerozumejú. Pracovníci si myslia, že všetkému porozumeli, ale klient za sebou zavrie dvere a je stratený. Väčšinou sa to neodvážia priznať, a keďže sa nevedia spýtať, musia potom znášať následky.

Raz ma zavolali na sociálny úrad, aby som klientke oznámila, že jej zastavia vyplácanie sociálnych dávok z dôvodu nepravdivo udaného čestného vyhlásenia. Klientka bola seniorka, ktorá dostávala starobný dôchodok zo Slovenska (zanedbateľná čiastka), ale nevedela, že sumu musí oficiálne priznať. Už jej to raz oznámili, ale keďže nerozumela, len prikývla. Trvalo niekoľko mesiacov, kým sa toto malé nedorozumenie napravilo. Medzitým bola pani bez príjmov a stratila byt kvôli tomu, že nebola schopná platiť nájom.

Kapitola 6

Participácia cudzincov a cudziniek na samospráve

Prečo zapájať cudzincov do tvorby aktivít a politík na lokálnej úrovni

Cudzinci a cudzinky sú často „neviditeľnou“ skupinou obyvateľstva ako na lokálnej, tak aj národnej úrovni. Môže to byť spôsobené rôznymi bariérami, napríklad jazykovou bariérou, kultúrnymi odlišnosťami, ich zraniteľnosťou či sociálnou situáciou. Aj pre tieto dôvody sa nezvyknú proaktívne obracať na samosprávu a zvyčajne ani nebývajú cieľovou skupinou, ktorá je zapojená do už existujúcich participatívnych procesov samospráv.[1]

Viditeľnými sa stávajú až vtedy, keď sa rieši konkrétna vzniknutá situácia. Podobne ako v komunikácii, aj v rámci fungovania samosprávy je možné reagovať reaktívne, teda až vtedy, keď sa objaví problém. Druhou možnosťou je cudzincov proaktívne zapájať do tvorby lokálnych politík, a teda priebežne ich vťahovať do „života“ samosprávy. Cudzinci ako obyvatelia obce sa totiž môžu zapájať do samosprávy obce, v ktorej žijú. Majú právo najmä:

- voliť orgány samosprávy obce a byť zvolení do orgánu samosprávy obce,
- hlasovať o dôležitých otázkach života a rozvoja obce (miestne referendum),
- zúčastňovať sa na zhromaždeniach obyvateľov obce a vyjadrovať na nich svoj názor a zúčastňovať sa na zasadnutiach obecného zastupiteľstva,
- obracať sa so svojimi podnetmi a sťažnosťami na orgány obce,
- používať obvyklým spôsobom obecné zariadenia a ostatný majetok obce slúžiaci na verejné účely,
- požadovať súčinnosť pri ochrane svojej osoby a rodiny a svojho majetku nachádzajúceho sa v obci,
- požadovať pomoc v čase náhlej núdze.

Čo je participácia?

Pod pojmom participácia rozumieme účasť verejnosti na správe vecí verejných, kedy má verejnosť skutočný podiel na rozhodovaní, je zapojená do tvorby cieľov, stratégií, politík a aj do ich zavádzania do praxe. Dôležitá je aj účasť verejnosti na hodnotení týchto procesov. Nie je teda len formálna a informatívna (verejná autorita informuje občanov a naopak).[2]

Zapojenie cudzincov do tvorby aktivít môže mať rôzne podoby, vďaka ktorým samospráva vie získať predstavu o tom, čo cudzinci ako špecifická kategória obyvateľov potrebujú, takže môže plánované opatrenia a aktivity nastaviť adresnejšie. Ak sa samospráve podarí vtiahnuť cudzincov do diania v meste, získa možnosť lepšie s nimi komunikovať, šíriť informácie, ale aj dostávať od nich spätnú väzbu. Tým, že situácia cudzincov ako obyvateľov mesta je v mnohých ohľadoch špecifická, môžu priniesť svoj jedinečný pohľad na realizované verejné politiky. Zároveň platí, že ak samospráva zaangažuje cieľovú skupinu do tvorby stratégie, zvyšuje pravdepodobnosť, že sa táto skupina zapojí aj do jej implementácie. V neposlednom rade participatívny prístup vytvára vzťah medzi samosprávou a cudzincami, zvyšuje dôveru cudzincov voči samospráve, podporuje aktívne občianstvo a pocit prináležania cudzincov k mestu, v ktorom žijú.

Bariéry participácie cudzincov na lokálnej úrovni a ako ich prekonávať

Práve kvôli vyššie spomenutým špecifikám cudzincov ako obyvateľov mesta či kraja je potrebné brať do úvahy, že cudzinci môžu počas štandardných participatívnych procesov čeliť nasledujúcim bariéram:[3]

1. **jazyková bariéra a kultúrne odlišnosti:**
   a) komunikácia s cudzincami môže byť sťažená nielen jazykovou bariérou, ale aj kultúrnymi rozdielmi a neznalosťou prostredia a procesov tvorby verejnej politiky na strane cudzincov;
   b) viacerí cudzinci a cudzinky môžu pochádzať z krajín, v ktorých nie je zvykom podieľať sa na tvorbe verejných politík;
2. **informačná bariéra:**
   a) cudzinci a cudzinky nemusia mať prehľad o tom, aké sú kompetencie a úlohy samosprávy;
   b) k cudzincom sa informácia o možnosti zapojiť sa do plánovania politík nemusí dostať bežnými informačnými kanálmi (webstránka, informačné tabule a pod.);
3. **bariéra reprezentácie:**
   a) cudzinci, ktorí sa zúčastnia plánovania integračných aktivít, reprezentujú len určitú časť populácie cudzincov v meste, ktorá je podobne rozmanitá ako domáce obyvateľstvo;
   b) obvykle sa participatívnych procesov zúčastňujú aktívni ľudia, v meste však môžu žiť mnohí cudzinci a cudzinky, ktorí o možnostiach zapojenia sa do participatívnych procesov nevedia, prípadne nemajú čas alebo priestor sa zapojiť.

Ak sa samospráva rozhodne plánovať integračné aktivity v spolupráci s cudzincami a cudzinkami, mala by rozmýšľať o nasledujúcich krokoch:

1. spolupráca s kultúrnymi mediátormi a mediátorkami;[4]
2. zabezpečenie (komunitného) tlmočenia;
3. vytvorenie a vysvetlenie kompetencií a úloh samospráv jednoduchými a rôznymi formami;
4. využitie nízkoprahových foriem participácie (v priestoroch, kde sa cudzinky a cudzinci prirodzene združujú, a na podujatiach, ktoré navštevujú);
5. zapojenie rozmanitých cudzincov a cudziniek (vek, krajina pôvodu, zamestnanie, životná a sociálna situácia, typ pobytu, reprezentanti komunít i jednotlivci a pod.);
6. zapojenie organizácií aktívnych v oblasti integrácie cudzincov, ak v danom meste, kraji či obci pôsobia.

1 Viac o špecifikách cudzincov píšeme v kapitole 7.

2 Gallová Kriglerová, E., Kadlečíková, J., & Holka Chudžíková, A. (2020). Metodika zapájania zraniteľných skupín na lokálnej úrovni. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/metodika_zapajania.pdf

3 O bariérach a ich prekonávaní sa viac dočítate tu: Centrum pre výskum etnicity a kultúry. (2020). Cudzinci v meste. Príručka pre tvorbu integračných stratégií na lokálnej úrovni. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2020/12/Odporucania-integracne-strategie.pdf

4 O kultúrnej mediácii a jej využívaní mimovládnymi organizáciami na Slovensku si môžete viac prečítať od kultúrnej mediátorky v Bratislave v rámci projektu KapaCITY: Barseghyan, A. (2021). Kultúrna mediácia na Slovensku. Liga za ľudské práva. https://www.hrl.sk/sk/o-nas/aktuality/kulturna-mediacia-na-slovensku

Metódy participácie

Existuje niekoľko desiatok metód a techník, ktoré je možné využiť pre dosiahnutie rôznych úrovní participácie. V princípe môžeme hovoriť o nasledujúcich úrovniach zapojenia obyvateľov:[5]

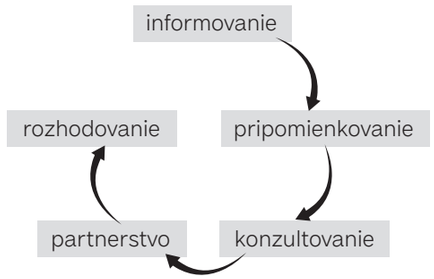

Informovanie

Úroveň informovania umožňuje komunikovať posolstvá, návrhy a dôležité informácie, no táto metóda neposkytuje takmer žiadnu možnosť spätnej väzby či obojsmernej komunikácie. V prípade cudzincov a cudziniek je dôležité vziať do úvahy jazykové a informačné bariéry a adekvátne na ne reagovať.

Vybrané metódy informovania:
- internetový portál samosprávy
- letáky, brožúry, materiály
- mestské/krajské spravodaje
- verejné vypočutia a brífingy

Pripomienkovanie

Táto metóda poskytuje možnosť vyjadriť sa väčšinou k už existujúcim návrhom či k zberu pripomienok a návrhov v danej téme. Metóda pripomienkovanie je však už nástrojom, ktorý aktívne zapája cudzincov a cudzinky do diania mesta, keďže vyžaduje interakciu (zo strany dopytovaných i zapojených osôb).

Vybrané metódy pripomienkovania:
- online formuláre, online fóra a zber pripomienok cez internet
- dotazníkový prieskum
- fokusové skupiny
- miestne šetrenia

Konzultovanie

Konzultovanie umožňuje zmapovať problematiku formou otvorenej diskusie s tými, ktorých sa téma týka. Techniky a metódy si často vyžadujú facilitovanie a pri cudzincoch a cudzinkách je potrebné dohliadnuť na reprezentatívnosť zapojených. Konzultovanie však dáva priestor na hlbšiu diskusiu a môže slúžiť na vytváranie návrhov opatrení.

Vybrané metódy konzultovania:
- susedské stretnutia
- verejné stretnutia
- konzultačný stánok
- okrúhly stôl
- mestský panel
- pracovné semináre a konferencie

Partnerstvo

V prípade partnerstva ide o sprostredkovanie hlasu cudzincov a cudziniek k rôznym témam, ktoré sa ich dotýkajú (vrátane verejných politík). Môže ísť o skupiny, ktoré pozostávajú iba z cudzincov a cudziniek, ale aj o skupiny, ktoré sú zmiešané – zložené z rôznych aktérov – napr. zamestnávatelia, odborníci a odborníčky, zástupcovia a zástupkyne mimovládnych organizácií a cudzinci a cudzinky. Otázkou je reprezentatívnosť, teda kto môže cudzincov v pracovnej skupine zastupovať, aby bol skutočne zabezpečený hlas čo najširšej populácie cudzincov.

Vybrané metódy partnerstva:
- pracovná skupina zložená zo zástupcov cudzineckých komunít a jednotlivcov
- permanentný poradný orgán
- účasť cudzincov vo všeobecných pracovných skupinách

Participatívny proces k projektu Grössling v Bratislave

DOBRÁ PRAX

Mesto Bratislava a Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB) plánujú obnoviť pôvodnú funkciu kúpeľov Grössling, otvoriť priestor verejnosti s možnosťou kultúrno-komunitných aktivít a do oddelenej časti objektu presťahovať mestskú knižnicu. MIB zapojil do diskusie aj širokú verejnosť a prvýkrát oslovil aj cudzinecké komunity. Prvý participatívny proces inštitútu pozostával z dotazníkového prieskumu a fokusovej skupiny.[6]

MIB plánuje v budúcnosti štandardizovať procesy tak, aby všetky projekty celomestského významu boli spojené aj s otvoreným možnosti zapojenia pre cudzincov (napr. vo forme dotazníka v cudzom jazyku a i.). Pri nastavovaní ďalších participatívnych procesov sa takto bude môcť MIB oprieť o nadobudnuté kontakty, vďaka ktorým sa efektívnejšie dostane k cieľovým skupinám. Pri každom projekte sa ale dôsledne zvažujú ciele projektu, a teda aj nastavenie metód. Odpoveď na to, ako pracovať inkluzívnejšie (aj vo vzťahu k cudzincom), nastoľuje MIB aj v Manuáli participatívneho plánovania, ktorý Kancelária participatívneho plánovania vydáva v roku 2021.[7]

Platformy a pracovné skupiny ako nástroj zapájania cudzincov

Konzultačné orgány tvorené cudzincami sú už dlhodobo považované za nástroje, ktoré prispievajú k lepšej integrácii cudzincov a cudziniek na lokálnej úrovni. Rada Európy sa ešte v roku 1992 v Dohovore o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni uzniesla, že je potrebné odstrániť prekážky brániace vytváraniu „fór pre diskusiu a formulovanie názorov, želaní a obáv cudzincov o veciach, ktoré sa ich osobitne dotýkajú v súvislosti s miestnym verejným životom“.[8] Aj jeden z jedenástich spoločných základných princípov integrácie migrantov v EÚ prijatých v roku 2004 hovorí o potrebe participácie cudzincov a cudziniek na lokálnej úrovni: „Účasť prisťahovalcov na demokratickom procese a na formulovaní integračných politík a opatrení, najmä na miestnej

5 Podkapitola je spracovaná podľa Haken, R., & kol. (2016). Metodika participace aneb jak zapojit občany do rozhodování. Agora CE, o. p. s.. http://www.paktparticipace.cz/dokumenty/metodika-participace a Gallová Kriglerová, E., Kadlečíková, J., & Holka Chudžíková, A. (2020). Metodika zapájania zraniteľných skupín na lokálnej úrovni. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/metodika_zapajania.pdf

6 Mesto zisťovalo, ako priestor knižnice zveľadiť a vylepšiť pre jej aktuálnych návštevníkov a návštevníčky, ako aj pre ľudí, ktorí aktuálne priestory knižnice nevyužívajú. Prieskum názorov a postojov verejnosti bol zameraný aj na ďalšie aspekty priestoru, ako napr. budúce využitie kúpeľov a priestoru na relax. Viac informácií na Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB). (2020a). Grössling – Manuál verejných priestorov. https://manual.mib.sk/?project=kupele-grossling

7 Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB). (2020). Manuál participatívneho plánovania. https://mib.sk/projekt/manual-participativneho-planovania/

8 Dohovor o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni – Council of Europe. (1992). Convention on the Participation of Foreigners in Public Life at Local Level. https://rm.coe.int/168007bd26

úrovni, podporuje ich integráciu."[9] Existencia konzultačných orgánov je aj jedným z posudzovaných indikátorov v rámci indexu MIPEX v kategórii politickej participácie.[10] Napriek tomu „v súčasnosti neexistuje [na národnej úrovni] konzultačný orgán, ktorý by mal potenciál ovplyvňovať verejné politiky v oblasti migrácie a integrácie a ktorý by bol zložený (aj) z migrantov. Migranti nie sú prizývaní ani do koordinačných orgánov, ktoré sa venujú téme migrácie a integrácie".[11]

Na lokálnej úrovni sa však otvára väčší priestor pre participatívne procesy zapájajúce cudzincov a cudzinky žijúce na území samosprávy. Mesto vďaka svojim štruktúram a stabilnej pozícii (mestská samospráva je tu vždy, zatiaľ čo fungovanie napríklad mimovládnych organizácií závisí od dostupných finančných zdrojov) môže byť dobrým koordinátorom participatívnych aktivít. Jednou z možností je vytvoriť platformu, ktorej členmi by boli zástupcovia a zástupkyne všetkých iniciatív a organizácií, ktoré sa nejakých spôsobom týkajú integrácie cudzincov. Platforma sa môže stretávať pravidelne (napr. raz za štvrťrok) a navzájom sa informovať o svojich plánoch a prebiehajúcich aktivitách, ale môže sa stretávať aj ad hoc podľa potreby.

Cudzinecké platformy v slovenských mestách

DOBRÁ PRAX

Vytváranie platforiem cudzincov a cudziniek je snahou vyhnúť sa situáciám, keď sa rozhoduje „o nás bez nás". Cudzinci a cudzinky ako skupina obyvateľstva so špecifickými potrebami (ale aj špecifickými nápadmi či pohľadmi, ktoré môžu priniesť zaujímavé riešenia) vedia totiž sprostredkovať, s akými výzvami sa v meste stretávajú, čo by im pomohlo vyriešiť prípadné ťažkosti a ako by aj oni a ich komunity vedeli a chceli prispieť k tvorbe dobrého miesta pre život.

V projekte KapaCITY sme pristupovali k platformám veľmi flexibilne a nesnažili sa hneď na začiatku nastaviť ich konkrétnu podobu. Postupnou komunikáciou s rôznymi aktérmi a skúšaním, čo funguje a čo nie, sa v meste Bratislava začalo črtať, akú formu by mohla platforma mať a čím by sa mala zaoberať. Platformu sme začali budovať viac-menej „zdola" v spolupráci so samotnými cudzincami a cudzinkami. Je to dynamický proces, keďže otvorenosť participácie na platforme prináša s novými ľuďmi aj nové idey na zlepšenia či zmeny fungovania.

Ústrednou myšlienkou platforiem je vytvárať prepojenie medzi mestom a cudzineckými komunitami. Tak aby cudzinci a cudzinky mohli prinášať svoje pohľady na to, čo sa v meste deje, vrátane tvorby a prijímania politík či stratégií. Aby mohli prichádzať s podnetmi a tipmi, na čo by mesto nemalo zabúdať a aby cudzinci neostávali v niektorých veciach opomenutí.

V projekte KapaCITY ide o neformálnu skupinu, ktorej činnosť by mala byť prínosná a zmysluplná pre všetky zapojené strany, aby boli motivované sa zúčastňovať stretnutí a vzájomnej komunikácie. Fungovanie platformy totiž nie je zakotvené v žiadnych strategických dokumentoch, vzniklo v rámci projektu a dalo by sa považovať za pilotný pokus, na základe ktorého by podobné iniciatívy mohli fungovať aj v iných samosprávach.

Hlavnými výzvami pri tvorbe platformy sú:

- udržanie motivácie medzi cudzineckými komunitami, ktoré môže odrádzať zdĺhavosť procesov a nejednoznačnosť dosiahnutia zmien;
- limitované kapacity na strane samosprávy;
- otázka reprezentatívnosti platformy.

Ďalšie kroky a odporúčania pre fungovanie cudzineckej platformy v Bratislave:

- Vytvoriť užšiu „pracovnú skupinu" cudzincov, ktorá by mala mať prehľad o tom, čo sa v meste deje, aké politiky sa prijímajú, a mala by zaisťovať, aby v procesoch zaznieval aj hlas cudzincov a cudziniek.
- Organizovať tematické stretnutia, na ktorých by sa zúčastňovali príslušní pracovníci a pracovníčky z mesta Bratislava či iných relevantných inštitúcií a kde vznikne priestor na zodpovedanie otázok či poskytnutie spätnej väzby a pripomienok.
- Dlhodobo zbierať podnety a nápady, keďže nie všetci cudzinci a cudzinky majú možnosť či chuť sa intenzívnejšie zapájať – platforma má poskytnúť priestor na zdieľanie svojich skúseností, potrieb a nápadov.
- Platforma by nemala suplovať služby či poskytovanie informácií, ktoré cudzincom samospráva neposkytuje dostatočne, ale mala by byť nápomocná v identifikácii takýchto prípadov, byť mestu k dispozícii pri konzultovaní, ako tieto situácie riešiť a celkovo prispievať k lepšiemu prepojeniu mesta a cudzineckého obyvateľstva.

Pomer cudzineckej populácie v rámci obyvateľstva Bratislavy sa blíži k 10 %. Náš dosah a kontakty, ale aj zmysluplný počet ľudí zapojených do platformy sú limitované. Je teda potrebné hľadať model, ktorý by zaisťoval zastúpenie čo najrozmanitejších pohľadov, potrieb a skúseností jednotlivých ľudí a komunít.

9 V procese vývoja spoločnej imigračnej politiky prijala Rada pre spravodlivosť a vnútorné veci v novembri 2004 spoločné základné zásady politiky integrácie prisťahovalcov v EÚ. Umožnenie prisťahovalcom vyjadriť sa pri formulovaní politík, ktoré sa ich priamo dotýkajú, môže vyústiť do politiky, ktorá prisťahovalcom lepšie slúži a zvyšuje ich pocit spolupatričnosti.

10 Solano, G., & Huddleston, T. (2020). Political Participation | MIPEX 2020. The Migrant Integration Policy Index (MIPEX). https://www.mipex.eu/political-participation

11 Gallová Kriglerová, E., & kol. (n.d.). Hlas menšín: Dvanásť prípadových štúdií zo zapájania zraniteľných skupín do tvorby verejných politík. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/Hlas%20mensin_publikacia%20USV%20ROS_NP%20PARTI.pdf

Účasť migrantov na demokratickom procese v malých mestách Nemecka

Zachary Gallant, podpredseda Poradného výboru pre migráciu a integráciu v regióne Neuwied, člen Poradného výboru pre migráciu a integráciu v obci Unkel

Hlasovacie práva migrantov v Nemecku

Hoci Európska únia vyhlasuje, že jednou z jej najväčších priorít je demokracia, zdá sa, že to platí len na papieri.[12] V EÚ totiž žije takmer 22 miliónov migrantov z krajín mimo EÚ (asi 5 % populácie), ktorí nemajú volebné právo. Niektoré krajiny sa to rozhodli zmeniť a umožniť aj obyvateľom bez občianstva niektorého štátu EÚ zúčastňovať sa na demokratických procesoch v nových domovoch. Nemecko má však vo svojich legislatívnych rámcoch hlboko zakorenenú nedôveru k cudzincom. Koncom 80. rokov sa viaceré regióny pokúsili rozšíriť volebné práva aj pre obyvateľov bez nemeckého štátneho občianstva. Tieto pokusy narazili v roku 1990 na rozhodnutie Nemeckého spolkového súdu, podľa ktorého sa spojenie „The People" (teda ľud) má vo federálnej ústave interpretovať ako „nemeckí občania".[13] Odvtedy síce legislatíva EÚ prinútila Nemecko umožniť voliť obyvateľom z iných štátov EÚ, no stále v krajine žije viac ako 10 % ľudí bez volebného práva.

Nemecko, ktoré sa pýši silnými demokratickými inštitúciami, sa už viackrát pokúsilo napraviť nespravodlivý prístup v oblasti volebných práv. V mene migrantov sa odviedlo veľa advokačnej práce, ale aj samotní migranti našli spôsoby, ako sa začleniť do spoločnosti, či už charitatívnou prácou, alebo s pomocou neziskových organizácií. V mnohých častiach Nemecka domáci toto úsilie vnímajú a migrantov rešpektujú ako svojich susedov a neoddeliteľnú súčasť spoločnosti. Napriek tomu je však miliónom nemeckých obyvateľov upierané právo podieľať sa na správe krajiny či samosprávy a ich hlas sa nezohľadňuje ani v prípade prijímania zákonov, ktoré ovplyvňujú ich vlastné životy. Pokusy koaličnej vlády zelených a sociálnych demokratov o zásadnú reformu volebných zákonov v roku 1999 potlačila konzervatívna opozícia a odvtedy neboli nijako zásadne revitalizované.

Byrokratické riešenie

Táto situácia podnietila niekoľko šikovných byrokratov vytvoriť poradné výbory pre migrantov (Migrationsbeiräte), alebo poradné výbory pre migráciu a integráciu (Beiräte für Migration und Integration), predtým známe ako poradné výbory pre cudzincov (Ausländerbeiräte). Pripomínajú podobné poradné výbory, napríklad tie zamerané na seniorov a ľudí so zdravotným postihnutím alebo tie, ktoré dávajú deťom a mládeži možnosť hlasovať o miestnych záležitostiach. Sú oficiálne a priamo viazané na štát, dodávajú legitimitu záujmom tých, ktorých zastupujú, ale žiaden z nich nemá zákonodarnú moc. Sú však najbližšie k demokratickému zastúpeniu migrantov, ktorí nemajú štátne občianstvo.

Poradné výbory pre migrantov fungujú najmä vo veľkých mestách s vysokou populáciou cudzincov už od 80. rokov a v posledných rokoch sú čoraz populárnejšie. Od roku 2000 mnohé nemecké spolkové krajiny (Bundesländer) nariadili, aby každá obec s istým počtom migrantov (v niektorých prípadoch je to 1 000 osôb, v iných ak migranti tvoria 10 percent väčšinového obyvateľstva) zriadila poradný výbor pre migrantov.

Výbory umožňujú obojsmernú komunikáciu. Migranti, ktorí sa na nich obrátia, sú vypočutí a ich obavy komunikované príslušnému zastupiteľstvu. Vláda zas môže posielať správy cudzineckým komunitám zastúpeným vo výbore. V mnohých prípadoch priniesli migranti v týchto výboroch dôležité diskusie napríklad o rasizme, ale aj o témach, ako je nerovnosť vo vzdelávaní, ktoré viedli k zmenám na úrovni miestnej samosprávy. Zapojenie členov výboru pri komunikácii s migrantmi veľmi efektívne implementovala vláda regiónu Neuwied na začiatku krízy súvisiacej s covidom-19 v roku 2020. Informácie o víruse a prijatých opatreniach preložili do najsilnejšie zastúpených cudzích jazykov v regióne (turečtina, arabčina, perzština, angličtina, poľština, ruština a ďalšie) a distribuovali ich prostredníctvom členov výboru.

Treba však povedať, že tieto výbory kvôli veľmi rozdielnemu prístupu k právam a občianstvu, nemeckej definícii migranta a ďalším štrukturálnym problémom nie sú také demokratické ani užitočné, ako by mohli byť.

Príklad obce Unkel

V obci Unkel (Verbandsgemeinde) žije vyše 13-tisíc obyvateľov. V rokoch 2015 a 2016 do nej pribudlo vo veľmi krátkom čase viac ako 300 obyvateľov. Nemecká vláda vtedy prišla na humánny spôsob umiestnenia utečencov bez toho, aby dala zabrať miestnym štátnym štruktúram.

Unkel, starnúce vidiecke spoločenstvo s rastúcimi obavami v ekonomickej oblasti, zbadalo príležitosť tam, kde ostatní videli krízu. Vďaka úzkej spolupráci medzi katolíckou a evanjelickou cirkvou, miestnou samosprávou a obrovskou dobrovoľníckou komunitou dokázal starosta obce Karsten Fehr prijať o 20 % viac novoprichodzích, ako bolo vyžadované. Zaplnili tak domy a byty, ktoré dlho zívali prázdnotou, zvýšili miestne príjmy a odbremenili i susedné obce. Obyvatelia Unkelu privítali migrantov tak ústretovo, že sa im podarilo proces integrácie rapídne urýchliť.

Vzťahy medzi cudzineckými komunitami a pôvodnými obyvateľmi Unkelu, ktorých história v obci siaha zhruba do 17. storočia, pritom neboli vždy také pozitívne. Keď pred niekoľkými dekádami do obce prichádzali gastarbeiteri s východoeurópskymi a tureckými koreňmi, vzťahy v obci boli napäté a ľudia si vzájomne nedôverovali. Za rozdielnym vnímaním cudzincov stojí práve tlak Nemecka na „uvítaciu kultúru" od roku 2015 oproti staršiemu spôsobu, podľa ktorého pristupovali k migrantom na základe multikultúrnych politík. Tento prístup však spôsobil, že ľudia nežili spolu v jednom spoločenstve, ale skôr „vedľa seba".

Keďže ale nových migrantov obec Unkel privítala, mnohým z nich sa do troch rokov od príchodu podarilo zamestnať v miestnych škôlkach, školách, hoteloch či reštauráciách, susedia ich považovali za produktívnych a integrovaných

12 Európska únia. (2012). Zmluva o Európskej únii (Konsolidované znenie) – Hlava I Spoločné ustanovenia – Článok 2. https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/art_2/oj?locale=sk

13 Bundesverfassungsgericht. (2020). BVerfGE 83, 37 – Ausländerwahlrecht I. https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv083037.html

členov spoločnosti. Nové vnímanie cudzincov očami domácej komunity umožnilo v roku 2019 založiť poradný výbor pre migrantov, keď nemeckí občania pracujúci s utečencami začali pre nich požadovať demokratické práva.

Po stretnutiach a konzultáciách s migrantmi, ktorí nemajú nemecké občianstvo, vznikol koncom roka 2018 zoznam kandidátov pre prvé voľby do poradného výboru pre migrantov. Starosta obce tento zámer podporil, ale odporučil počkať do nasledujúceho roka. Chcel sa vyhnúť tomu, aby vznik výboru nezaktivizoval antimigračné strany počas komunálnych volieb v roku 2018. Bolo to správne rozhodnutie a mala by na to myslieť každá obec, ktorá uvažuje o podobnom druhu zastupiteľstva.

V roku 2019 sa voľby do cudzineckého výboru uskutočnili prostredníctvom poštových hlasovacích lístkov. Zúčastnilo sa ich takmer 15 % oprávnených voličov a hoci nešlo o výraznú účasť, stále bola vyššia než účasť na iných voľbách podobného charakteru.

Problémy výborov

Mnohí migranti z rokov 2015 a 2016 boli myšlienke výboru naklonení. Veľa z nich z krajín pôvodu utieklo, pretože sa angažovali v boji za demokraciu a reprezentáciu vo svojej domovine. Problémom poradných výborov pre migrantov v Nemecku však je, že nejde len o orgán, ktorý dáva hlas cudzincom, ale komukoľvek, o kom sa dá predpokladať, že má „migračné pozadie". „Migračné pozadie" je hlboko rasistický koncept, ktorý si so sebou nesie ďalšie súvisiace problémy, ako napríklad výraz „cudzinec s nemeckým pasom", používaný na označenie mnohých naturalizovaných občanov Nemecka. Bez ďalšej hlbšej analýzy má tak každý človek „migračné pozadie", pokiaľ sa jeden z jeho rodičov nenarodil v Nemecku. Do tejto definície spadá 26 % obyvateľov Nemecka, a hoci takmer polovica z nich má nemecké občianstvo, všetci majú právo na zastúpenie vo výbore pre migrantov.

Škoda, ktorú rasizmus „migračného pozadia" spôsobuje, je o to očividnejšia, keď zistíme, že ľudia s nemeckým občianstvom môžu voliť a pôsobiť vo výbore pre migrantov: v očiach migrantov bez nemeckého občianstva majú títo ľudia demokratické zastúpenie už len tým, že môžu voliť a slúžiť v miestnej a národnej nemeckej vláde. Teraz sa však pridávajú aj k orgánu, ktorý by mal slúžiť migrantom bez právneho hlasu; a v očiach niektorých Nemcov zas títo ľudia môžu tvrdiť: „Som síce občan, ale nie som Nemec a potrebujem, aby ma zastupoval ešte jeden výbor naviac." Podkopáva to schopnosť výboru slúžiť tým, ktorým má, a posilňuje existujúce rasistické štruktúry v spoločnosti. Tristo nových obyvateľov, ktorí prišli v rokoch 2015 a 2016 a nemajú nemecké občianstvo, tiež potrebujú miesto pri stole. Napriek tomu väčšina kandidátov do výboru, ale aj jeho členov nemecké občianstvo má a veľa z nich sa v Nemecku narodilo a vyrastalo. V mnohých ohľadoch ich právo zúčastňovať sa na tomto výbore poškodzuje meno samotného výboru.

Štrukturálnu nerovnosť zvyšuje aj prítomnosť vymenovaných členov výboru, ktorých vysielajú hlavné strany pridruženej vlády. V regióne Neuwied (v ktorom sa nachádza obec Unkel) aj na úrovni spolkovej krajiny Porýnie-Falcko je prevažná väčšina vymenovaných členov nemeckými občanmi a väčšinou bez „migračného pozadia". Títo členovia majú vyššiu úroveň jazyka, ktorý sa používa na výboroch, a tak zaberajú väčšinu času vyhradeného na rečnícke prejavy.

Zmena v názve od „poradného výboru pre cudzincov" k „poradnému výboru pre migráciu a integráciu" označuje aj posun v jeho zameraní. Rady, ktoré by v ideálnom prípade predstavovali fórum pre oprávnené obavy cudzincov, sa namiesto toho stávajú fórom, ktoré má radiť miestnej samospráve, ako postupovať v otázkach migrácie a integrácie. Zmena v zameraní „ospravedlňuje" nemeckú dominanciu v orgánoch, pretože títo Nemci sa považujú za miestnych expertov na integráciu.

Nemecká prevaha môže byť navyše faktorom, prečo sa výbory výrazne zameriavajú na naturalizáciu (Einbürgerung). Namiesto rozširovana práv pre všetkých obyvateľov bez ohľadu na štátne občianstvo sa veľa času venuje propagácii žiadosti o nemecké občianstvo a nemeckí organizátori tlačia na členov výborov, aby sa zúčastňovali naturalizačných slávností miestnych migrantov, ktorí nemecké občianstvo získali. Tento fokus niektorí miestni migranti označujú ako „fetišizovanie" občianstva, pričom naďalej znevýhodňuje migrantov, pre ktorých občianstvo nie je možnosťou.

Dominancia prijímajúcej komunity vyplýva aj z toho, ako je výbor formovaný. Keďže tieto výbory, prinajmenšom v mnohých spolkových štátoch, majú vopred pripravené právne štruktúry, Nemci možno nevidia dôvod, prečo by mali mať migranti vplyv na budovanie samotného výboru. V meste Unkel štatút výboru vytvorila komisia zložená z jedného člena každej hlavnej politickej strany obecného zastupiteľstva (každý z nich je nemeckým občanom bez migračného pôvodu), administratívneho vedúceho kancelárie obce (tiež nemecký občan bez migračného zázemia), seniorky, ktorá sa dobrovoľne, ale intenzívne angažuje v súvislosti s utečencami (tiež nemecká občianka bez migračného zázemia), ruského občana, ktorý učí migrantov nemecký jazyk, a amerického občana, ktorý vedie mimovládnu organizáciu pre integráciu utečencov (autor tejto kapitoly).

Prítomní neboli žiadni noví migranti (z rokov 2015 a 2016) ani predstavitelia dlhoročnej tureckej komunity. Väčšina návrhov od dvoch prítomných migrantov, napríklad odporúčanie neidentifikovať kandidátov na členov rady podľa ich pridruženej organizácie, sa nevzala do úvahy. Polovicu výboru tvorili nemeckí občania tureckého futbalového klubu a neobjavilo sa žiadne arabské, kurdské, afganské ani poľské zastúpenie, a to napriek ich vysokému počtu v obci. Vo výboroch pritom nejde o zriedkavý jav. Je skôr poukázaním na to, že tí, ktorí legitímne potrebujú miesto pri stole, sa týmto orgánom vyhýbajú, lebo nereprezentujú ich potreby.

To nás vedie k poslednému dôležitému bodu, ktorý veľmi málo ľudí v prijímajúcich komunitách berie vážne: „migranti" nie sú monolitická skupina. V komunitách migrantov vládne obrovský rasizmus a fanatizmus proti iným skupinám migrantov (napr. Turci proti Kurdom, Arabi proti Kurdom, Afganci alebo Iránci proti Arabom, alebo všetci proti Afričanom). V mnohých prípadoch cudzinecké komunity pohŕdajú inými komunitami možno ešte viac ako európski nacionalisti. Preto ak má jedna skupina migrantov vo výbore väčšinu, je takmer isté, že iná skupina migrantov bude umlčaná.

Čo si z toho môžeme odniesť

Účasť na miestnej správe má nesmierne pozitívne dopady na komunity migrantov,[14] pretože tým podporujú ich integráciu do širšej spoločnosti, čo patrí medzi

14 Ahokas, L. (2010). Promoting immigrants' democratic participation and integration. Exchanging good practices for the promotion of an active citizenship in the EU (EPACE). https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/promoting-immigrants-democratic-participation-and-integration

hlavné ciele politiky EÚ.[15] Skúsenosti z obce Unkel zatiaľ ukazujú, že keď sa o podmienkach rozhodne bez vstupu migrantov, nie je to ani zďaleka také efektívne, ako by mohlo byť. Starosta Unkelu sa všemožne usiloval zahrnúť migrantov, ktorí nemajú nemecké občianstvo, ale jeho snahu podkopali dva hlavné problémy: prvým je dobrovoľnícka základňa nemeckých občanov, ktorá sa rozhodli hovoriť za migrantov namiesto toho, aby im umožnili hovoriť samým za seba (napr. vynechali ich z e-mailovej komunikácie o výbore, pretože si mysleli, že nebudú rozumieť vysokej úrovni nemčiny); druhým je štruktúra, ktorá poskytuje nadštandardný vplyv nemeckým občanom a ktorú starosta musel použiť ako rámec pre formovanie výboru.

Čo mám z toho ja?

Každá obec, ktorá uvažuje o efektívnom a užitočnom uskutočnení takéhoto zastupiteľstva, má pred sebou obrovský kus práce. Hneď na úvod by si mali tak migranti, ako aj prijímajúca komunita zodpovedať, aké výhody výbor môže prinášať. Stálo by za to posúdiť potreby oboch skupín, aby sa zistilo, aké funkcie by výbor mal v miestnom kontexte mať, a pravidelne ich reflektovať.

Mnoho krajín a obcí mimo Nemecka, ktoré vytvorili podobné orgány, sa rozhodlo vyriešiť problém napätia medzi skupinami tým, že každej komunite migrantov udelilo právo vymenovať si svojho zástupcu, aby jedna komunita neprehlušila druhú. Nie je to síce nevyhnutne demokratický a bezproblémový postup, ale predsa je to pokus o riešenie vnútorného štrukturálneho problému v cudzineckých komunitách. Niekedy je dôležité, aby boli problémy jednotlivých skupín vypočuté. V prípade konkrétnych aktov špecifických druhov rasizmu, či už ide o útoky na židov, moslimov, černochov alebo akékoľvek iné útoky namierené proti jednotlivým komunitám, konkrétne zastúpenie a spojenie s vládou prostredníctvom takéhoto výboru je dôležité. Najmä vtedy, keď jedna skupina migrantov kontinuálne pácha tieto činy proti druhej. Je potrebné zaviesť nástroje, ktoré zabezpečia, aby hlasy jedných neumlčali druhých a aj to, aby výbor nezneužívala žiadna strana vrátane prijímajúcej komunity či vlády. Výbor by mal byť miestom vzájomného dialógu a budovania dôvery.

Je potrebné do výboru vysielať jednotlivcov, nie strany alebo organizácie, pretože tie zastupujú svoje vlastné záujmy. Jednotlivci hovoria z vlastnej skúsenosti migranta a môžu vám povedať, čo potrebujú oni alebo ich priatelia, susedia či komunity. Jedným zo spôsobov, ako k tomu dopomôcť, je možnosť odstrániť stranícku alebo organizačnú príslušnosť z hlasovacieho lístka. Nahradiť ju môže zopár kľúčových slov, ktoré kandidát považuje za dôležité.

Migranti bez štátneho občianstva v krajine, v ktorej žijú, potrebujú zastúpenie. Nenechajte sa odradiť zložitosťou tejto problematiky. Poučte sa z chýb druhých, ste na dobrej ceste.

15 European Commission. (2021). EU Strategy. European Web Site on Integration: Migrant Integration Information and Good Practices. https://ec.europa.eu/migrant-integration/public/the-eu-and-integration/framework

Kapitola 7

Čo by mali samosprávy vedieť pri práci s cudzincami

Interkultúrne kompetencie zamestnancov a zamestnankýň samosprávy

Ľudia, ktorí migrujú, sa ocitajú v cudzom a často inojazyčnom a kultúrne odlišnom prostredí. Nová životná situácia môže spôsobovať strach, frustráciu, sociálnu neistotu a napätie. Negatívne pocity môžu byť o to väčšie, ak ide o cudzinca bez oprávneného pobytu alebo utečenca, ktorý musel opustiť svoj domov z rôznych vážnych dôvodov. Vo všetkých týchto prípadoch sú preto kompetentní a vzdelaní sociálni pracovníci a pracovníčky nezastupiteľní.

Konanie každého človeka je vždy ovplyvnené tromi základnými charakteristikami, ktoré môžeme zobraziť na trojuholníku ako osobnosť, prostredie a situácia.

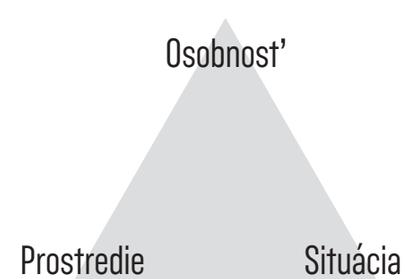

1. **Osobnosť:** Každý sa rodíme s určitými charakterovými vlastnosťami, povahou. Niektorí sú introvertnejší, niektorí naopak extrovertnejší. Niektorí ľudia prirodzene radšej vyhľadávajú veľkú spoločnosť a cítia sa v nej dobre, iní zas potrebujú viac času, aby sa adaptovali na nové prostredie, prípadne častejšie vyhľadávajú samotu. To sú základné predispozície, s ktorými vstupujeme do interakcie s inými.
2. **Prostredie:** Zároveň nás však formuje aj prostredie (alebo aj kultúra), v ktorom sme vyrástli, pravidlá fungovania, zvyky, tradície. Toto všetko ovplyvňuje naše správanie voči iným. Pri kontakte s iným kultúrnym prostredím môžu zvyky a spôsoby, akými fungujeme, spôsobovať neistoty, strety a prípadné konflikty. Je dôležité vedieť, že žiadna z týchto kultúr nie je horšia alebo lepšia, je len skrátka iná.
3. **Situácia:** V rôznych životných obdobiach sa ocitáme v situáciách, ktoré momentálne ovplyvňujú to, ako vnímame samých seba, svet okolo nás, a ktoré tiež môžu vplývať na naše konanie voči iným ľuďom. Môžeme sa sťahovať do iného mesta či krajiny, meniť práve prácu alebo prechádzať ťažkým životným obdobím. Neznamená to, že sme horší či lepší ľudia, len momentálne konáme pod vplyvom tejto situácie.

Tieto charakteristiky je dobré mať na pamäti, keď prichádzame do kontaktu s ľuďmi z iných krajín. Pri práci s cudzincami to nemusí byť len ich kultúra alebo osobnosť, ktorá ovplyvňuje ich správanie. Sú v situácii, ktorá je pre nich a aj pre ľudí okolo nová.

Často sa stretávame s názorom, že cudzinci sú integrovaní vtedy, keď ich „nevidno“, keď sa stratia medzi ostatnými obyvateľmi a príliš nevyčnievajú. Znamená to, že sa zaradili do spoločnosti a nepotrebujú špecifickú podporu. Je pravdou, že dôležitou súčasťou začleňovania je adaptácia na nové podmienky.

Cudzinci sú však kategóriou obyvateľstva, ktorá má určité špecifiká. Tieto špecifiká tvoria ich identity, nie je preto potrebné, aby sa ich s cieľom lepšej integrácie do spoločnosti vzdávali. Zároveň čelia rôznym bariéram, čo proces adaptácie môže sťažovať. Ľudia, ktorí pracujú s cudzincami, by si mali byť týchto špecifík vedomí a narábať s nimi proaktívne, aby bola práca s cudzincami efektívna.

Špecifiká cudzincov:

- **Zraniteľnosť** – pri práci s cudzincami je potrebné uvedomiť si, že mnohí z nich môžu patriť k zraniteľným skupinám. Ide najmä o utečencov, seniorov, osamelých rodičov s dieťaťom, osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, osoby so psychickými ťažkosťami, maloleté osoby bez sprievodu, LGBTIQ+, ženy, obete obchodovania/nelegálnej práce, negramotných či osoby v inom zraniteľnom postavení.
- **Jazyková bariéra** – je jednou z najdôležitejších výziev, akým cudzinci po presťahovaní sa do krajiny čelia. Máloktorí cudzinci majú možnosť naučiť sa nový jazyk ešte pred príchodom do krajiny. Preto je dôležité, aby existovali mechanizmy pomoci cudzincom, ktoré podporia učenie sa nového jazyka. Tiež pomáha, ak samotní pracovníci samosprávy ovládajú aspoň základy niektorých cudzích jazykov a vedia sa s cudzincami dohovoriť.
- **Kultúrne odlišnosti a špecifiká** – cudzinci môžu pochádzať z rôznych kultúrnych prostredí. Pravidlá ich fungovania sa môžu v mnohom odlišovať od našich. Neznamená to, že sú horšie alebo lepšie, sú len iné. Týkajú sa všetkých oblastí života a pre pracovníkov samosprávy je dôležité ich spoznať a brať ich do úvahy pri komunikácii a práci s cudzincami.
- **Sociálne prostredie a sociálna situácia** – sociálna situácia cudzincov môže byť veľmi rôznorodá, rovnako ako je rôznorodá aj situácia občanov Slovenska. Navyše, legislatívne podmienky, pobytový status a ďalšie formálne okolnosti môžu vytvárať ďalšie situácie, v ktorých majú cudzinci iné postavenie ako väčšinová populácia.

Zamestnanci samospráv budú môcť efektívne pracovať s cudzincami, keď budú nielen brať ohľad na tieto špecifiká, ale aj ak budú disponovať interkultúrnymi zručnosťami.

Päť základných interkultúrnych zručností:[1]

1. **Interkultúrne postoje** – schopnosť dôverovať ľuďom, ktorí sú iní ako my. Zvedavosť a otvorenosť voči odlišnostiam sú centrálnou ideou tejto zručnosti. Umožňujú pracovníkom upustiť od svojich vlastných pohľadov a názorov a nazerať na svet aj z perspektívy iných ľudí, ktorí môžu mať iné hodnoty a postoje.
2. **Interkultúrne vedomosti** – nejde nevyhnutne o naše vedomosti o iných kultúrach, ale skôr o poznanie toho, ako rozmanité sociálne skupiny fungujú, ako sa tvoria a ako interagujú s inými. Dôležitým bodom v tejto zručnosti je vedieť vnímať vzájomné interakcie medzi rôznymi sociálnymi, kultúrnymi a inými skupinami.
3. **Schopnosti interpretovať a prekladať** – tu ide o zručnosti, ktoré umožňujú ľuďom pracovať s rôznymi kultúrnymi symbolmi a vedieť dostať tieto interpretácie do vzťahu s našimi vlastnými kultúrnymi symbolmi, učiť sa „prekladať“ to, čo iní myslia, tým, čo hovoria alebo sa správajú bez hodnotenia a posudzovania.
4. **Schopnosť objavovať a vytvárať vzťahy** – schopnosť učiť sa novým veciam, spoznávať nové kultúry, vytvárať vzťahy s inými, ako sme my sami, a používať tieto zručnosti flexibilne v každodennej komunikácii a práci s ľuďmi z kultúrne odlišného prostredia.
5. **Kritické kultúrne povedomie** – schopnosť kriticky interpretovať, hodnotiť a meniť svoju vlastnú perspektívu a fungovanie vo vzťahu k iným. Zdôrazňuje dôležitosť toho, aby sa pracovníci nesnažili meniť hodnoty iných ľudí, ale skôr vidieť a zhodnocovať, ako tieto hodnoty ovplyvňujú správanie ľudí a interakcie s inými.

Ako zvýšiť svoje interkultúrne kompetencie a zlepšiť komunikáciu medzi ľuďmi z odlišného kultúrneho prostredia?

Týchto šesť bodov môže pracovníkom samospráv pomôcť reflektovať svoje vlastné kultúrne nazeranie, pristupovať k cudzincom s rešpektom a citlivo vnímať špecifiká vzájomnej komunikácie s ľuďmi z iných kultúrnych prostredí.[2]

1. **Nevnášať do komunikácie svoje vlastné predpoklady**
   Každá komunita má vlastné spôsoby, ako robí určité veci. Súvisí to s tradíciami a kultúrou, do ktorej patrí. Je dôležité zbaviť sa pocitu, že naše videnie sveta je jediné správne a univerzálne. Ak niečo robíme my určitým spôsobom, neznamená to, že to tak robia aj iní, ani to, že by to tak mali robiť. V jednej kultúre môže byť napríklad pískanie spôsob, akým sa prejavuje radosť a relax, v inej sa ním zas prejavuje odpor. Pískanie samo osebe nemá žiaden „vnútorný“ význam. Ten mu dáva až kultúra, ktorá ho používa. Rozdiely v komunikácii sa nemusia týkať len odlišných kultúr, môžu byť iné aj medzi mladšou a staršou generáciou. Neznamená to, že starší sú lepší alebo múdrejší. Len robia veci inak.
2. **Zapojiť iných**
   Je veľmi dôležité uistiť sa, že členovia odlišných komunít sú rovnako zapojení do každodenných aktivít a komunikácie. Spoločné aktivity a spoločná práca vedú k vzájomnému zbližovaniu a vytvárajú priestor pre lepšie porozumenie inakosti. Pomáhajú aj lepšie pochopiť spôsob komunikácie iných a kontext, v ktorom používajú rôzne slová a aké im dávajú významy.
3. **Byť empatický/-á**
   Tento aspekt znamená ochotu a snahu vcítiť sa do kože iného a vidieť svet aj z jeho perspektívy. Človek veľmi rýchlo zistí, aké odlišné môže byť videnie sveta a aké náročné je fungovať v inej kultúre. Ak sa dokážeme vcítiť do kože iného, vieme aj porovnávať naše rôzne kultúry a ľahko identifikovať, čo spôsobuje problémy v komunikácii.
4. **Nemať pocit, že „moja“ kultúra je lepšia**
   Pre interkultúrnu komunikáciu je absolútne kľúčové, aby sme odlišné kultúry vnímali len ako „iné nazeranie na svet“ a zbavili sa pocitu, že naša kultúra je jediná správna. Pocit, že ostatné kultúry by sa mali prispôsobiť tej našej, spôsobuje, že s inými ľuďmi budeme komunikovať z pozície „nadradenosti“. To zabraňuje dôslednému poznaniu iných kultúr a znemožňuje empatiu a efektívnu komunikáciu.
5. **Byť citlivý voči ľuďom z odlišného kultúrneho prostredia**

1 The Critical Skills for Life and Work Project. (2019). Critical Skills for Life and Work training toolkit: Intercultural communication for refugee professionals (Project Overview). http://cslw.eu/wp-content/uploads/2018/07/CSLW-toolkit-overview-Download-Version.pdf

2 Brown, T. (2013). six ways of improving intercultural communication. Simply Woman | Online Magazine by Crystal Andrus Morissette. https://www.simplywoman.com/ways-of-improving-intercultural-communication/

Na svete existujú tisíce komunít a tisíce kultúr, ktoré vznikali stáročia. Každá z nich má svoju hodnotu, aj keď sa môžu od tej našej výrazne líšiť. Všetky podobnosti a odlišnosti medzi kultúrami ich robia jedinečnými a touto jedinečnosťou sa vyznačuje aj každý človek. Pri interkultúrnej komunikácii by sme sa mali vyhýbať hodnoteniu inej kultúry ako „nesprávnej". Je dôležité nevysmievať sa a neznevažovať iných. Takéto necitlivé konanie vedie ku konfliktom a znemožňuje akúkoľvek efektívnu komunikáciu.

6. **Byť rozhľadený/-á a mať schopnosť aktívne komunikovať**
   V akejkoľvek kultúre a bez ohľadu na to, s kým hovoríme, je dôležité vedieť správne komunikovať. To je zručnosť, ktorá pomáha každému človeku žiť zmysluplný život spolu s ostatnými. Schopnosť efektívne komunikovať sa ešte výraznejšie prejavuje vtedy, ak sa nevieme dorozumieť s inými a potrebujeme hľadať vhodné slová. Ochota byť otvorený voči rôznym verbálnym aj neverbálnym spôsobom komunikácie a naučiť sa rozpoznávať rôzne významy v jazyku je veľmi dôležitým predpokladom pre získanie zručností aj v interkultúrnej komunikácii.

Kompetencie zamestnancov a zamestnankýň samosprávy v sociálnoprávnej oblasti

Život cudzincov v novej krajine a možnosti ich integrácie ovplyvňuje aj právny status – druh a účel pobytu, ktorý im je podľa zákona o pobyte cudzincov na Slovensku udelený. V závislosti od ich pobytu im prináležia rôzne práva aj povinnosti. Aby cudzinci spĺňali podmienky pobytu, spravidla musia spĺňať rôzne kritériá, napr. dostatočné finančné zabezpečenie, bývanie, zdravotné poistenie. Zároveň sa môžu ocitnúť v rôznych životných situáciách, keď budú potrebovať podporu a pomoc.

1. **Pobyt cudzincov na území SR**
   Podľa zákona o pobyte cudzincov je cudzincom každý, kto nie je občanom SR. Cudzincami sú občania EÚ, štátni príslušníci tretích krajín (ŠPTK) aj osoby bez štátnej príslušnosti. Pobyt občana EÚ sa považuje za trvalý pobyt. Pobyt ŠPTK môže byť prechodný pobyt s rôznym účelom (napr. zamestnanie, podnikanie, štúdium), trvalý pobyt alebo tolerovaný pobyt. Druh a účel pobytu je uvedený na doklade o pobyte (tzv. ID karta cudzinca), ktorý vydáva oddelenie cudzineckej polície. Zákon o azyle upravuje niektoré otázky pobytu týkajúce sa žiadateľov o azyl a osôb s udelenou medzinárodnou ochranou. Pobyt osôb s poskytnutou doplnkovou ochranou sa považuje za prechodný pobyt a pobyt osôb s udeleným azylom za trvalý pobyt.
2. **Cudzinci a samospráva**
   Podľa zákona o obecnom zriadení a zákona o samosprávnych krajoch sa majú samosprávy starať o potreby svojich obyvateľov, teda osoby, ktoré majú na ich území trvalý pobyt vrátane cudzincov. Avšak na samospráve obce či kraja majú právo podieľať sa s určitými obmedzeniami aj osoby s prechodným pobytom. Pobyt cudzincov sa spravuje inými zákonmi ako pobyt občanov SR. Cudzinec, ktorý má udelený prechodný pobyt na území SR, si nemôže v obci, kde žije, nahlásiť trvalý pobyt.
3. **Kompetencie samosprávy v oblasti integrácie cudzincov**
   Bez ohľadu na druh a účel pobytu, cudzinci, ktorí žijú na určitom území, žijú bežným životom ako každý iný obyvateľ obce či kraja. Majú svoje potreby, ocitajú sa v rôznych životných situáciách a aj samotná legislatíva s nimi počíta v rôznych oblastiach života (vzdelávanie na MŠ, ZŠ, SŠ, zamestnanie, podnikanie, sociálne služby, politické práva a pod). Cudzinci sa stávajú súčasťou chodu určitej obce či kraja a jednoducho nie je možné ich z tohto procesu vylúčiť či prehliadať.
4. **Zásada rovnakého zaobchádzania**
   Táto zásada sa vzťahuje na všetkých vrátane cudzincov, avšak nevzťahuje sa na rozdielne zaobchádzanie vyplývajúce z podmienok vstupu a zdržiavania sa cudzincov na území SR (okrem občanov EÚ a EHP, Švajčiarskej konfederácie, osôb bez štátnej príslušnosti a ich rodinných príslušníkov). Ide napríklad o podmienku finančnej sebestačnosti, dodržiavanie účelu pobytu, zabezpečenie ubytovania či zdravotného poistenia. V praxi to znamená, že ak tieto podmienky nespĺňajú, pobyt im nebude udelený alebo už udelený pobyt im môže byť zrušený. Toto je nevyhnutné brať do úvahy pri všetkých životných situáciách cudzinca, napríklad pri možnosti pracovať či podnikať, alebo pri uplatnení nárokov zo systému sociálneho zabezpečenia (dávka v hmotnej núdzi, využitie určitej sociálnej služby).
5. **Vzdelávanie**
   Deťom cudzincov s povoleným pobytom na území SR, deťom žiadateľov o udelenie azylu a Slovákov žijúcich v zahraničí sa poskytuje výchova a vzdelávanie, ubytovanie a stravovanie v školách za tých istých podmienok ako občanom SR (školský zákon). Na deti cudzincov sa vzťahuje povinná školská dochádzka a rodičia školopovinných detí majú povinnosť prihlásiť ich na vzdelávanie bezodkladne po príchode na Slovensko. Cudzinci majú právo študovať za rovnakých podmienok ako občania SR aj na vysokých školách (zákon o vysokých školách).
6. **Zamestnanie a podnikanie**
   Oprávnenie cudzinca zamestnať sa závisí od jeho právneho statusu v SR. Voľný vstup na trh práce a možnosť zamestnať sa bez potreby získať povolenie na zamestnanie majú štátni občania EÚ, ŠPTK s udeleným trvalým pobytom a niektorí ŠPTK s udeleným prechodným pobytom. Väčšina ŠPTK s udeleným prechodným pobytom potrebuje povolenie na zamestnanie, ktoré vydáva úrad práce. Na území SR môže podnikať cudzinec, ktorý má udelený trvalý pobyt, alebo má udelený taký typ prechodného pobytu, ktorý mu umožňuje podnikať (napr. na účel podnikania alebo štúdia). Bez obmedzenia môže podnikať aj občan EÚ s registrovaným pobytom.
7. **Zdravotná starostlivosť**
   Každý cudzinec s pobytom na území SR je povinný mať uzatvorené zdravotné poistenie, a to buď verejné zdravotné poistenie, ak spĺňa zákonné podmienky, alebo komerčné zdravotné poistenie. S cieľom ochrany verejného zdravia sú cudzinci po udelení pobytu povinní preukázať na cudzineckej polícii lekárske potvrdenie, že netrpia chorobou ohrozujúcou verejné zdravie.
8. **Sociálne zabezpečenie**
   Zamestnaní či podnikajúci cudzinci majú povinnosť prispievať do systému sociálneho poistenia rovnako ako občania SR. V prípade získania dôb sociálneho poistenia na území EÚ alebo tretích krajín, s ktorými má SR uzatvorené zmluvy o sociálnom zabezpečení, tieto doby sa na účely preukázania nároku na príslušnú dávku zohľadňujú. Cudzinci s trvalým a prechodným pobytom majú nárok na štátne sociálne dávky za rovnakých podmienok ako občania SR (napr. prídavok na dieťa, rodičovský príspevok) okrem príspevku pri narodení dieťaťa (iba pre cudzincov s trvalým pobytom na území SR). Prijímateľom sociálnych služieb môžu byť občania EÚ aj ŠPTK s trvalým alebo prechodným pobytom vrátane osôb s udeleným azylom a poskytnutou doplnkovou ochranou (zákon o sociálnych službách).

   Cudzinci majú nárok aj na dávku v hmotnej núdzi a príspevky k nej, avšak s ohľadom na splnenie podmienok pobytu je čerpanie tejto dávky možné len pre malú skupinu cudzincov.

   Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele sa taktiež vzťahu-

je aj na cudzincov s povoleným pobytom na území SR bez ohľadu na druh pobytu (obvyklý pobyt) a štátne občianstvo vrátane maloletých detí bez sprievodu, ktoré sa nachádzajú na území SR.

9. **Politické práva**
   Cudzincom patrí právo na slobodu prejavu a právo na informácie, petičné právo, právo pokojne sa zhromažďovať a slobodne sa združovať. Právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich patrí iba občanom SR. Cudzinci s trvalým pobytom v SR majú právo voliť a byť volení do samosprávnych orgánov, majú aj právo hlasovať v miestnom referende. Cudzinci nemajú aktívne a pasívne volebné právo vo voľbách do Národnej rady SR, v prezidentských voľbách a ani právo hlasovať v celoštátnom referende.
   Občania EÚ majú právo voliť a byť volení za poslancov Európskeho parlamentu.
10. **Sloboda vierovyznania**
   Cudzinci majú taktiež právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru, právo zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru, alebo byť bez náboženského vyznania.
   Štát uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované. Len tieto môžu napríklad poskytovať duchovné služby, vyučovať náboženstvo, prevádzkovať tlač a pod.

VYBRANÉ PRÁVA A POVINNOSTI CUDZINCOV VS. SAMOSPRÁVA

Anti-diskriminačný zákon: nevzťahuje sa na podmienky pobytu

Sloboda vierovyznania: každý vrátane cudzincov

Sociálne poistenie: odvody ako občania SR, dávky obmedzené

SPODaSK: obvyklý pobyt – vrátane cudzincov

Sociálne služby: cudzinci s trvalým a prechodným pobytom – POZOR na podmienky pobytu

Hmotná núdza: všetci cudzinci – POZOR na podmienky pobytu

Štátna sociálna podpora: cudzinci s trvalým a prechodným pobytom

Politické práva: všetci cudzinci – právo zhromažďovať sa, združovať sa, petičné právo

Volebné právo: cudzinci s trvalým pobytom - komunálne voľby

Zdravotné poistenie: všetci cudzinci – komerčné alebo verejné

Vzdelávanie: deti cudzincov za rovnakých podmienok ako občania SR

Zamestnanie: s pracovným povolením aj bez

Podnikanie: cudzinci s trvalým pobytom a vybranými typmi prechodného pobytu

Zákon o pobyte cudzincov: podmienky pobytu

OBČAN EÚ
→ trvalý pobyt

CUDZINEC
→ každý, kto nie je občanom SR

ŠTÁTNY PRÍSLUŠNÍK TRETEJ KRAJINY
→ prechodný pobyt (účel)
→ trvalý pobyt
→ tolerovaný pobyt

OBYVATEĽ OBCE/KRAJA
→ každý s trvalým pobytom
→ bez ohľadu na štátne občianstvo
→ právo podieľať sa na samospráve majú aj osoby s prechodným pobytom

Príbeh švédskej sociálnej pracovníčky a somálskeho utečenca

Sabina Esp, sociálna pracovníčka – v súčasnosti pôsobí na farnosti Svenska kyrkan Östersund vo Švédsku, predtým pracovala pre tamojšiu samosprávu.

Svadba mala začať pred dvomi hodinami a s mamou sme sa už nevedeli dočkať. Obrad sa konal v krásnom vidieckom dome pri jazere. Bol horúci letný podvečer a v pozadí šumeli zvuky veľkomesta. Keď začalo prichádzať čoraz viac hostí, postupne sme sa presunuli do domu. Zahliadla som ženíchovu rodinu a išla som im predstaviť moju mamu. Napokon prišli nevesta aj ženích a obrad sa mohol začať.

Ženícha Aliho som spoznala pred niekoľkými rokmi. Práve dorazil do Švédska, do môjho mesta Östersund. Keď utiekol zo Somálska, mal len šestnásť rokov. Miestna teroristická organizácia napojená na al-Káidu ho totiž chcela naverbovať a jeho rodičom neostalo nič iné, len ho vyslať preč.

Do Švédska priletel vďaka utečeneckým kvótam OSN a prvé noci strávil v Štokholme v prechodnom ubytovaní pre maloletých bez sprievodu. V tom istom čase dostal Miestny úrad sociálnej starostlivosti v Östersunde fax od švédskych migračných úradov. Mesto už predtým potvrdilo, že má kapacitu prijať ďalšieho maloletého, a tak nám čoskoro oznámili, že k nám príde nový chlapec.

Môj šéf ma poveril, aby som ho išla vyzdvihnúť na železničnú stanicu. V tom čase som pracovala ako jedna zo šiestich asistentov pre maloletých utečencov bez sprievodu. V našej mestskej ubytovacej jednotke sme mali miesto pre dvanástich chlapcov vo veku od 14 do 17 rokov.

Nikdy predtým nevidel sneh. Má celkom dobrú angličtinu, čo nebýva bežné, takže sme sa rozprávali viac-menej bez problémov hneď od začiatku. Prekvapila ho dlhá sedemhodinová cesta zo Štokholmu aj množstvo lesov, cez ktoré vlak prechádzal. Vysvetlím mu, že Švédsko je obrovská krajina a my sme dokonca len v jej polovici. Ali mi povie, že o Švédsku nevie takmer nič. Nastúpime do auta a odveziem ho do nového domova. Ukázala som mu jeho izbu a previedla ho po dome. Spýtam sa ho, či nechce niečo zjesť, osprchovať sa, alebo si zdriemnuť, kým ho zahrniem informáciami. Odpovie mi, že je hladný, ale inak sa cíti v poriadku. Ohrejem jedlo, čo zostalo z včerajšieho obeda, a prvýkrát sa spolu najeme. Spýtam sa ho, či mi chce porozprávať o svojej ceste, ale zdôrazním, že nemusí. Odpovie, že zo Somálska utiekol pred šiestimi mesiacmi. Pýtam sa, či mi chce povedať niečo o svojej rodine. Jeho strýka zabili teroristi za to, že mu pomohol utiecť, to je jediná informácia, ktorú má. Už pár mesiacov sa mu nedarí skontaktovať sa s rodičmi ani súrodencami. Hovorí, že nevie, či ich teroristi tiež nezabili.

Keď dojeme, prechádzam s ním manuál, ktorý používame, keď prijmeme nových chlapcov, a pomaly ho začínam o všetkom informovať. Zbežne mu vysvetľujem, prečo bol umiestnený práve tu v Östersunde a že tento dom sa stane jeho domovom, aspoň kým dosiahne 18 rokov. Predstavujem seba aj svojich kolegov, vysvetľujem našu prácu a aj to, že v ďalších dňoch ho čakajú mnohé stretnutia. Spozná svojho prideleného tajomníka na úrade sociálnej starostlivosti a taktiež muža, ktorý sa dobrovoľne stane jeho zákonným zástupcom. Obaja mu vysvetlia podrobnosti jeho migračného procesu. Absolvuje pár zdravotných prehliadok. Vravím mu, že na začiatku bude dostávať drobné vreckové, ale jedlo bude dostávať zadarmo. Ďalšie vreckové bude dostávať aj od zákonného zástupcu, aby si mohol kúpiť nevyhnutné oblečenie, prípadne zaplatiť poplatok za vstup do futbalového klubu či na inú aktivitu, do ktorej by sa chcel zapojiť.

A keď sa naučí variť, zvýšime mu vreckové a môže si nakupovať jedlo sám. Vysvetľujem mu, že za krátky čas nastúpi do školy. Že budem jeho kontaktná osoba v rámci skupiny asistentov pre mládež a že buď ja, alebo moji kolegovia s ním pôjdeme na všetky stretnutia. Že ak bude niečo potrebovať, sme tu preňho. Čítam mu práva dieťaťa. Pýtam sa ho, či sa chce na niečo spýtať. Ali sa pýta, či mu pomôžem nájsť jeho rodinu, no to spraviť nemôžem. Poviem mu ale, že s tým mu môže pomôcť jeho zákonný zástupca.

Spravíme si krátku prechádzku po dome a predstavujem mu ostatných chlapcov. Nie všetci sú doma, niektorí sú na futbale v miestnom klube. Hovorím mu, že momentálne je jediným chlapcom zo Somálska, ostatní pochádzajú z Maroka, Afganistanu a Eritrey, ale v dome nablízku bývajú chlapci a dievčatá zo Somálska, a ak bude chcieť, môžeme ich niekedy navštíviť. Zo skúsenosti viem, že pre nováčikov je vždy veľkou úľavou, keď majú nablízku krajanov, ktorí si prešli tým istým. Na cestách v zahraničí som našla najviac pochopenia vždy u iných Škandinávcov. Keď je všetko okolo nové a miestami desivé, je veľmi upokojujúce spojiť sa s ľuďmi, s ktorými zdieľate niečo spoločné.

Ali nastúpi do školy a učí sa čoraz viac o Östersunde – že jeho nový domov má 60-tisíc obyvateľov a z nejakého dôvodu Švédi ovládajú populáciu mnohých miest a krajín. Učí sa, že Švédi tiež poznajú názvy množstva stromov a vtákov. Že sa nepatrí prežúvať s otvorenými ústami a že vždy treba pri jedení používať príbor, pokiaľ to nie je fastfood ako pizza alebo hamburger. Zisťuje, že je ťažké spriateliť sa so Švédmi. Väčšina z nich je v škole a na futbale kamarátska, ale je náročné sa s nimi naozaj spriateliť. Všíma si, že v autobuse sa nikto s nikým nerozpráva a v kaviarni sa ľudia rozprávajú len s tými, s ktorými prišli. Vidí, že chlapci a dievčatá chodia spolu do triedy, aj na telesnú. Nikto nevstupuje do manželstva taký mladý ako u nich doma. Vraví mi, že si želá, aby tu s ním žila aj jeho rodina. Že by doprial tento európsky život aj svojej mame a sestrám.

Keďže Ali prišiel do Švédska v rámci utečeneckých kvót OSN, azyl mu udelia rýchlo. Spolu so zákonným zástupcom začnú pátrať po Aliho rodine. Kontaktujú Červený kríž a musia vyplniť množstvo formulárov. Po mesiacoch čakania sa im Červený kríž konečne ozýva s dobrými správami. Našli jeho rodinu. Červený kríž v Somálsku zariadi, aby si mohol Ali zavolať so svojím otcom. Aliho rodičia a súrodenci museli utiecť z dediny, ktorú čoraz viac okupovali teroristi, no inak sú všetci v bezpečí.

Ali s pomocou zákonného zástupcu požiada o udelenie rodinnej reunifikácie a dostáva ju. S podporou komunálnej integračnej služby (čo je súčasť úradu sociálnej starostlivosti) nájdu pre Aliho, jeho rodičov a troch mladších súrodencov v Östersunde vhodný byt. Integračná služba tiež zoženie všetok potrebný nábytok. Po dvaapolročnom odlúčení sa Ali konečne stretáva so svojou rodinou.

S Aliho matkou sa na chodbe objímeme. Dlhý čas len tak stojíme a plačeme. Ali ma svojej rodine predstaví ako svoju „švédsku mamu“ a povie im o všetkej mojej podpore. Ďakuje mi za to, že je nažive, že som mu pomohla prečkať každú dlhú noc

plnú úzkosti, keď ho trápili nočné mory o mŕtvej rodine a od strachu nemohol zaspať. Toľko nocí sme s Alim presedeli za kuchynským stolom, pili sme čaj a hrali karty, aby nám ten čas nejako utiekol. Aliho matka nehovorí anglicky, ale v tej chvíli nepotrebujeme žiaden spoločný jazyk. Súcit, vďačnosť a láska nepotrebujú slová.

Aliho rodičia boli, tak ako mnohí ľudia v Somálsku, negramotní. Jeho mama má 34 rokov a odkedy v šestnástich porodila prvé dieťa, pracovala v domácnosti. Aliho otec pracoval ako údržbár na stavbách. Ali so súrodencami navštevovali školu koránu, kde sa naučili čítať, písať, počítať a hovoriť anglicky. Mnohé somálske dediny totiž začali klásť dôraz na vzdelávanie, no niekoľkoročný progres ohrozuje besnenie teroristov.

Aliho rodičia začnú chodiť do jazykovej školy pre dospelých. Počas dvoch rokov majú možnosť naučiť sa švédsky a zúčastňovať sa rôznych tréningových pracovných programov. Po skončení ich švédsky systém bude považovať za práceschopných a medzičasom budú dostávať štátne benefity. Do mesiaca od ich príchodu nastúpia do školy aj všetky deti.

Ali zmaturuje na strednej škole, kde študoval mechaniku, a spraví si vodičský preukaz na osobné a nákladné autá, neskôr aj pre taxíky. Začína pracovať ako asistent v domove dôchodcov. Vo Švédsku ich máme veľa a práve imigrantov tam oceňujú ako výborných ošetrovateľov. Majú prirodzený a silný rešpekt k starším. Niežeby Švédom rešpekt chýbal, ale pre mnohých imigrantov je pocta starať sa o staršie generácie a túto prácu považujú za vznešenú.

Pre Aliho je stále ťažké spriateliť sa so Švédmi. Všetci sú milí a kamarátski, ale nedarí sa mu s nimi nadviazať bližší vzťah, preto aj väčšina jeho priateľov pochádza z iných krajín. Jedna jeho kolegyňa, Mariam, je tiež somálskou utečenkyňou. Spriatelia sa o onedlho sa spoznajú aj ich rodiny.

Ali sa mi zverí, že je zamilovaný do Mariam, chce sa si ju zobrať za ženu. Má 21 rokov a ja sa trochu obávam, či na to nie sú obaja ešte primladí. Nechcú si ešte chvíľu užívať život? Ali sa smeje a vraví mi, že vie, že väčšina Švédov v jeho veku si užíva život cestovaním a chodením na párty. Preňho je životom rodina. Som zvedavá, ako si predstavuje rodinný život. Bude Mariam podporovať v štúdiu a práci? Ubezpečuje ma, že áno. Pýta sa ma, či si pamätám, ako sme sa noc čo noc zhovárali pri kuchynskom stole. Ako veľmi chcel mame a sestrám dopriať európsky život, kde budú mať rovnaké práva ako muži. Ako veľmi ich podporuje v štúdiu. Vraví mi, že sa nemám obávať. Že s Mariam by nechceli mať viac ako dve deti a obaja chcú pracovať. Mariam sa už prihlásila na štúdium za sestričku na miestnej univerzite a dúfajú, že ju príjmu.

Obrad bol prekrásny. Moja mama prvýkrát zažila inú než švédsku svadbu. Páčilo sa jej, akí boli všetci uvoľnení a dokázali sa zabávať aj bez alkoholu, užívala si tanec a ochutnávala rôzne jedlá. Na druhý deň som si pozerala fotky zo svadby. Zaplavila ma vďačnosť za to, že mám najlepšiu prácu na svete. Ako sociálna pracovníčka pracujúca s maloletými bez sprievodu som sa k nim mohla pripojiť na ich ceste životom. Niekedy len na chvíľku, inokedy od momentu, keď prvýkrát uvidia sneh, až do chvíle, keď stoja pri oltári plní nádeje a vzrušenia zo života, ktorý majú pred sebou.

Kapitola 8

Úloha samospráv vo vzdelávaní detí cudzincov

Prečo je téma vzdelávania detí cudzincov dôležitá aj pre samosprávy?

Počas trvania projektu KapaCITY sa ukázali niektoré témy pri integrácii cudzincov na lokálnej úrovni ako zásadné. Jednu z nich opakovane prinášali aj samotní aktéri v zapojených samosprávach – vzdelávanie. V projekte sme sa zamerali najmä na vzdelávanie detí cudzincov, ktoré navštevujú školy zriaďované samosprávami.[1] Tieto deti sú súčasťou školských kolektívov, no ony aj ich rodiny môžu mať určité špecifické potreby. Príchod do novej školy, zorientovanie sa v školskom systéme, jazykové a iné bariéry pri komunikácii, to všetko môže predstavovať veľkú výzvu.

Personál škôl či mestských úradov, najmä odborov školstva, sa v tejto téme takisto stretáva s množstvom situácií, v ktorých by potreboval podporu či nasmerovanie. Ako v oblasti legislatívy, tak aj pri práci s ľuďmi z odlišného kultúrneho prostredia (tzv. soft skills). Aj preto sme v rámci projektu pripravili sériu interkultúrnych a sociálnoprávnych tréningov špeciálne venovaných ľuďom pracujúcim vo vzdelávaní. Témou vzdelávania detí s odlišným materinským jazykom sme sa intenzívne zaoberali aj na študijnej ceste v Brne a v Prahe.

V roku 2020 sme identifikovali problémy, s ktorými sa školy a rodiny cudzincov stretávali počas dištančného vzdelávania po zavedení protipandemických opatrení. V spolupráci so školami a komunitami cudzincov sme vypracovali niekoľko tipov pre výučbu detí cudzincov, aby mali v rámci možností uspokojivý prístup k vzdelávaniu.[2]

Keďže sme vnímali pomerne veľký záujem o tému vzdelávania detí cudzincov zo strany škôl aj samospráv, vypracovali sme dve komplexné odporúčania. Jeden dokument sa venuje oblasti interkultúrnych kompetencií, druhý je zameraný na legislatívu a dôležité dokumenty. Prvá príručka *Desatoro pre školy – na čo nezabúdať pri vzdelávaní detí cudzincov* sa venuje procesu začleňovania detí do vzdelávacieho procesu. Venuje sa témam ako kultúrny šok, potreby detí cudzincov i interkultúrna komunikácia a zameriava sa aj na prácu

1 O vzdelávaní dospelých cudzincov a cudziniek, dostupnosti jazykových kurzov či uznávaní kvalifikácie nadobudnutej v zahraničí sa dočítate na webe KapaCITY. (2021b). Vzdelávanie. https://www.kapacity.sk/kategoria/vzdelavanie/

2 Nadácia Milana Šimečku. (2020b). Vzdelávanie detí cudzincov v čase korony. https://www.nadaciamilanasimecku.sk/novinky/vzdelavanie-deti-cudzincov-v-case-korony

s celkovou atmosférou v triede a škole.[3] Cieľom druhej príručky *Desatoro pre riaditeľov a pedagógov základných a stredných škôl, Vzdelávanie detí cudzincov v podmienkach Slovenskej republiky* je poskytnúť riaditeľom a pedagogickým pracovníkom základných a stredných škôl prehľad platnej legislatívy v oblasti vzdelávania detí cudzincov s dôrazom na ich špecifické postavenie.[4]

Aké postavenie majú deti cudzincov vo vzdelávacom systéme?

Za deti cudzincov sa považujú všetky deti, ktoré nemajú občianstvo SR a majú povolený pobyt na území SR, vrátane detí žiadateľov o azyl, Slovákov žijúcich v zahraničí alebo maloletých bez sprievodu. Na všetky tieto deti sa vzťahuje povinná školská dochádzka. O zaraďovaní detí rozhoduje riaditeľ školy na základe posúdenia doterajšej úrovne vzdelania dieťaťa a na základe úrovne ovládania vyučovacieho jazyka. Deti, ktoré neovládajú vyučovací jazyk, sú často zaraďované do nižších tried. V praxi často dochádza k tomu, že deti, ktoré vekovo patrili na druhý stupeň základnej školy, boli kvôli neznalosti jazyka a latinky zaradené do prvého ročníka, aby sa spolu s prvákmi učili abecedu. V ňom zotrvajú zvyčajne pol roka alebo rok a neskôr sú preradené do vyšších ročníkov, prípadne absolvujú dva ročníky naraz.

Na odstránenie jazykovej bariéry v prípade detí cudzincov sa organizujú rozširujúce kurzy štátneho jazyka. Ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov, ktorí majú vo svojej škole deti cudzincov, by malo odborne, finančne aj personálne zabezpečovať ministerstvo školstva.

Deti cudzincov nie je možné zaradiť medzi deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, čo znamená, že škola nemá možnosť žiadať o vyšší normatív a tiež nemôže dostať asistenta učiteľa, ktorý by sa mohol týmto deťom individuálne venovať. Vzdelávanie detí cudzincov je najmä v začiatkoch, kým neovládajú vyučovací jazyk, rovnako náročné ako napríklad vzdelávanie individuálne integrovaného dieťaťa s určitou poruchou učenia. V tomto prípade by mohli určitú úlohu zohrať aj samosprávy, ktoré podľa kompetenčného zákona majú zabezpečovať vzdelávanie detí s rôznymi potrebami.

Pre pedagogický personál môžu byť v tejto téme užitočné publikácie *Slovenčina ako cudzí jazyk*[5] či *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku*.[6] Okrem toho možno sledovať aj aktivity Štátneho pedagogického ústavu, ktorý sa témou zaoberá na národnej úrovni.[7]

Kompetencie obcí a miest

Obce a mestá ako zriaďovatelia škôl majú mnohé kompetencie, ktoré súvisia s procesom výchovy a vzdelávania v materských, základných školách a iných inštitúciách, ktoré sú v ich zriaďovateľskej pôsobnosti.

Aké kompetencie majú obce a mestá v súvislosti so vzdelávaním cudzincov?

Môžu:

- Vytvárať podmienky na plnenie povinnej školskej dochádzky deťom vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti.
- Zabezpečovať výchovu a vzdelávanie deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a aj deťom s nadaním.
- Vykonávať štátnu správu v prvom stupni vo veciach ohrozovania výchovy a vzdelávania maloletého alebo zanedbávania starostlivosti o povinnú školskú dochádzku žiaka.
- Kontrolovať dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov v oblasti výchovy a vzdelávania.
- Vydávať organizačné pokyny pre riaditeľov, najmä organizačné pokyny na príslušný školský rok.
- Poskytovať odbornú a poradenskú činnosť školám a školským zariadeniam.
- Prerokovať školský vzdelávací program a výchovný program.
- Poskytovať finančné prostriedky na mzdy, platy, služobné príjmy a ostatné osobné vyrovnania podľa osobitných predpisov a finančné prostriedky na prevádzku a údržbu, ktoré prerozdeľuje a kontroluje ich využívanie.
- Vybavovať sťažnosti a petície občanov a zákonných zástupcov detí a žiakov škôl a školských zariadení; v prípade potreby môžu požiadať o pomoc pri prešetrovaní sťažností a petícií Štátnu školskú inšpekciu alebo obvodný úrad v sídle kraja.
- Prerokovať s radou školy a s riaditeľom školy alebo školského zariadenia, ktorého je zriaďovateľom, najmä koncepciu rozvoja školy alebo školského zariadenia.

Príklady dobrej praxe zo slovenských samospráv

DOBRÁ PRAX

Vývoj v Banskej Bystrici v posledných rokoch naznačuje, že popri študentoch, ktorí tvoria veľmi podstatnú časť cudzincov v meste, je možné predpokladať ďalší príchod kvalifikovaných pracovníkov a ich rodín. Častokrát je prvým úkonom pre „nových Bystričanov“ vybrať vzdelávaciu inštitúciu pre svoje dieťa. Keďže mestá majú vo svojej kompetencii materské a základné školy, ambíciou Banskej Bystrice bolo zmapovať, ako sú školy a škôlky na cudzincov pripravené a aké podmienky majú rodičia aj ich deti v súčasnosti. Mesto zisťovalo, ako škôlky a školy rodičov oslovujú, ako prebieha ich komunikácia od zápisu až po prijatie alebo neprijatie dieťaťa, aj to ako prebiehajú prvé mesiace po nástupe. V dotazníkovom prieskume sa mesto pýtalo na pohľad rodičov – cudzincov a ich vnímanie škôlok a škôl, do ktorých chodili alebo mali chodiť ich deti.

Mesto si uvedomuje svoju úlohu zlepšovať dostupnosť informácií v cudzích jazykoch aj potrebu citlivejšie vnímať a reagovať na potreby detí prichádzajúce z odlišného prostredia.

3 Nadácia Milana Šimečku. (2020a). Aj deti cudzincov sú súčasťou triedy. https://www.nadaciamilanasimecku.sk/novinky/aj-deti-cudzincov-su-sucastou-triedy

4 Nadácia Milana Šimečku. (2020a). Aj deti cudzincov sú súčasťou triedy. https://www.nadaciamilanasimecku.sk/novinky/aj-deti-cudzincov-su-sucastou-triedy

5 Kvapil, R., & kol. (2018). Slovenčina ako cudzí jazyk: Príručka pre učiteľov (1. ed.). Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave. https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/kvapil_a_kolektiv_slovencina_ako_cudzi_jazyk_0.pdf

6 Dráľ, P., & kol. (2011). Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku: príklady dobrej praxe. Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Nadácia Milana Šimečku. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Vzdelavanie-deti-cudzincov-priklady-dobrej-praxe.pdf

7 Štátny pedagogický ústav. (2020). Vzdelávanie detí cudzincov – ŠPÚ. https://www.statpedu.sk/sk/vzdelavanie/vzdelavanie-deti-cudzincov/

Ako Praha podporuje deti s odlišným materinským jazykom

Jan Heinrich, sociálny pracovník, META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů

Situácia detí s odlišným materinským jazykom (OMJ) v českom školstve je dlhodobo neuspokojivá. Keďže počet týchto detí vo vzdelávacom systéme rastie, je to čoraz viditeľnejší problém.[8]

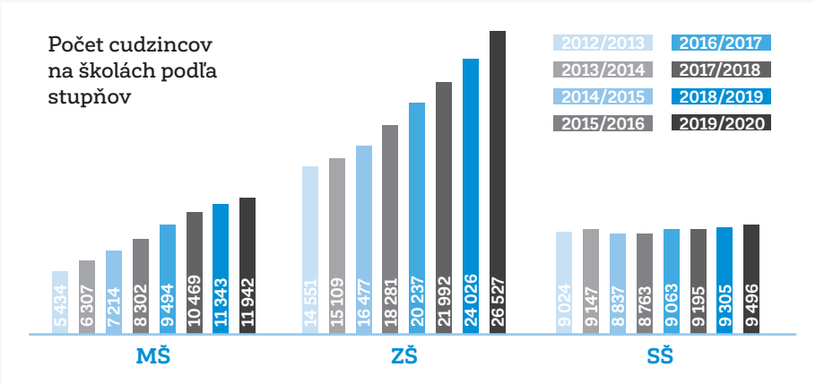

Najviditeľnejšie je zlyhávanie vzdelávacieho systému u mladých ľudí, ktorí ukončili deväťročnú povinnú školskú dochádzku, ale nie sú dostatočne pripravení úspešne pokračovať v ďalšom vzdelávaní. To sa odráža aj na trvalo nízkom počte študentov s cudzou štátnou príslušnosťou na stredných školách (SŠ) v porovnaní s rastúcim trendom na materských školách (MŠ) a základných školách (ZŠ).

Prispievajú k tomu najmä tieto faktory:

- → Častejšie opúšťanie ZŠ v nižšom ako 9. ročníku ihneď po ukončení deväťročnej dochádzky. Spôsobuje to rutinné zaraďovanie nových žiakov do nižších ročníkov a opakovanie ročníkov bez zaistenia zodpovedajúcej individuálnej podpory a podporných opatrení.
- → Prijímacie skúšky na stredné školy (SŠ) sú koncipované pre tých, ktorí hovoria materinským jazykom, a nedostatočne zohľadňujú jazykové znevýhodnenia.
- → Väčšina žiakov SŠ s OMJ je bez individuálnej podpory počas štúdia.
- → Drop-out – odchod žiakov z dôvodu školskej neúspešnosti, často už v 1. ročníku SŠ.
- → Náročnosť maturitných skúšok, ktoré nie sú prispôsobené pre študentov s OMJ.

Systémové a legislatívne zmeny, ktoré by na neuspokojivú situáciu reagovali, nie sú dlhodobo na celoštátnej úrovni prioritou a pre ich zásadnejšie riešenie chýba politická vôľa. Zmeny vedúce k rozvoju a systematizácii podpory tejto skupiny žiakov sa odohrávajú veľmi pozvoľna po malých krôčikoch a nie vždy za plného nasadenia či porozumenia zo strany zástupcov ministerstva školstva.

K postupnému rozvoju však dochádza aj na celoštátnej úrovni – v súčasnosti sa zavádza nový systém financovania jazykovej prípravy (ktorý má pri zodpovedajúcej implementácii potenciál zvýšiť jej dostupnosť), kurikulum češtiny ako druhého jazyka (ČDJ) a jazyková diagnostika.

Zároveň však v českom systéme pretrváva nekonzistentnosť v nároku na podporu a jazykovú prípravu. Podľa školského zákona majú žiaci s cudzou štátnou príslušnosťou nárok na 1) jazykovú prípravu – rovnako ako ostatní žiaci s nedostatočnou znalosťou vyučovacieho jazyka – a na 2) podporné opatrenia podľa inkluzívnej legislatívy. Jazyková príprava však nezabezpečuje potrebnú podporu žiakov v bežnej výučbe a samotná podpora podľa „inkluzívnej vyhlášky“ zas neumožňuje zabezpečiť jazykovú prípravu v dostatočnej miere pre nových žiakov. Je nutné zladiť legislatívu tak, aby sa potrebná podpora dostala všetkým deťom, ktoré ju potrebujú.

Napriek platnej legislatíve a možnosti podpory žiakov s OMJ, mnohí z nich nemajú v skutočnosti zaistenú potrebnú podporu. Cudzinci sa tiež v praxi môžu stretávať s odmietaním zo strany škôl, poradní (bez ktorých si školy a žiaci nemôžu nárokovať na vyššie stupne podporných opatrení, ako sú asistenti pedagóga, pomôcky či hodiny ČDJ) a ďalšími javmi, ktoré im v integrácii a školskej úspešnosti skôr bránia.

V danej situácii sa ako najlepšie fungujúci recept k reálnemu zlepšeniu podmienok tejto neúspechom ohrozenej skupiny žiakov ukazuje iniciatíva „zdola“. Nedostatok systémových opatrení pre žiakov s OMJ prinútil školy, ktoré sa rozhodli ich situáciou aktívne zaoberať, k hľadaniu vlastných riešení. Školy, napríklad pražská ZŠ Marjánka, vyvinuli vlastné interné systémy podpory, intenzívne programy a kurzy ČDJ. Opatrenia, ktoré v školách často vznikajú organicky a ad hoc, sa pritom často postupom času pretavia do robustných, metodicky spracovaných postupov začlenených do školských vzdelávacích dokumentov.

Konkrétne ZŠ Marjánka svojim novoprijatým žiakom bez znalosti češtiny poskytuje päť mesiacov každodennej intenzívnej výučby ČDJ vo vyhradenej triede, následných päť mesiacov s postupným začlenením do kmeňovej triedy a ďalších päť mesiacov individuálnej podpory. Škola taktiež v spolupráci s hlavným mestom Praha zverejnila vlastnú metodiku dostupnú pre ostatné školy.[9]

Na úrovni jednotlivých škôl či kurzov postupujú aj neštátne neziskové organizácie, ktoré sa témou zaoberajú. Ako príklad môžeme uviesť projekt Inklúzia pre každého spoločnosti META, do ktorého boli zapojené dve pražské základné školy. Aj z tohto projektu vznikli zadarmo dostupné metodické materiály, ktoré školy môžu využiť pri organizácii výučby ČDJ.[10]

8 Titérová, K., & kol. (2021). Strategické cíle pro jazykovou přípravu a rovné příležitosti pro roky 2021 – 2022. META o.p.s. https://meta-ops.eu/publikace/strategicke-cile-2021-2022/ (Pozn: štatistiky školstva v ČR evidujú len deti a žiakov – cudzincov. V českých školách je však tiež mnoho ďalších detí a žiakov s odlišným materským jazykom – mnoho z nich s potrebou intenzívnej podpory z dôvodu nedostatočnej znalosti jazyka.)

9 Kůrková, I., & kol. (2020). Metodika výuky českého jazyka pro cizince. Inkluzivniskola.cz. https://www.inkluzivniskola.cz/metodika-vyuka-ceskeho-jazyka-pro-cizince

10 META, o.p.s. (2021b). Publikace a produkty. https://meta-ops.eu/publikace-produkty/

Pre tieto inovatívne projekty je príznačné hľadanie inšpirácie v zahraničí a preberanie prvkov z krajín s rozvinutým školstvom, kde už systém jazykovej prípravy dobre funguje (napr. Nemecko, Fínsko a ďalšie).

Jedným z hlavných poznatkov bolo zistenie, že oproti doterajšej praxi, kedy výučba ČDJ prebiehala zvyčajne formou doučovania po škole, je potrebné jazykovú prípravu realizovať počas bežného vyučovania.

Pri rozvoji týchto programov hrá zásadnú úlohu využívanie európskych fondov a operačných projektov podporujúcich inkluzívne vzdelávanie a cielenú integráciu cudzincov do vzdelávacieho systému. Napríklad projekt Inklúzia pre každého bol financovaný z operačného programu Praha – pól rastu, spravovaného priamo hlavným mestom Praha. Mnoho škôl čerpá financie z európskych prostriedkov pre aktivity spojené so začleňovaním žiakov s OMJ z tzv. Šablón.[11]

Na lokálnej úrovni sa tiež ukazuje kľúčová rola osvietených zástupcov samospráv obcí a krajov. Na rozdiel od centrálnych orgánov štátu sú miestne samosprávy v bezprostrednom kontakte s obyvateľmi obcí, s ich každodennými problémami a v úlohe zriaďovateľov môžu načúvať potrebám „svojich" škôl a v rámci svojich možností hľadať vhodné riešenia.

Magistrát hlavného mesta Prahy

Počet cudzincov v Prahe tvorí takmer 40 % z celkového počtu cudzincov v Česku. Je preto logické, že magistrát vníma integráciu cudzincov na svojom území ako veľmi významnú tému. Mesto realizuje programy podpory aktivít integrácie cudzincov na území hlavného mesta Praha a spravuje aj európsky operačný program Praha – pól rastu (OP PPR). Téme integrácie cudzincov sa venuje oddelenie národnostných menšín a cudzincov, ale aj ďalšie prierezové odbory podľa relevantnej agendy.

Už v roku 2012 mesto v rámci siete krajských integračných centier pre integráciu cudzincov zriadilo Integračné centrum Praha, ktoré je významným aktérom pri realizácii a tvorbe integračnej politiky mesta. Od roku 2014 má Praha taktiež (priebežne aktualizované) strategické dokumenty Koncepcia hl. m. Prahy pre oblasť integrácie cudzincov a krajský akčný plán integrácie cudzincov, pričom do ich tvorby zapája široké spektrum zainteresovaných aktérov.

Vzdelávanie je jednou z hlavných priorít mesta. V rámci jazykovej prípravy zriadilo hl. m. Praha výučbu ČDJ v 21 mestských častiach formou popoludňajšieho kurzu na jednej škole v každej mestskej časti. Oproti iným formám jazykovej prípravy je táto podpora dostupná aj pre žiakov s OMJ s českým občianstvom.

Do integračnej politiky mesta je zároveň prenášaná inšpiratívna prax z terénu a skúsenosti škôl a mimovládnych organizácií. Mesto začalo podporovať intenzívnu výučbu ČDJ na ZŠ Marjánka (vďaka tomu začali na intenzívny kurz dochádzať aj žiaci z iných pražských škôl, ktorí sa po jeho absolvovaní vracajú do svojej kmeňovej školy). Podobný model zaviedla v spolupráci s mestom tiež ZŠ Lyčkovo námestie. Ostatné školy sú podporované v tom, aby si na intenzívnu výučbu ČDJ podávali vlastné projekty.

Ďalším príkladom aplikácie dobrej praxe jednotlivých aktérov na úroveň pražskej lokálnej politiky je projekt financovaný súkromnou nadáciou Velux, ktorý už piaty rok realizujú organizácie Centrum pre integráciu cudzincov a META. Jeho súčasťou je ročný prípravný jazykový kurz pre budúcich stredoškolákov. V rámci projektu prebiehajú aj bezplatné kurzy na podporu stredoškolákov ohrozených drop-outom. Jazyková podpora po absolvovaní ZŠ v českom vzdelávacom systéme prakticky chýba a jej absencia pred a počas strednej školy je jedným z hlavných dôvodov zlyhávania stredoškolákov s OMJ.

V minulých rokoch už bezplatné podporné kurzy pre študentov SŠ začalo realizovať aj samotné hlavné mesto Praha a zdá sa, že by mesto mohlo zastrešovať aj kurz ročnej jazykovej prípravy.

Spolupráca na úrovni mestskej časti: Praha 12

Na vládnej úrovni podporuje iniciatívu samospráv ministerstvo vnútra v rámci grantov na podporu integrácie cudzincov. Od roku 2015 sú tiež každý rok zverejnené výzvy na projekty obcí zamerané na podporu integrácie cudzincov na lokálnej úrovni. Jednou z obcí využívajúcich tieto granty je aj pražská mestská časť Praha 12.

Praha 12 v projekte koordinuje čiastkové projekty, ktoré realizujú jednotlivé školy, neziskové organizácie a ďalšie subjekty. Sú to aktivity od kurzov češtiny, tlmočníckych a prekladateľských služieb, vzdelávania a metodickej podpory pedagógov, voľnočasových aktivít, tvorivých a vzdelávacích projektov, komunitných aktivít pre rozvoj medzikultúrneho dialógu až po sociálne poradenstvo.[12]

Mestská časť Praha 12 pre svoju stratégiu vzdelávacej politiky a súvisiacich investícií realizuje Miestny akčný plán rozvoja vzdelávania. Mnoho škôl od podávania európskych projektov, ktoré sú jednou z mála ciest, ako v súčasnej situácii zabezpečiť žiakom s OMJ primeranú podporu, odrádza vysoká organizačná a administratívna náročnosť celého procesu. Mestská časť preto začala fungovať aj ako opora zriaďovaných škôl pri zvládaní tejto administratívy. Veľa škôl a škôlok si aj vďaka tejto pomoci podáva a realizuje projekty sama.

Dobrým príkladom môže byť projekt, ktorý podala a administruje priamo Praha 12 a sú doň zapojené ZŠ prof. Švejcara a ZŠ a MŠ Smolkova. Obe školy majú značný počet žiakov s OMJ a snažia sa rozvíjať svoje kapacity a nové cesty k ich začleneniu.

Vďaka tejto administratívnej podpore môžu školy realizovať intenzívnu výučbu ČDJ, zamestnávať dvojjazyčných asistentov pedagóga či realizovať komunitné aktivity so zapojením rodičov. Na ZŠ prof. Švejcara v rámci projektu pôsobí aj vietnamská interkultúrna pracovníčka, a ak to pandemická situácia dovolí, mohla by sa realizovať aj zahraničná stáž pre pedagógov do Fínska.

Záver

Na uvedených príkladoch vidíme, akým spôsobom môžu aktívne a osvietené samosprávy zlepšovať kvalitu integrácie žiakov a detí s odlišným materinským jazykom aj napriek nedostatočnému rozsahu legislatívy a politík na centrálnej úrovni. Kľúčové je uvedomiť si dôležitosť problematiky integrácie, vybudovanie organizačných štruktúr a koncepčných a strategických nástrojov v spolupráci so všetkými relevantnými aktérmi. Vypláca sa pritom hľadať inšpirácie zo zahraničných skúseností a adoptovať fungujúce opatrenia. Pre školy je preto veľmi dôležité, ak ich pri hľadaní spôsobov začleňovania žiakov povzbudzujú a podporujú zriaďovatelia. Príklady fungujúcich opatrení môžu byť dôležitým argumentom pri presadzovaní potrebných zmien vzdelávacích politík a legislatívy na centrálnej úrovni.

11 META, o.p.s. (2021a). Podpora ze Šablon III, OP VVV. Inkluzivniskola.cz. https://www.inkluzivniskola.cz/podpora-zaku-s-omj-ze-sablon-iii-op-vvv

12 V roku 2019 takéto projekty realizovalo celkom 11 mestských častí v Prahe.

Kapitola 9

A čo štát?

Ako preniesť skúsenosti s integráciou cudzincov z miestnej úrovne na úroveň štátnej migračnej a integračnej politiky

Jedným z cieľov projektu KapaCITY je preniesť poznatky, skúsenosti a požiadavky, ktoré vznikli pri integrácii cudzincov v zapojených samosprávach na lokálnej úrovni, smerom k centrálnej štátnej správe.

Otázky, aké úlohy by mala samospráva v oblasti integrácie cudzincov plniť, aké modely integrácie zvoliť, ale aj otázky o zdrojoch ich financovania sú súčasťou diskusie aj na národnej úrovni. Tá dlhodobo hľadá odpovede na rozsah kompetencií samospráv.

V novembri 2019 sme spolu s Úniou miest Slovenska predložili Ministerstvu vnútra SR návrhy na projekty, ktoré môžu byť financované z Fondu pre azyl, migráciu a integráciu (AMIF). Žiadali sme posilniť možnosti financovania samospráv prostredníctvom projektov podporujúcich integráciu cudzincov na miestnej úrovni.

V júni 2020 Liga za ľudské práva publikovala Analýzu migračnej a integračnej politiky SR[1] vrátane odporúčaní pre integráciu cudzincov na miestnej úrovni. Inšpiráciou pre vznik týchto odporúčaní bola práve spolupráca so zapojenými samosprávami v projekte KapaCITY.

Radi by sme preto predložili nasledovné odporúčania pre oblasť centrálnej migračnej a integračnej politiky, ako aj pre právnu úpravu kompetencií a financovania samospráv. Tieto odporúčania môžu pomôcť zlepšiť podmienky samosprávam pri plánovaní, financovaní a realizácii integračných opatrení na miestnej úrovni. Vychádzali sme z nich aj pri pripomienkovaní migračnej politiky SR a zákonov, ktoré upravujú pobyt a integráciu cudzincov.

Desatoro odporúčaní

1. **Zastrešenie problematiky migrácie a integrácie na centrálnej úrovni**

Vytvorenie naturalizačného úradu
V programovom vyhlásenie vlády z roku 2020 sa uvádza, že vláda zváži možnosť skoncentrovať agendu migrácie, integrácie a azylu na jednom mieste. O vzniku Imigračného a naturalizačného úradu hovorí aj dokument z roku 2011 – Migračná politika SR s výhľadom do roku 2020. Toto opatrenie však dodnes nebolo zrealizované. Súčasné inštitucionálne nastavenie riadenia témy migrácie a integrácie neodráža potreby Slovenska.

Verejné politiky majú byť tvorené na základe dát, trendov a analýz. V súčasnosti však štát pravidelné vyhodnocovanie trendov v oblasti migrácie neprináša. Nie je jasné, na základe čoho sa tvorí migračná politika štátu v praxi, teda aké opatrenia sa prijímajú napríklad vo vzťahu k riadeniu migrácie, uľahčovaniu príchodu cudzincov z určitých štátov alebo s konkrétnou profesiou, kvalifikáciou či vzdelaním, alebo v rôznych odvetviach hospodárstva.

Napriek tomu, že Integračná politika SR (2014) je vizionárskym a moderným dokumentom, nenašla sa politická vôľa na jeho účinnú realizáciu. Nepomáha ani rozdrobenie témy migrácie a integrácie cudzincov medzi viacero aktérov s rôznymi záujmami. Téma integrácie cudzincov je prierezová a zasahuje do rezortov viacerých ministerstiev. Preto by mal vzniknúť jeden úrad, ktorý bude komplexne pracovať s agendou migrácie a integrácie. Pri tvorbe politík by mal mať silný mandát, keďže realizácia opatrení si vyžaduje súčinnosť ostatných ministerstiev a orgánov verejnej správy (zamestnanie, bývanie, sociálna oblasť, zdravotná starostlivosť či vzdelávanie).

Takýto úrad by mal okrem zjednocujúcej úlohy aj metodicky usmerňovať významných spoluhráčov, zamestnávateľov, samosprávy a školy, kde integrácia prebieha v praxi.

Napokon na centrálnej úrovni by sa na tomto úrade mali nastavovať podmienky, rámce a financovanie rôznych integračných aktivít, čo má veľký vplyv na výkon opatrení integračnej politiky.

Zjednotiť dáta o cudzincoch a cudzinkách
Informácie o cudzincoch zhromažďuje najmä Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia PZ (ÚHCP PPZ). ÚHCP PPZ zverejňuje tieto svoje štatistiky polročne a čo do podrobností uvádza údaje o cudzincoch z tretích krajín rozdelené podľa samosprávnych krajov. Chýbajú podrobnejšie údaje o cudzincoch z iných členských štátov EÚ, ako aj informujúce o zložení populácie cudzincov na úrovni miest a obcí.

Štatistiky Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny informujú o cudzincoch zamestnaných na Slovensku. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny reportuje mesačne a podrobnosti siahajú na úroveň okresu. Okrem toho ministerstvo školstva disponuje podrobnými štatistickými informáciami o počte cudzincov na školách od materských škôl až po univerzity. Dáta o žiakoch a študentoch sa získavajú na ročnej báze, aktualizujú sa vždy v septembri na začiatku školského roka.

Je potrebné zjednotiť informačné systémy o počtoch cudzincov na Slovensku a dáta pravidelne zverejňovať až na úroveň miest a obcí. Pomôže to vytvoriť mechanizmus, vďaka ktorému budú mať samosprávy prehľadné štatistické informácie o cudzincoch, ktorí na ich územie prichádzajú, včas a budú vedieť s týmto informáciami pracovať.[2]

Zaujímavé budú tiež dáta o cudzincoch zo sčítania obyvateľov v roku 2021, pretože môžu poskytnúť informácie, ktoré v oficiálnych štatistikách nie sú zahrnuté. Považujeme tiež za dôležité, aby Štatistický úrad SR nepracoval len s dátami o cudzincoch s trvalým pobytom, ale aj s dátami o cudzincoch s prechodným pobytom, pretože pre vyhodnocovanie politík sú potrebné komplexné údaje.

1 Liga za ľudské práva. (2020a). Analýza situácie a odporúčania vo vzťahu k migračnej a integračnej politike Slovenskej republiky. https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/961-Analyza_jun%202020.pdf

2 Mechanizmus pravidelného získavania štatistických údajov o migrácii pre samosprávu predstavujeme podrobnejšie na konci tejto kapitoly.

2. **Financovanie opatrení samospráv zameraných na podporu miestnej integrácie**

Miestni aktéri najlepšie poznajú situáciu na svojom území. Podmienky v jednotlivých samosprávach sa môžu navzájom veľmi líšiť, či už ide o skladbu cudzincov, alebo dôvod ich usádzania sa. Rôzne miestne kontexty budú vyžadovať rôzne riešenia. Dokumenty Integračná politika aj Stratégia pracovnej mobility kladú dôraz pri integračnom procese na miestnu úroveň, teda samosprávy. Preto žiadame v budúcnosti posilniť možnosti financovania samospráv pri realizácii opatrení miestnej integrácie zo štátneho rozpočtu financovaním opatrení integračnej politiky ako aj na projektovom základe v národných programoch fondov Azyl a migrácia a Európskeho sociálneho fondu plus na najbližšie obdobie. Považujeme za účinné, ak sa vytvoria možnosti podpory pre viac projektov a subjektov v rôznych obdobiach.

Na to, aby sa samosprávy mohli venovať miestnej integrácii cudzincov, potrebujú verejné zdroje na zvýšenie svojich kapacít alebo na to, aby mohli zohľadňovať osobitné potreby, ktoré vznikajú pri poskytovaní služieb svojim obyvateľom. Z týchto zdrojov by mohli samosprávy pripraviť a preložiť informácie o fungovaní a kompetenciách samosprávy, o právach a povinnostiach obyvateľa, zvyšovať multikultúrne zručnosti svojich zamestnancov a tiež využívať služby tlmočníkov a kultúrnych mediátorov.

Verejné zdroje by samosprávam umožnili poskytovať cudzincom ľahší prístup k jazykovým kurzom, ale aj ku kurzom zameraným na sociálnokultúrnu, občiansku a právnu orientáciu na miestnej úrovni. Na komunitnej úrovni by sa mohla realizovať podpora pre profesijné usmernenie či kariérne poradenstvo, pomoc s uznávaním vzdelania a/alebo kvalifikácie, poradenské služby v oblasti práva, sociálnych vecí, rodiny, zamestnania a pod., ale aj tlmočenie a služby kultúrnych mediátorov, ktorí pomáhajú pri prvotnej orientácii v inštitúciách i službách a poskytujú asistenciu na úradoch.

Osobitne sa prihovárame za to, aby prostriedky AMIF-u podporili kvalitné tlmočenie na lokálnej úrovni, ale aj v rôznych konaniach vo vzťahu k samospráve alebo štátnej správe. Je dôležité zabezpečiť dostatočný počet kvalifikovaných tlmočníkov a kultúrnych mediátorov, ktorí sa budú môcť kontinuálne vzdelávať v oblasti etického a profesionálneho poskytovania služieb. Projekt by mal podporiť nových prekladateľov a tlmočníkov, aby sa profesionalizovali, najmä v nedostatkových jazykoch, napríklad aj úhradou nákladov na vykonanie príslušných skúšok z projektových zdrojov.

Veľmi vhodné by boli aj rôzne informačné kampane o integrácii cudzincov na lokálnej úrovni, ktoré budú cieliť na väčšinové obyvateľstvo, ale aj na samotných cudzincov v danom regióne. Je dobré uvažovať aj o kampaniach zameraných na osoby s intersekcionálnymi potrebami (napríklad migrantky ženy, seniori, LGBTIQ+ a pod.).

Ďalšou výzvou je zlepšiť príležitosti, vďaka ktorým budú môcť sami cudzinci, resp. nimi vedené alebo založené organizácie, realizovať vlastné projekty. Pomohli by kurzy, na ktorých by sa naučili budovať svoje kapacity – teda schopnosti pripraviť a zrealizovať projekty z fondu AMIF; ale aj informačné letáky v najviac používaných jazykoch či cielená kampaň do cudzineckých komunít.

Doterajšie nastavenia financovania fondov ERF a AMIF, v ktorých Ministerstvo vnútra SR zabezpečovalo potrebných 25 % spolufinancovania z vlastného rozpočtu, oceňujeme a prihovárame sa za jeho zachovanie.

V súčasnosti sú projekty zamerané na integráciu cudzincov financované z AMIF-u určené len pre štátnych príslušníkov tretích krajín (ŠPTK). Zasadzujeme sa za to, aby bola integrácia cudzincov mierená na všetkých cudzincov na Slovensku bez ohľadu na to, či ide o občanov iných členských krajín EÚ alebo o ŠPTK. Všetci cudzinci potrebujú prístup k informáciám, napríklad o volebnom práve, pomoc s osvojovaním si slovenčiny, základnú orientáciu na Slovensku a prístup k službám ako tlmočenie. Ak sú niektoré činnosti vykonávané výlučne z projektových zdrojov, môže sa cieľová skupina obmedziť len na cudzincov z tretích krajín.

3. **Financovanie samospráv z podielových daní rozšírením definície „obyvateľ obce/kraja“**

V zákone o obecnom zriadení a v zákone o samosprávnych krajoch je uvedené, že obyvateľmi sú cudzinci s trvalým pobytom. Cudzinci s prechodným pobytom majú právo podieľať sa na výkone samosprávy, ale za obyvateľov obce sa nepovažujú.

Na rozdiel od občana SR cudzinec s prechodným pobytom však nemá na Slovensku trvalý pobyt v inej obci; to zákon neumožňuje. Cudzinci s prechodným pobytom na Slovensku by mali mať možnosť plne sa podieľať na správe vecí verejných na miestnej úrovni ako plnohodnotní obyvatelia. Odporúčame ich zahrnúť do definície obyvateľa obce, minimálne tých, ktorí platia na Slovensku daň z príjmu, resp. majú tu tzv. stredisko záujmov.

Odporúčame legislatívne zakotviť pojem „stredisko záujmov“, resp. obvyklý pobyt, cez daňový domicil alebo miesto, v ktorom prevažujú osobné záujmy cudzincov (ich deti tam chodia do školy, vlastnia alebo prenajímajú si nehnuteľnosť, podnikajú tam). Podľa vybraného strediska záujmu cudzinca by sa určovala jeho prináležitosť ku konkrétnej samospráve. Stredisko záujmov by umožnilo samosprávam lepšie zohľadniť skutočné potreby pri plánovaní poskytovania služieb (materské školy, doprava, parkovanie), ale aj pri ukladaní povinností obyvateľom samosprávy, tak aby neboli nelogicky vynechaní cudzinci s prechodným pobytom. Pojem by sa následne mohol využívať aj pri tvorbe verejných politík.

Odporúčame tiež zosúladiť definíciu obyvateľa v zákone o samosprávnych krajoch s definíciou obyvateľa obce. Zákon o samosprávnych krajoch obsahuje odkaz na už desať rokov neplatný zákon o pobyte cudzincov, čím sťažuje presnosť a jasné určenie definície. Zároveň by táto definícia mala zahrnúť aj cudzincov s prechodným pobytom.

Pri prerozdeľovaní verejných zdrojov na financovanie samospráv navrhujeme zohľadniť počet všetkých cudzincov. Sme presvedčení, že podiel konkrétnej samosprávy na výnose z daní z príjmov by sa mal rátať tak, aby zahŕňal aj cudzincov s prechodným pobytom žijúcich na území konkrétnej samosprávy.

Podľa nariadenia vlády má na prerozdelenie výnosu z dane vplyv počet obyvateľov obce s trvalým pobytom na území obce, nadmorská výška stredu obce, veľkosť obce, počet žiakov (detí) základných umeleckých škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti obce a počet obyvateľov obce, ktorí dovŕšili vek šesťdesiatdva rokov s trvalým pobytom na území obce.

Mnohé obce viažu svoje služby na trvalý pobyt na svojom území a primárne sa starajú o svojich obyvateľov (napr. jasle, materské školy, parkovanie atď.). Väčšina cudzincov s prechodným pobytom však využíva verejné služby obce, v ktorej má prechodný pobyt, keďže podľa zákona o pobyte cudzincov majú povinnosť zdržiavať sa na Sloven-

sku väčšiu časť roka. Školopovinné deti či seniori predstavujú pre obec sociálno-demografickú záťaž, bez ohľadu na to, či v obci majú alebo nemajú trvalý pobyt. Dôležité je si uvedomiť, že strediskom záujmov pre týchto cudzincov je obec, v ktorej na Slovensku žijú.

Pri prerozdeľovaní verejných zdrojov z podielových daní preto navrhujeme zohľadniť aj počet cudzincov s prechodným pobytom. Minimálne tých, ktorí sú platiteľmi dane z príjmu na Slovensku podľa ich daňového domicilu. Vhodné by bolo, ak by výpočet zahŕňal aj počet školopovinných detí a osôb v seniorskom veku z radov cudzincov s prechodným pobytom.

4. Inštitucionalizácia komunitného tlmočenia vrátane jeho zavedenia ako sociálnej služby

Považujeme za nutné rozšíriť kapacity tlmočníkov, resp. komunitných tlmočníkov, ktorí na Slovensku poskytujú tlmočníke a prekladateľské služby pri verejných službách.

Využívanie tlmočníkov a prekladateľov v oficiálnych úradných konaniach upravuje zákon. Na to, aby mohli byť tlmočníci zapísaní do oficiálneho zoznamu tlmočníkov a prekladateľov vedeného ministerstvom spravodlivosti, musia spĺňať veľa prísnych aj finančných požiadaviek. Systém však neobsahuje dostatočné benefity, resp. prvky, ktoré by motivovali cudzincov usilovať sa o zápis do tohto zoznamu, hoci je zrejmé, že orgány verejnej moci v súčasnosti výrazne potrebujú tlmočníkov, aby mohli svoje úlohy riadne plniť.

V tejto oblasti by pomohlo inštitucionalizovať tzv. komunitné tlmočenie, resp. tlmočenie vo verejnom záujme, ktoré na rozdiel od „úradného tlmočenia" prebieha v neformálnejšom prostredí a ad hoc situáciách. Samozrejme, malo by spĺňať základné kvalitatívne a etické štandardy.[3]

Inštitucionalizácia „komunitného tlmočenia" by mala prispieť k tomu, že budeme mať viac tlmočníkov pripravených poskytnúť tlmočnícke a prekladateľské služby vo verejnom záujme, napríklad pri poskytovaní služieb cudzincom. Komunitné tlmočenie navrhujeme podriadiť základným profesijným a kvalifikačným požiadavkám v nižšom štandarde ako pre „úradné tlmočenie". Právna úprava by mala adresovať aj otázku odmeňovania za služby tzv. komunitného tlmočenia, pretože aktuálne je to nacenené len pre úradné tlmočenie. Práve samosprávy a štátne orgány si tak budú vedieť pri plánovaní svojich rozpočtových prostriedkov naplánovať aj výdavky na tieto potrebné podporné činnosti.

Okrem toho, zákon o sociálnych službách nepozná tlmočenie do cudzieho jazyka, ani ho nepovažuje za sociálnu službu. Ako sociálnu službu definuje len tlmočenie do posunkovej reči. Navrhujeme do výpočtu sociálnych služieb pridať aj tlmočenie do cudzieho jazyka, keďže čoraz častejšie sa cudzinci, ktorí dostatočne nerozumejú po slovensky, stávajú prijímateľmi sociálnych služieb.

5. Inštitucionalizácia profesie kultúrneho mediátora, resp. interkultúrneho pracovníka

Okrem jazykovej bariéry sú pri poskytovaní služieb cudzincom občas prekážkou aj kultúrne bariéry, ktoré môžu viesť k nedorozumeniam. Dôležitú úlohu preto zohrávajú kultúrni mediátori, resp. interkultúrni pracovníci. Zvyčajne majú cudzinecký pôvod a pri práci kultúrneho mediátora vytvárajú pre svojich krajanov aj hostiteľské inštitúcie komunikačný most. Okrem komunitného tlmočenia, ktoré je často súčasťou ich povolania, sa sústredia na prenos základných informácií (často dostupných len v slovenskom jazyku) do svojej komunity, tak aby boli cudzincom nové pravidlá na úrovni mesta či štátu zrozumiteľné. Pre štátne inštitúcie alebo mimovládne organizácie sú zas cenným zdrojom poznatkov o potrebách cudzineckej komunity.

Navrhujeme, aby profesia kultúrneho mediátora, resp. interkultúrneho pracovníka, bola zapísaná do katalógu Národnej sústavy povolaní a Národnej sústavy kvalifikácií aj s definíciou pracovnej činnosti a potrebnej kvalifikácie. Táto zmena by mohla pomôcť orgánom verejnej moci vrátane samospráv pri plánovaní a rozpočtovaní finančných prostriedkov na personálne výdavky pre týchto podporných zamestnancov.

6. Vytváranie podmienok pre príchod a ochranu pracovných podmienok zahraničných pracovníkov

Vzhľadom na rastúci počet zahraničných pracovníkov na Slovensku bude potrebné venovať osobitnú pozornosť téme pracovných podmienok migrantov. Odporúčame podporovať aktivity zamestnávateľov zamerané na integráciu cudzincov a ich rodín, a tiež podporovať dialóg medzi zamestnávateľmi a samosprávou o tom, ako nastavovať opatrenia na miestnej úrovni. Keďže sa opakujú prípady, v ktorých boli cudzinci pracovne vykorisťovaní alebo zneužití zamestnávateľom, je potrebné, aby orgány činné v trestnom konaní venovali tejto problematike zvýšenú pozornosť. Môže ísť totiž o páchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi na účely pracovného vykorisťovania. Je potrebné osobitne dbať na ochranu týchto obetí.

Situácia v slovenskom systéme zdravotnej a opatrovateľskej starostlivosti naplno obnažila pretrvávajúcu personálnu poddimenzovanosť zariadení pre chorých a starých. Je v poriadku, ak sa vláda usiluje udržať doma túto pracovnú silu alebo ju prilákať späť zo zahraničia. Skúsenosti z jednotlivých samospráv však už dnes poukazujú na to, že si len s domácou pracovnou silou nevystačíme.

V záujme zvládnutia poskytovania týchto služieb pre všetkých obyvateľov, ktorí ich potrebujú, musíme na centrálnej úrovni prijať mechanizmy, ktoré zjednodušia a urýchlia uznávanie kvalifikácií zahraničných pracovníkov, ich príchod, usídlenie a integráciu na Slovensku. Vzhľadom na konkurenciu mnohých iných krajín na svete je namieste sa zamýšľať aj nad tým, ako budeme záujem týchto zahraničných pracovníkov v kvalifikovaných profesiách motivovať. Okrem odmeny za prácu je pre cudzincov významným motivačným faktorom aj perspektíva integrácie, možnosti tu natrvalo ostať, prípadne získať slovenské občianstvo.

7. Zriadenie národnej informačnej platformy pre cudzincov v rôznych jazykových verziách

Na celoslovenskej úrovni negatívne vnímame absenciu komplexných, prehľadných a spoľahlivých informácií pre cudzincov o ich právach a povinnostiach, pobytovom statuse a pod. Funkciu poskytovania informácií o platných pravidlách by mal najmä a v rámci štandardov zabezpečovať štát.

Samosprávy by mali poskytnúť cudzincom na svojom území základné informácie a orientáciu v inštitúciách vo forme uvítacieho balíčka. Primárne informujú o vlastných službách a kompe-

3 Bližšie odporúčania sú formulované v Liga za ľudské práva. (2020a). Analýza situácie a odporúčania vo vzťahu k nastaveniu azylovej, migračnej a integračnej politiky v Slovenskej republike. https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/961-Analyza_jun%202020.pdf

tenciách. Zdrojom informácií o aplikácii právnych predpisov v konaniach, ktoré spravujú štátne orgány, by mal byť štát, ktorý garantuje ich správnosť a záväznosť. Štát by mal zabezpečiť ich presnosť, jednotnosť a záväznosť.

Navrhujeme preto zriadiť národnú informačnú platformu pre cudzincov v rôznych jazykových verziách, ktorá bude slúžiť ako kľúčový a spoľahlivý zdroj informácií. Pomôže cudzincom zorientovať sa v ich právach a povinnostiach, aj v postupoch, ako čo vybaviť na úrovni ústredných orgánov štátnej správy (ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ÚHCP PPZ a pod.). Túto úlohu by štát mohol plniť napríklad prostredníctvom platformy eSlovensko. V prípade vytvorenia Imigračného a naturalizačného úradu aj na jeho webovej stránke.

8 Predchádzanie trestným činom z nenávisti, diskriminácii a násiliu páchanom na ženách a dievčatách

Zo stretnutí, ktoré sme realizovali s cudzincami a cudzinkami žijúcimi na Slovensku, vyplynulo, že často nepoznajú svoje práva v oblasti diskriminácie, trestných činov z nenávisti a nenávistných prejavov na internete, alebo v oblasti násilia na ženách a dievčatách. Mnohí z nich pochádzajú z krajín, kde sú tieto témy upravené inak, prípadne vôbec, alebo nedôverujú polícii, že im pomôže, čo tiež môže vyplývať z konkrétneho kultúrneho kontextu.

Je potrebné zvyšovať povedomie o právach cudzincov v tejto oblasti, napríklad formou informačnej kampane určenej priamo pre cudzinecké komunity, ale aj zvyšovať ich dôveru vo vzťahu k polícii a štátnym orgánom.

Z výskumu Inštitútu pre verejné otázky (IVO) v roku 2017 vyplýva, že v posledných rokoch na Slovensku vzrástol odmietavý postoj voči migrantom, osobitne moslimom. Výskumníci z IVO vidia príčinu v politickom diskurze a v negatívnom obraze, ktorý o moslimoch prinášajú médiá.[4] V analýze stavu trestných činov organizácie Človek v ohrození vyplynulo, že migranti sú druhými najčastejšími obeťami trestných činov z nenávisti, hneď za Rómami. Dokument poukázal aj na vysokú latenciu týchto trestných činov, nedostatok zdrojov a kapacít na poskytovanie pomoci obetiam, skúsenosť obetí s viktimizáciou, bagatelizovaním skutkov a nedotiahnutím prípadu (čo znižuje odhodlanosť obetí nahlasovať skutky), ale aj nedôveru obetí voči zodpovedným orgánom či nenahlasovanie incidentov z nenávisti.[5] Mimovládne organizácie zaznamenali v uplynulých piatich rokoch nárast nenávisti voči utečencom a migrantom, osobitne ženám – moslimkám, ktoré sú ľahko identifikovateľným cieľom kvôli noseniu šatky.

Je potrebné venovať problému islamofóbie, xenofóbie a neznášanlivosti voči utečencom a migrantom osobitnú pozornosť a prijímať preventívne opatrenia nielen na národnej, ale aj lokálnej úrovni. Okrem miestnych integračných politík je dôležité vytvárať aj interkultúrne plány a prijímať komplexné medzikultúrne stratégie, ktoré mestám pomôžu pozitívne zvládnuť rozmanitosť a využívať jej výhody, podporovať vzájomné spolužitie a dialóg majoritnej populácie s ľuďmi z iných kultúr. Súčasťou interkultúrnych plánov by mali byť mechanizmy a stratégie na odbúravanie predsudkov a stereotypov v mestách.[6]

Zároveň je dôležité vytvárať zdroje a kapacity pre poskytovanie podpory a pomoci obetiam nenávistných trestných činov, motivovať ich k reportovaniu týchto činov, posilňovať ich dôveru v inštitúcie a predchádzať ich viktimizácii. Mestá by sa tiež mali zamerať na osvetu smerom k väčšinovej populácii, aby pochopila prínos a pozitíva migrácie a rozmanitosti. Dôležité je tiež vytváranie priestoru pre stretávanie sa migrantov a miestnej majoritnej populácie, aby sa mohli navzájom spoznať, pretože nenávisť pramení práve zo strachu z neznámeho.

9 Posilnenie úlohy škôl pri integrácii cudzincov

Deti cudzincov chodia do všetkých stupňov školského vzdelávania, od škôlok až po vysoké školy a univerzity. Nie je výnimkou, že na stredných školách študujú deti – cudzinci, ktorí sú na Slovensku počas celého školského roka bez rodičov. Školy môžu byť dôležitým článkom, ktorý podporuje integráciu detí, ale aj ich rodinných príslušníkov. Je dobré zvoliť inkluzívny prístup, ktorý bude brať ohľad na potreby všetkých detí. Z tohto dôvodu navrhujeme zaviesť pojem deti s odlišným materinským jazykom, ako je vyučovací jazyk.

V záujme zlepšenia podmienok pre výučbu slovenčiny pre deti s odlišným materinským jazykom navrhujeme zvýšiť hodinové dotácie na kurzy slovenčiny a tiež legislatívne zaviesť možnosť využívať v školskom procese asistentov pre tieto deti. Školám by pomohli aj asistenti, ktorí by rozvíjali multikultúrne zručnosti pedagógov, vytvárali by viackultúrnu školskú komunitu a bezpečný priestor pre trávenie voľného času. Ich prítomnosť by zároveň predchádzala potenciálnym nedorozumeniam, napríklad pri komunikácii s rodičmi, ktorí nehovoria po slovensky. V prípade škôl, na ktorých študujú deti cudzincov, no ich rodičia nie sú na Slovensku, je potrebné myslieť aj na rozvoj multikultúrnych zručností vychovávateľov a vychovávateliek. Bolo by vhodné zakotviť podmienky pre pravidelné vzdelávanie ľudí, ktorí v pedagogickom procese prichádzajú do kontaktu s deťmi s odlišným materinským jazykom.

10. Zavedenie štandardov pre overenie ovládania slovenského jazyka a všeobecných znalostí o Slovensku

Ak sa osvojenie slovenčiny vyžaduje na to, aby cudzinci nadobudli určitú výhodu alebo právo (napríklad získanie štátneho občianstva, integračného príspevku a pod.), mala byť definovaná štandardizovaná požadovaná úroveň, ale aj vytvorené podmienky na jej dosiahnutie.

Prikláňame sa pritom k zisteniam a odporúčaniam verejnej ochrankyne práv (VOP), ktorá v správach za roky 2016 – 2019 upozorňuje, že právna úprava overovania ovládania slovenského jazyka podľa zákona o štátnom občianstve je v rozpore s princípmi dobrej verejnej správy, ktoré vznikli pre členské štáty Rady Európy. VOP preto odporúča, aby v zákone o štátnom občianstve boli uvedené konkrétne požiadavky na odbornú spôsobilosť hodnotiacej komisie, ktorá overuje ovládanie slovenského jazyka. Zabezpečí sa tým, aby v konaní o udeľovaní štátneho občianstva overovali úroveň slovenčiny výlučne odborne spôsobilé osoby.[7]

4 Bútorová, Z., & Mesežnikov, G. (2017). Zaostrené na extrémizmus: Výskumná štúdia (Štúdie a názory ed.). Inštitút pre verejné otázky. https://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Zaostrene_na_extremizmus.pdf

5 Bihariová, I., & col. (2018). Tackling Hate Crime and Hate Speech in Europe. People in Need (Slovakia), The People for Change Foundation (Malta), Human Rights Monitoring Institute (Lithuania), Subjective Values Foundation (Hungary), In IUSTITIA, o.p.s. (Czech republic). https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

6 Takéto miestne stratégie v mnohých mestách v zahraničí už fungujú. Inšpiráciu je možné hľadať v programe Interkultúrnych miest Rady Európy.

7 Kancelária verejného ochrancu práv. (2020). Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2019. https://www.vop.gov.sk/files/VOP_Vyrocna%20sprava_SK_DIGITAL.pdf

Navrhujeme rozpracovať metodológiu výučby slovenského jazyka a štandardov pre dosiahnutie jednotlivých úrovní podľa Spoločného európskeho referenčného rámca. Umožnilo by to akreditovať slovenský jazyk pre cudzincov ako predmet, ktorý by sa so súhlasom ministerstva školstva vyučoval na školách.

Zákon by mal podľa tohto Spoločného referenčného rámca určiť úroveň ovládania slovenčiny potrebnú na získanie štátneho občianstva vrátane možností, ako túto úroveň preukázať náhradným spôsobom (napríklad preukázaním osvedčenia o vykonaní štátnej skúšky zo slovenského jazyka a pod.).

Štát by mal v rámci konania o udelení štátneho občianstva zadefinovať rozsah skúšky a preskúšaním poveriť odborne spôsobilé osoby. Zároveň by mal zaviesť rozsah skúšky zo slovenských reálií, sprístupniť štandardizované testy, pripraviť celoslovenské osnovy a organizovať kurzy, ktoré pomôžu cudzincom zložiť skúšky.

V tomto smere sme navrhli realizovanie národného projektu AMIF v najbližšom programovom období so zapojením odboru štátneho občianstva Ministerstva vnútra SR, ktoré by v konaní o slovenské štátne občianstvo definovali štandardy pre skúšky ovládania slovenského jazyka a slovenských reálií.

Kurzy slovenského jazyka a znalosti reálií SR by mali byť prístupné nielen na účely získania štátneho občianstva, ale aj ako nástroj podpory integrácie od prvého dňa pobytu cudzinca na Slovensku. V tomto smere môžu samosprávy zohrávať významnú úlohu na miestnej úrovni ako tie, ktoré vytvárajú podmienky a motivujú k výučbe či učeniu sa slovenčiny.

Odkiaľ a aké dáta o cudzincoch a cudzinkách získavať?

Odporúčania pre samosprávy k pravidelnému získavaniu štatistických údajov o migrácii

Na to, aby mohla samospráva plánovať a realizovať svoje politiky, potrebuje komplexné dáta vrátane údajov o cudzincoch žijúcich na jej území. Dáta o cudzincoch a cudzinkách zhromažďuje:

- **Úrad hraničnej a cudzineckej polície PPZ (ÚHCP PPZ)** vedie evidenciu o cudzincoch a ich pobyte. Dáta sú vyhodnocované a zverejňované polročne na úrovni samosprávnych krajov. Existujúci systém evidencie však umožňuje spracovať štatistický prehľad o populácii cudzincov až na úroveň obcí ku konkrétnemu dátumu, teda prakticky kedykoľvek, nielen ku koncu kalendárneho roka alebo polroka. Dáta umožňujú rozdeliť cudzincov na štátnych príslušníkov tretích krajín a občanov iných štátov EÚ, ďalej podľa pohlavia, veku a podľa krajiny pôvodu. V prípade občanov z tretích krajín umožňujú podrobnejšie údaje o počte cudzincov podľa druhu a účelu pobytu.[8]

- **Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR)** vedie štatistiku zamestnaných cudzincov v rozdelení na občanov iných štátov EÚ a štátnych príslušníkov tretích krajín, pracujúcich na základe pracovného povolenia aj bez neho, vrátane cudzincov, ktorí nemajú na území Slovenska pobyt, ale pracujú na základe víz na sezónne zamestnanie alebo vyslania do cudziny. Na úrovni okresov na mesačnej báze zverejňuje prehľady o počte a štruktúre zamestnaných cudzincov podľa pohlavia, štátnej príslušnosti, veku, dĺžky zamestnania, dosiahnutého vzdelania a podľa profesie.[9]

- **Centrum vedecko-technických informácií Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (CVTI MŠVVaŠ SR)** vedie počet žiakov v materských, základných, stredných a vysokých školách s cudzím štátnym občianstvom k 15. septembru daného školského roka podľa typov škôl (štátne, súkromné, cirkevné) až na úroveň okresov.[10]

- Určitými administratívnymi údajmi disponujú aj samotné samosprávy miest a obcí (krajov). Sú to napríklad **školské štatistiky,** keďže samosprávy sú zriaďovateľmi škôl. V **zoznamoch voličov**, ktoré zostavuje a vedie obec, sa na účely regionálnych a komunálnych volieb uvádzajú aj cudzinci s trvalým pobytom. Zároveň samosprávy (obce aj kraje) disponujú informáciami o tom, ak bol cudzincovi na ich území udelený alebo obnovený pobyt vrátane jeho dĺžky platnosti. Samospráva

8 Ministerstvo vnútra SR. (2021). Ročenky, Ministerstvo vnútra SR – Polícia. https://www.minv.sk/?rocenky

9 Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. (2021). Zamestnávanie cudzincov – štatistiky. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky.html?page_id=10803

10 Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR). (2021). Štatistická ročenka (publikácia). https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia.html?page_id=9580

má na starosti aj **evidenciu obyvateľstva**. Vykonáva ju matrika, ktorá je jedným zo základných zdrojov dát aj pre centrálny register obyvateľov. Samosprávy majú k registru prístup, môžu si z neho vyžiadať informácie, vypracovať si prehľady a spracovávať dáta za svoje obyvateľstvo.

Desatoro k zberu dát o obyvateľoch – cudzincoch pre samosprávy

1. Určiť pracovisko, ktoré má na starosti zber a pravidelnú aktualizáciu dát o cudzincov na území konkrétnej samosprávy. Pracovisko bude zdrojom údajov o cudzincoch pre potreby ostatných odborov a útvarov a pre potreby tvorby politík (vedenie úradu, hovorca/-kyňa úradu, oddelenie pre komunikáciu s verejnosťou, oddelenie dátovej analytiky, oddelenie tvorby jednotlivých prierezových politík – program hospodárskeho a sociálneho rozvoja, komunitný plán sociálnych služieb, integrovaná územná stratégia, koncepcia kultúry, rozvoja školstva, stratégia sociálnej inklúzie a pod.).

2. Aktualizovať dáta pravidelne minimálne s polročnou periodicitou.

3. Zbierať dáta od ÚHCP PPZ o počte štátnych príslušníkov tretích krajín aj občanov iných členských štátov EÚ žijúcich na území mesta (v prípade Bratislavy a Košíc aj v rozdelení podľa mestských častí) minimálne v nasledujúcom rozsahu:

   Z počtu štátnych príslušníkov tretích krajín zbierať dáta podľa:
   → krajín pôvodu
   → pohlavia
   → veku
   → druhu a účelu pobytu

   Osobitne zbierať dáta o počte azylantov a cudzincov s doplnkovou ochranou (vrátane cudzincov s dlhodobým pobytom a doplnkovou ochranou).

   Z počtu občanov iných členských štátov EÚ zbierať dáta podľa:
   → krajín pôvodu
   → pohlavia
   → veku

4. ÚPSVaR zbiera dáta o počte zamestnaných cudzincov v meste po úroveň okresu. Je potrebné zistiť na okresnom úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, či je možné tieto dáta zabezpečiť až na úroveň obce.

   Z počtu štátnych príslušníkov tretích krajín odporúčame zbierať dáta podľa:
   → krajín pôvodu
   → pohlavia
   → veku
   → dĺžky zamestnania
   → dosiahnutého vzdelania
   → podľa profesie

   Z počtu občanov iných členských štátov EÚ odporúčame zbierať dáta podľa:
   → krajín pôvodu
   → pohlavia
   → veku
   → dĺžky zamestnania
   → dosiahnutého vzdelania
   → profesie

5. Zbierať dáta od CVTI MŠVVaŠ SR o počte cudzincov zaradených do rôznych stupňov vzdelávacieho systému v školách na území mesta minimálne v tomto rozsahu:
   → počet detí s cudzou štátnou príslušnosťou v materských školách
   → počet detí s cudzou štátnou príslušnosťou v základných školách
   → počet detí s cudzou štátnou príslušnosťou v stredných školách (v rozdelení na gymnáziá, konzervatóriá a stredné odborné školy)
   → počet detí s cudzou štátnou príslušnosťou v špeciálnych školách
   → počet detí s cudzou štátnou príslušnosťou na vysokých školách vrátane rozdelenia podľa druhu (I. a II. stupeň, doktorandské) a formy štúdia (denné, externé)

6. Ďalšie dáta možno zbierať podľa sledovaných politík na jednotlivých oddeleniach alebo pracoviskách útvaru, napríklad:
   → počet osôb s cudzou štátnou príslušnosťou, ktorí platia miestne dane za odpad,
   → počet prijímateľov sociálnej služby s cudzou štátnou príslušnosťou,
   → počet seniorov s cudzou štátnou príslušnosťou a pod.

7. Získavať dáta od policajných útvarov a iných štátnych orgánov je obec oprávnená priamo zo zákona alebo na základe pravidelnej žiadosti o tieto informácie.

8. Zbierať údaje aj za ďalšie oblasti (napr. podnikajúci cudzinci), ktoré môžu byť dostupné na vyžiadanie od ďalších, najmä štátnych inštitúcií, napríklad Finančnej správy SR, Sociálnej poisťovne a podobne.

9. Ďalšie údaje o cudzincoch pre samosprávy zbierať prostredníctvom výberových zisťovaní. Výberovým zisťovaním sú napríklad rôzne kvantitatívne a kvalitatívne výskumy.

10. Ak sa samospráva rozhodne, že chce zmapovať migráciu a integráciu cudzincov na svojom území, mala by skombinovať informácie a dáta z rôznych zdrojov a doplniť ich o konkrétne zistenia platné pre danú samosprávu, napríklad prostredníctvom kvalitatívnych rozhovorov alebo fokusových skupín.

Čo sme dosiahli?

Prehľad aktivít a výstupov v zapojených samosprávach

Bratislava

- Medzi prvé kroky hlavného mesta Bratislava patril obed primátora Bratislavy Matúša Valla s predstaviteľmi zahraničných Bratislavčanov a Bratislavčaniek, ktorý mal veľmi dobré ohlasy zo všetkých strán. Bol symbolickým uznaním, že cudzinci a cudzinky sú súčasťou mesta a regulárnymi občanmi, s ktorými treba počítať.
- V Bratislave bola vytvorená aj platforma cudzincov, ktorá vznikala súbežne s participačným procesom tvorby metropolitného plánu a komunitného plánu sociálnych služieb mesta.
- V rámci projektu KapaCITY vznikol uvítací balíček informácií pre cudzincov, ktorí prichádzajú žiť do Bratislavy, a bude čoskoro dostupný v anglickom a ruskom jazyku, na webstránke magistrátu bratislava.sk.[1]
- Metropolitný inštitút Bratislavy začlenil do svojich participatívnych stretnutí s obyvateľmi osobitne aj hľadisko cudzincov, ktorí dnes tvoria už okolo 10 percent obyvateľov Bratislavy. Ich Manuál participácie zahrnul v časti „Ľudia Bratislavy“ samostatnú kapitolu o cudzincoch, ktorá informuje o štruktúre cudzincov v meste a o ich potrebách.
- Zástupcovia magistrátu a mestských častí sa zúčastnili viacerých vzdelávacích aktivít projektu.

1 Hlavné mesto SR Bratislava. (2021). Bratislava | KapaCITY – newcomers of Bratislava. https://bratislava.sk/sk/kapacity-newcomers-of-bratislava

Trnava

- Zamestnanci mestského úradu sa zúčastnili rôznych workshopov a tréningov zameraných na interkultúrne zručnosti, právne informácie, informácie o špecifikách sociálnej práce s cudzincami aj workshopov, ako komunikovať o téme migrácie a integrácie s verejnosťou a médiami.
- V rámci projektu KapaCITY vznikol uvítací balíček informácií pre cudzincov, ktorí prichádzajú žiť do Trnavy, a bude dostupný v anglickom, ruskom a srbskom jazyku aj na mestskej webstránke.[2]
- Mesto Trnava sa tiež zapojilo sa do projektu Univerzity Komenského v Bratislave, v rámci ktorého by chceli zabezpečiť tlmočenie v úradnom styku s cudzincami a preklady informácií, ktoré mesto poskytuje, aj do jazykov zrozumiteľných pre cudzincov žijúcich na území mesta. Prax totiž ukazuje, že jazyková bariéra je prvou základnou bariérou, ktorú treba prekonať.
- Mesto sa venuje problematike cudzincov aj v novom Komunitnom pláne sociálnych služieb na roky 2021 – 2025 s výhľadom do roku 2030. Na príprave KPSS sa podieľajú aj organizácie dlhodobo pracujúce v oblasti integrácie cudzincov.
- Trnavská samospráva je otvorená ďalšej komunikácii témy cudzincov žijúcich v meste prostredníctvom svojich informačných kanálov.

2 Mesto Trnava. (2021). Trnava for foreigners | Trnava. https://www.trnava.sk/sk/clanok/trnava-for-foreigners

Únia miest Slovenska

- V projekte KapaCITY prispievala svojím odborným poradenstvom o úlohách, kompetenciách, personálnych a finančných možnostiach samosprávy. Servisne zabezpečovala prístup k informáciám z projektu aj pre ostatné mestá, resp. svojich členov, ktorí neboli v projekte zapojené.
- Spoločne s tímom KapaCITY pripravili odporúčania pre Ministerstvo vnútra SR k národnému programu Fondov EÚ zameraných na azyl, migráciu a integráciu, apelujúc na rozšírenie príležitostí pre samosprávy financovať svoje opatrenia v oblasti miestnej integrácie cudzincov.

Banská Bystrica

- Projekt KapaCITY pomohol mestu Banská Bystrica zrealizovať opatrenia týkajúce sa stratégie integrácie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré mesto vypracovalo už v minulosti.
- Pre zamestnancov z rôznych oddelení úradu mesto pripravilo niekoľko vzdelávacích workshopov a tréningov zameraných na témy integrácie cudzincov.
- Mestský úrad určil kontaktnú osobu pre cudzincov, ktorá zabezpečovala pravidelnú komunikáciu s kultúrnymi mediátormi, ale aj inými zástupcami komunít. Cudzinci sa v prípade otázok môžu obrátiť na túto kontaktnú osobu.
- V Banskej Bystrici sa uskutočnilo viacero stretnutí s cudzincami, plánovalo sa aj stretnutie primátora so zástupcami cudzineckých komunít, čo napokon znemožnila pandémia COVID-19.
- Počas koronakrízy dokázala samospráva v spolupráci so zástupcami cudzincov lepšie reagovať na ich niektoré konkrétne potreby, napríklad informovaním v cudzích jazykoch.
- Vďaka projektu KapaCITY vznikol uvítací balíček informácií pre cudzincov, ktorí prichádzajú do Banskej Bystrice žiť a je dostupný v anglickom aj ruskom jazyku na mestskej webstránke visitbanskabystrica.sk.[3]
- Medzi ďalšie kroky mesta Banská Bystrica patrí aj pozvanie cudzincov do už existujúcich poradných orgánov primátora, sieťovanie jednotlivých aktérov či proaktívna komunikácia o tejto téme smerom k miestnym médiám.
- V komunitnom pláne sociálnych služieb sú cudzinci uvedení ako potenciálny subjekt, ktorý bude v budúcnosti tiež prijímateľom sociálnych služieb.
- Mestský úrad nadviazal komunikáciu s oddelením cudzineckej polície, ktorý im pravidelne dodáva prehľad štatistických údajov o zložení cudzineckej komunity v meste.
- Mesto v spolupráci s organizáciou CVEK uskutočňuje prieskum zameraný na integráciu detí cudzincov na školách, aby lepšie poznalo osobitné potreby týchto rodín a tiež dostupnými nástrojmi pomohlo učiteľom, ktorí detí cudzincov vyučujú.
- Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici zaradila na Filozofickej fakulte výberové – prointegračné – predmety: kultúrne a spoločenské začlenenie zahraničného študentstva 1 a 2, integrácia osôb z cudziny v praxi 1 a 2, implementácia znalostí pri integrácii osôb z cudziny 1 a 2. Na výučbe niektorých predmetov participoval aj zahraničný študent, kultúrny mediátor projektu KapaCITY, Gleb Fishchenko. Rozvoj interkultúrnej a plurilingválnej kompetencie je cieľom nového service-learningového predmetu s názvom Interkultúrne stretnutia v lokálnych kontextoch. Už druhý rok sa v ňom stretávajú medzinárodné skupiny študentov, zapálených pre tvorbu projektov reálne skvalitňujúcich podmienky života cudzincov na UMB a vôbec v banskobystrickom regióne.

3 Informačné centrum Banská Bystrica. (2021). Important information: Useful information for visitors and newcomers of Banská Bystrica. https://www.visitbanskabystrica.sk/dolizite-informacie-bb/?lang=en

Košický samosprávny kraj

- V oblasti integrácie cudzincov sa kraj snaží realizovať viacero aktivít, ktoré by mali prispieť k vytvoreniu vhodných podmienok pre život cudzincov. Prvým krokom v tomto procese bolo určenie kontaktnej osoby priamo na úrade, ktorá cudzincom pomôže napríklad s administratívnymi povinnosťami.
- Niekoľko zamestnancov sa zúčastnilo workshopov a tréningov zameraných na interkultúrne zručnosti, právne informácie, ale aj informácie o špecifikách sociálnej práce s cudzincami. Realizovali sa aj stretnutia so samotnými cudzincami, a to v snahe porozumieť ich konkrétnym potrebám.
- V neposlednom rade išlo aj o zlepšenie komunikačných zručností v téme migrácie a integrácie cudzincov s verejnosťou aj s médiami. Košický samosprávny kraj túto problematiku začlenil do pripravovaného Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja kraja aj do príprav Integrovanej územnej stratégie.
- Košická župa má ako jediná na Slovensku vypracovanú aj vlastnú integračnú stratégiu, ktorá je súčasťou Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Na území kraja sa organizujú mnohé kultúrne a vzdelávacie podujatia zamerané na sieťovanie jednotlivých aktérov, pričom obyvatelia, ktorí sú predstaviteľmi menšín, sú do týchto aktivít zapojení.
- V rámci projektu KapaCITY vznikol uvítací balíček informácií pre cudzincov, ktorí prichádzajú žiť do Košického kraja, a bude dostupný v anglickom a ruskom jazyku, na webovej stránke kraja. Základné informácie o kraji v angličtine si môžu cudzinci prečítať na webovej stránke web.vucke.sk.[4]

4 Košický samosprávny kraj. (2021). Welcome to the Official Site of the Košice Region. https://web.vucke.sk/en/facts/welcome/welcome.html

O projekte KapaCITY

Projekt KapaCITY spojil štyri neziskové organizácie – Ligu za ľudské práva, Nadáciu Milana Šimečku, Centrum pre výskum etnicity a kultúry a Marginal –, ktoré sa venujú témam migrácie a integrácie cudzincov. Do projektu sa zapojili štyri samosprávy (Bratislava, Banská Bystrica, Trnava a Košický samosprávny kraj) a spolu s Úniou miest Slovenska sme sa počas viac ako troch rokov snažili rozšíriť odborné kapacity samospráv, preniesť dobrú prax zo zahraničia na lokálnu i štátnu úroveň, ale aj zlepšiť komunikačné zručnosti samospráv vo vzťahu k cudzincom i väčšinovému obyvateľstvu. Zároveň sme chceli inšpirovať aj ďalšie samosprávy v tom, aby tému integrácie cudzincov na lokálnej úrovni začleňovali do svojich aktivít a politík.

Čo sa nám podarilo:

Podrobný výskum v zapojených samosprávach
V každej samospráve sme zmapovali súčasný stav miestnej integrácie cudzincov a vypracovali výskumnú správu s odporúčaniami. Následne sme sa stretli so zástupcami jednotlivých samospráv a konzultovali sme naše zistenia a odporúčania. Spoločne sme vybrali body, ktoré každá samospráva považovala za najzásadnejšie, a dohodli sa, akými aktivitami sa ich pokúsime zrealizovať v praxi.

Online pomôcka pre samosprávy kapacity.sk
Web kapacity.sk je vzdelávacia online pomôcka určená zamestnancom samospráv, ktorí pri práci prichádzajú do kontaktu s cudzincami, resp. sa na nich môžu cudzinci a cudzinky obracať so žiadosťou o pomoc. Web obsahuje niekoľko interaktívnych prvkov a príkladov dobrej praxe, ktoré môžu užívateľom pomôcť v ďalšom vzdelávaní.

Cudzinci v meste: Príručka pre tvorbu integračných stratégií na lokálnej úrovni
Príručka prináša odporúčania, rady a pomôcky, ako vytvárať stratégie integrácie cudzincov či opatrenia na ich začlenenie tak, aby reflektovali jednak potreby samosprávy, miestneho spoločenstva, ale aj samotných cudzincov a cudziniek.

Ako komunikovať témy migrácie a integrácie na regionálnej úrovni: Príručka pre samosprávy
Pri realizácii projektu KapaCITY zameraného na podporu integrácie ľudí inej štátnej príslušnosti na regionálnej úrovni sme oblasť komunikácie identifikovali ako jednu z kľúčových, kde je potrebné samosprávam podať pomocnú ruku. Agentúra Neuropea v tejto súvislosti vypracovala komunikačný manuál. Zorganizovali sme takisto niekoľko kultúrnych podujatí a diskusií na tému začleňovania cudzincov na lokálnej úrovni.

Vzdelávacie workshopy a semináre
Uskutočnili sme niekoľko interkultúrnych tréningov, ktorých cieľom bolo pracovníkov a pracovníčky samospráv uviesť do témy migrácie, integrácie, vysvetliť kultúrny šok a otestovať interkultúrne zručnosti v komunikácii. Zorganizovali sme takisto série sociálnoprávnych tréningov, počas ktorých sme sa venovali najmä prehľadu právnej úpravy pobytu cudzincov, jednotlivým právam spojeným s pobytom a integráciou cudzincov na Slovensku. Realizovali sme tréningy zamerané na komunikáciu o migrácii a integrácii cudzincov na lokálnej úrovni. Na záver sme zorganizovali záverečnú online konferenciu a záznamy z jednotlivých panelov sme zverejnili.

Dobrá prax zo zahraničia
Uskutočnili sme zahraničnú študijnú cestu do Prahy a do Brna. Na online workshopoch sme sa venovali zahraničných skúsenostiam s komunitným tlmočením a budovaním platforiem cudzincov. Pripravili sme príručku dobrej praxe zo zahraničia a prehľad dobrej praxe na Slovensku, ktoré sú súčasťou tejto publikácie.

Kultúrne a komunitné podujatia, kultúrni mediátori
Keďže hlavným heslom z výskumných správ bolo, že cudzinci nepoznajú samosprávy a samosprávy nepoznajú svojich cudzincov, zorganizovali sme viacero kultúrnych podujatí, workshopov o samospráve a potrebách cudzincov na miestnej úrovni. Do tohto procesu sme zapájali samosprávy aj prostredníctvom kultúrnych mediátorov, ktorí pôsobia v zapojených samosprávach. Celkovo sa počas projektu zapojilo 14 kultúrnych mediátorov z 10 rôznych krajín.

Platforma cudzincov na lokálnej úrovni
Ústrednou myšlienkou platforiem je vytvárať prepojenie medzi mestom a cudzineckými komunitami. Tak aby cudzinci a cudzinky mohli prinášať svoje pohľady na to, čo sa v meste deje, na prijímané politiky či stratégie. V Bratislave sme iniciovali vytvorenie neformálnej skupiny, ktorej činnosť by mala byť prínosná a zmysluplná pre všetky zapojené strany, aby boli motivované sa zúčastňovať stretnutí a vzájomnej komunikácie.

Odporúčania pre samosprávy o mechanizme pravidelného získavania štatistických údajov o migrácii pre samosprávu
Na to, aby mohli samosprávy plánovať a realizovať politiky, potrebujú komplexné dáta vrátane informácií o počtoch a skladbe cudzincov žijúcich na jej území. Pre samosprávy sme pripravili odporúčania, aký typ údajov a dát o cudzincov by mali mať k dispozícii, ako ich získať a pravidelne aktualizovať.

Odporúčania pre štátnu správu
Zistenia a skúsenosti z projektu sme preniesli aj do centrálnych štátnych politík a vytvorili desať odporúčaní, ktoré by samosprávam v budúcnosti mohli pomôcť pri plánovaní, financovaní a realizovaní integračných opatrení na miestnej úrovni. Odporúčania sú zhrnuté v kapitole 9 tejto príručky.

Informačné materiály k vzdelávaniu detí cudzincov
V projekte sme sa venovali aj vzdelávaniu detí cudzincov na základných a stredných školách. Cieľom bol rozvoj odborných kapacít samospráv, ktoré sú najčastejšími zriaďovateľmi týchto škôl. Vytvorili sme preto niekoľko informačných materiálov, ktoré by mali pomôcť samosprávam v oblasti vzdelávania detí cudzincov: Desatorá pre riaditeľov a pedagógov základných a stredných škôl a Vzdelávanie detí v čase korony.

Informačné materiály pre samosprávy
Okrem vytvorenia informačných letákov a uvítacích balíčkov pre cudzincov, ktoré si zapojené samosprávy prispôsobili pre svoju potrebu, sme pre samosprávy vytvorili množstvo ďalších materiálov. Na mesačnej báze sme so zapojenými samosprávami cudzincom posielali informácie o aktuálnom dianí a v čase pandemických opatrení sme samosprávam pomohli informovať o platných a pravidelne meniacich sa opatreniach v anglickom, ruskom a srbskom jazyku.

O organizáciách

Liga za ľudské práva
sa venuje právnej pomoci cudzincom a utečencom na Slovensku. Cieľom združenia je presadzovanie transparentnej, dôstojnej a zodpovednej migračnej, azylovej a integračnej politiky a snaha o posilňovanie postavenia samotných cudzincov a utečencov. Usilujeme o osvetu smerom k spoločnosti a rôznym profesiám, ktoré s cudzincami pracujú, a o výchovu a vzdelávanie mladých právnikov.

V projekte KapaCITY Liga organizovala sociálnoprávne tréningy pre pracovníkov a pracovníčky samospráv, pomáhala s rozvojom komunikačných zručností samospráv v oblasti komunikácie o migrácii a integrácii, pomáhala s prípravou informačných materiálov samosprávy pre cudzincov, zabezpečovala prenos poznatkov na centrálnu štátnu správu, pripomienkovala politiky a legislatívu a koordinovala aktivity partnerov projektu a spolupracujúcich samospráv.

Kontakt:
hrl@hrl.sk

Nadácia Milana Šimečku
nesie meno významného československého disidenta, filozofa a spisovateľa Milana Šimečku (1930 – 1990). Od svojho vzniku v roku 1991 vzdelávame a podporujeme komunity aj jednotlivcov. V programe [fjúžn] prostredníctvom kultúrnych a komunitných aktivít dávame ľuďom priestor spoznať rozmanitosť. V programe Vedieť nestačí učíme žiakov a pedagógov, ako reagovať na rozmanitosť v školách aj spoločnosti, a angažujeme sa v postojovom vzdelávaní. V programe Spoločnosť pre všetkých podporujeme rozvoj súdržných komunít, ktoré dokážu zohľadňovať potreby a záujmy ľudí s rôznou štartovacou čiarou.

V projekte KapaCITY sa nadácia venovala najmä organizovaniu expertných workshopov na témy komunitného tlmočenia a tvorby poradných orgánov z radov cudzincov. Usilovala sa o vytváranie cudzineckých platforiem, organizovala kultúrne aktivity a tréningy. Nadácia tiež organizovala študijnú cestu do Česka s cieľom prenosu dobrej praxe v integrácii cudzincov na Slovensko.

Kontakt:
nms@nadaciams.sk

Centrum pre výskum etnicity a kultúry CVEK
je výskumná mimovládna organizácia, ktorá sa zaoberá témou integrácie menšín a cudzincov, sociálnej súdržnosti a téme ľudských práv. Realizuje rôzne vzdelávacie aktivity, analýzy verejných politík a nadväzuje partnerstvá. Vo svojej výskumnej činnosti sa od roku 2008 venuje aj téme integrácie cudzincov. Skúma bariéry, výzvy a prekážky zapájania tejto skupiny do spoločnosti. Venuje sa aj interkultúrnemu spolužitiu. Dlhodobo spolupracuje s viacerými samosprávami na príprave integračných stratégií na lokálnej úrovni.

V rámci projektu KapaCITY CVEK realizoval kvalitatívny výskum a situačnú analýzu vo všetkých zapojených samosprávach. Organizoval interkultúrne tréningy, podieľal sa na odborných workshopoch, príprave mechanizmu zberu štatistických údajov a realizoval aktivity smerujúce k začleňovaniu témy integrácie cudzincov do verejných politík samospráv.

Kontakt:
info@cvek.sk

Občianske združenie Marginal
vzniklo v roku 2009 s cieľom realizácie projektov zameraných na pomoc jednotlivcom a komunitám ohrozeným exklúziou. Od roku 2013 sa Marginal začal primárne venovať projektom zameraným na integráciu osôb s udelenou medzinárodnou ochranou prostredníctvom poskytovania sociálneho, právneho a psychologického poradenstva a iných podporných aktivít.

V projekte KapaCITY sa Marginal venoval najmä sociálnym témam a sociálnemu zabezpečeniu cudzincov s cieľom zaradiť poskytovanie sociálnych služieb cudzincom do bežného výkonu samospráv. V tejto oblasti zabezpečoval aj vzdelávanie pre zamestnancov samospráv a relevantných inštitúcií a organizácií. Ústredným orgánom štátnej správy adresoval zistené nedostatky v oblasti legislatívy a pomáhal samosprávam riešiť prípady z praxe prostredníctvom stanovísk a vyjadrení relevantných štátnych orgánov a inštitúcií.

Kontakt:
info@marginal.sk

Použitá literatúra

Agentúra Neuropea, s.r.o. (2020). Ako komunikovať témy migrácie a integrácie cudzincov na regionálnej úrovni. Príručka pre samosprávy. https://www.hrl.sk/userfiles/files/1010-Strategia_HRL_final_krat.pdf

Ahokas, L. (2010). Promoting immigrants' democratic participation and integration. Exchanging good practices for the promotion of an active citizenship in the EU (EPACE). https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/promoting-immigrants-democratic-participation-and-integration

Bachtíková, I., & Oboňová, S. (2015). Výročná správa o politikách v oblasti migrácie a azylu. Slovenská republika 2014. Európska migračná sieť, IOM, Bratislava.

Barseghyan, A. (2021). Kultúrna mediácia na Slovensku. Liga za ľudské práva. https://www.hrl.sk/sk/o-nas/aktuality/kulturna-mediacia-na-slovensku

Bihariová, I., & col. (2018). Tackling Hate Crime and Hate Speech in Europe. People in Need (Slovakia), The People for Change Foundation (Malta), Human Rights Monitoring Institute (Lithuania), Subjective Values Foundation (Hungary), In IUSTITIA, o.p.s. (Czech republic). https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

Bratislavský samosprávny kraj. (2020). Cudzinci. Bratislavskykraj.sk. https://bratislavskykraj.sk/koncepcia-socialnej-inkluzie/cudzinci/

Brown, T. (2013). six ways of improving intercultural communication. Simply Woman | Online Magazine by Crystal Andrus Morissette. https://www.simplywoman.com/ways-of-improving-intercultural-communication/

Bundesverfassungsgericht. (2020). BVerfGE 83, 37 - Ausländerwahlrecht I. https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv083037.html

Bútorová, Z., & Mesežnikov, G. (2017). Zaostrené na extrémizmus: Výskumná štúdia (Štúdie a názory ed.). Inštitút pre verejné otázky. https://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Zaostrene_na_extremizmus.pdf

Čejková, O. (2020). Inspirativní projekt: Interkulturní pracovníci na brněnském magistrátu. Multikulturní centrum Praha. https://mkc.cz/cz/o-nas/aktuality/interkulturni-pracovnici-na-brnenskem-magistratu-projekt-zvysovani-interkulturni-prostupnosti-verejnych-instituci-v-brne

Centrum pre výskum etnicity a kultúry. (2020). Cudzinci v meste. Príručka pre tvorbu integračných stratégií na lokálnej úrovni. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2020/12/Odporucania-integracne-strategie.pdf

Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR). (2021). Štatistická ročenka (publikácia). https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia.html?page_id=9580

Clark, G., Gootman, M., Bouchet, M., & Moonen, T. (2020). The Global Identity of Cities: Seven steps to build reputation and visibility for competitiveness and resilience. The Metropolitan Policy Program at Brookings. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/07/20200729_BrookingsMetro_GlobalIdentities_Final_Title.pdf

Council of Europe. (1992). Convention on the Participation of Foreigners in Public Life at Local Level. https://rm.coe.int/168007bd26

Dráľ, P., & kol. (2011). Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku: príklady dobrej praxe. Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Nadácia Milana Šimečku. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Vzdelavanie-deti-cudzincov-príklady-dobrej-praxe.pdf

ETP Slovensko. (2019). Archívy Integra - Stránka 3 z 8. https://etp.sk/aktuality/integra_clanky/page/3/

ETP Slovensko. (2020). INTEGRA – Integrácia štátnych príslušníkov tretích krajín prostredníctvom mestských partnerstiev. https://etp.sk/integra-integracia-statnych-prislusnikov-tretich-krajin-prostrednictvom-mestskych-partnerstiev/

ETP Slovensko & Východné pobrežie. (2019a). Dobrú chuť, sused! [Mapa Košičanov, ktorí sa nenarodili v Košiciach.]. https://static.kosice.sk/s/e84126ac8b8f4735976ca8

ETP Slovensko & Východné pobrežie. (2019b). Som Košičan [Plagát]. https://etp.sk/som-kosicanka-som-kosican/

European Commission. (2021). EU Strategy. European Web Site on Integration: Migrant Integration Information and Good Practices. https://ec.europa.eu/migrant-integration/public/the-eu-and-integration/framework

Európska únia. (2012). Zmluva o Európskej únii (Konsolidované znenie) - Hlava I Spoločné ustanovenia - Článok 2. https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/art_2/oj?locale=sk

Gallová Kriglerová, E. (2018). Banská Bystrica – mesto pre všetkých? Cudzinci a úloha samosprávy v ich integrácii Banská Bystrica. Analýza strategických dokumentov a kvalitatívny výskum. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Banskej-Bystrici.pdf

Gallová Kriglerová, E., Kadlečíková, J., & Holka Chudžíková, A. (2020). Metodika zapájania zraniteľných skupín na lokálnej úrovni. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/metodika_zapajania.pdf

Gallová Kriglerová, E., & kol. (2020). Hlas menšín: Dvanásť prípadových štúdií zo zapájania zraniteľných skupín do tvorby verejných politík. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/Hlas%20mensin_publikacia%20USV%20ROS_NP%20PARTI.pdf

Gunda, K. (2020). Vyhodnotenie prieskumu u zamestnávateľov zamestnávajúcich cudzincov [Slides]. Https://Comin.Sk/. https://comin.sk/wp-content/uploads/2020/08/Vyhodnotenie-prieskumu-u-zamestnávateľov-zamestnávajúcich-cudzincov.pdf

Haken, R., & kol. (2016). Metodika participace aneb jak zapojit občany do rozhodování. Agora CE, o. p. s. http://www.paktparticipace.cz/dokumenty/metodika-participace

Hlavné mesto SR Bratislava. (2021). Bratislava | KapaCITY – newcomers of Bratislava. https://bratislava.sk/sk/kapacity-newcomers-of-bratislava

Holka Chudžíková, A. & Centrum pre výskum etnicity a kultúry. (2018, December). PriesTTor pre všetkých: Cudzinci a možnosti ich integrácie v meste Trnava. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Trnave.pdf

Informačné centrum Banská Bystrica. (2021). Important information: Useful information for visitors and newcomers of Banská Bystrica. https://www.visit-banskabystrica.sk/dolizite-informacie-bb/?lang=en

Kadlečíková, J. (2018). Cudzinci v Bratislave. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-Bratislave.pdf

Kancelária verejného ochrancu práv. (2020). Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2019. https://www.vop.gov.sk/files/VOP_Vyrocna%20sprava_SK_DIGITAL.pdf

KapaCITY. (2021a). Komunitné tlmočenie. https://www.kapacity.sk/informacia/komunitne-tlmocenie/

KapaCITY. (2021b). Vzdelávanie. https://www.kapacity.sk/kategoria/vzdelavanie/

KapaCITY - podpora integrácie cudzincov na lokálnej úrovni - Hrl.sk. (2019). Liga za ľudské práva. https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/kapacity-podpora-integracie-cudzincov-na-lokalnej-urovni-

KapaCITY - Pomôžte cudzincom vo vašej samospráve. (2020). KapaCITY. https://www.kapacity.sk/

Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky. (2017). PACI - Professional and Accessible Community Intepreting. https://www.kgns.info/paci

Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre. (2020). Informačná brožúra pre cudzincov v Nitre. COMIN. https://comin.sk/informacna-brozura-pre-cudzincov-v-nitre/

Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre. (2021). COMIN. https://comin.sk/

Košický samosprávny kraj. (2015). Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji. https://web.vucke.sk/files/dokumenty/pub/regionalny_rozvoj/phsr/2015/prilohy/priloha_12_cestovna_mapa_riadenej_migracie_v_kosickom_kraji.pdf

Košický samosprávny kraj. (2021). Welcome to the Official Site of the Košice Region. https://web.vucke.sk/en/facts/welcome/welcome.html

Kůrková, I., & kol. (2020). Metodika výuky českého jazyka pro cizince. Inkluzivniskola.cz. https://www.inkluzivniskola.cz/metodika-vyuka-ceskeho-jazyka-pro-cizince

Kvapil, R., & kol. (2018). Slovenčina ako cudzí jazyk: Príručka pre učiteľov (1. ed.). Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave. https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/kvapil_a_kolektiv_slovencina_ako_cudzi_jazyk_0.pdf

Liga za ľudské práva. (2020a). Analýza situácie a odporúčania vo vzťahu k migračnej a integračnej politike Slovenskej republiky. https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/961-Analyza_jún202020.pdf

Liga za ľudské práva. (2020b). COVID-19. https://www.hrl.sk/sk/info-o-migracii/covid-19

Liga za ľudské práva. (2020c). Newsletter for foreigners 01/2020. https://www.hrl.sk/en/about-us/news/newsletter-for-foreigners-01-2020

Liga za ľudské práva. (2021). Správa zo záverečnej online konferencie KapaCITY. https://www.hrl.sk/sk/o-nas/aktuality/sprava-zo-zaverecnej-online-konferencie-kapacity

Luptáková, Z., & Medľová, K. (2018). Integrácia cudzincov v Košickom samosprávnom kraji. Analýza strategických dokumentov a kvalitatívny výskum (skrátená verzia). Centrum pre výskum etnicity a kultúry. http://cvek.sk/wp-content/uploads/2019/03/Integracia-cudzincov-v-KSK.pdf

Magistrát města Brna. (2019). Interkulturní práce v samosprávě: příběh a výsledky inovačního projektu. https://esf2014.esfcr.cz/dap/LW/Views/Core/Detail?action=get&id=d38e9ae9-37e6-4a3b-94db-e67b8f9f5ee3&idbo=f42266a2-71fa-4be1-8242-eda4dd92cb4c&idForm=72365cd6-f664-4c8f-8b75-c637c9bfc32b#

Mesto Košice. (2019). FOREIGNERS: Official website of Košice. https://www.kosice.sk/city/foreigners

Mesto Košice. (2020). Korona vírus. https://korona.kosice.sk/en/korona-virus-english/

Mesto Nitra. (2021, February). Mesto Nitra - Radničné noviny - Február 2021. Mesto Nitra - Mestský úrad v Nitre. https://www.nitra.sk/zobraz/obsah/33203

Mesto Trnava. (2019). november 2019 | Novinky z radnice. Novinky z radnice - Trnava. http://nzr.trnava.sk/?q=taxonomy/term/115

Mesto Trnava. (2021). Trnava for foreigners | Trnava. https://www.trnava.sk/sk/clanok/trnava-for-foreigners

META, o.p.s. (2021a). Podpora ze Šablon III, OP VVV. Inkluzivniskola.Cz. https://www.inkluzivniskola.cz/podpora-zaku-s-omj-ze-sablon-iii-op-vvv

META, o.p.s. (2021b). Publikace a produkty. https://meta-ops.eu/publikace-produkty/

Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB). (2020a). Grössling - Manuál verejných priestorov. https://manual.mib.sk/?project=kupele-grossling

Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB). (2020b). Manuál participatívneho plánovania. https://mib.sk/projekt/manual-participativneho-planovania/

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. (2021). Tlmočníci. https://obcan.justice.sk/info-sud-registre/-/isu-registre/zoznam/tlmocnik

Ministerstvo vnútra SR. (2021). Ročenky, Ministerstvo vnútra SR - Polícia. https://www.minv.sk/?rocenky

Nadácia Milana Šimečku. (2020a). Aj deti cudzincov sú súčasťou triedy. https://www.nadaciamilanasimecku.sk/novinky/aj-deti-cudzincov-su-su-castou-triedy

Nadácia Milana Šimečku. (2020b). Vzdelávanie detí cudzincov v čase korony. https://www.nadaciamilanasimecku.sk/novinky/vzdelavanie-deti-cudzincov-v-case-korony

Nadácia Milana Šimečku. (2021). KapaCITY: Príručka dobrej praxe zo zahraničia. https://www.nadaciamilanasimecku.sk/files/dokumenty/kapacitypriruckadobrejpraxe.pdf

Prezídium Policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície. (2019). Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2019/2019-rocenka-UHCP-SK.pdf

Rainbow Framework. (2013). BetterEvaluation. https://www.betterevaluation.org/en/rainbow_framework

Solano, G., & Huddleston, T. (2020). Political Participation | MIPEX 2020. The Migrant Integration Policy Index (MIPEX). https://www.mipex.eu/political-participation

Štatistiky o cudzincoch na Slovensku. (2021). KapaCITY. https://www.kapacity.sk/statistiky-o-cudzincoch-na-slovensku/

Štátny pedagogický ústav. (2020). Vzdelávanie detí cudzincov - ŠPÚ. https://www.statpedu.sk/sk/vzdelavanie/vzdelavanie-deti-cudzincov/

Statutární město Brno. (2019). Publikace vydané Odborem sociální péče Magistrátu města Brna. Magistrát města Brna. https://socialnipece.brno.cz/sluzby-mesta/publikace-vydane-odborem-socialnim-magistratu-mesta-brna/

Stratégia migračnej a integračnej politiky na Slovensku. (2021). KapaCITY. https://www.kapacity.sk/strategia-migracnej-a-integracnej-politiky-na-slovensku/

Švecová, A., Rochovská, A., & Rajčáková, E. (2020). Koncepcia sociálnej inklúzie 2020 - 2030. Bratislavský samosprávny kraj. https://bratislavskykraj.sk/mdocs-posts/06-koncepcia-socialnej-inkluzie-2020-2030_koncepcia/

The Critical Skills for Life and Work Project. (2019). Critical Skillsfor Life and Work training toolkit: Intercultural communication for refugee professionals (Project Overview). http://cslw.eu/wp-content/uploads/2018/07/CSLW-toolkit-overview-Download-Version.pdf

Titěrová, K., & kol. (2021). Strategické cíle pro jazykovou přípravu a rovné příležitosti pro roky 2021–2022. META o.p.s. https://meta-ops.eu/publikace/strategicke-cile-2021-2022/

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. (2020). Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2020 > ÚPSVaR. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2019.html?page_id=973500

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. (2021). Zamestnávanie cudzincov - štatistiky. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky.html?page_id=10803

Z cudzincov domáci: Ako na integráciu v samospráve

KapaCITY: Zistenia z projektu

www.kapacity.sk

Editorka:
Anna Jacková

Pripravila:
Nina Galanská

Autorský tím:
Barbora Meššová
Diana Dobrucká
Michaela Dojčinovičová
Elena Gallová Kriglerová
Nina Galanská
Alena Holka Chudžíková
Jana Kadlečíková
Zuzana Luptáková
Viera Orichová
Dáša Vranka Knošková
Zuzana Weberová

Autori a autorky dobrej praxe zo zahraničia:
Sabina Esp
Zachary Gallant
Jan Heinrich
Marie Jurčeková
Lenka Šafránková Pavlíčková

Spolupracovali:
Zuzana Gajdošíková
(mesto Banská Bystrica)

Juraj Hurný
(Metropolitný inštitút Bratislavy)

Katarína Kovalčíková
(mesto Bratislava)

Martin Majdák
(mesto Košice)

Petronela Nagyová
(Košický samosprávny kraj)

Miloslav Špoták
(mesto Nitra)

Anna Tamajková,
Andrea Holická
(mesto Trnava)

Lujza Urbancová,
Dana Hanesová
(Univerzita Mateja Bela,
Banská Bystrica)

Jazyková korektúra:
Jana Vicenová

Preklad inojazyčných textov:
Dana Ševčíková

Dizajn a grafická úprava:
Miroslav Lukačovič

Tlač:
ExpresTlač Bratislava

Vydali:
Nadácia Milana Šimečku
Svoradova 747/5
811 03 Bratislava

Liga za ľudské práva
Račianska 80
831 02 Bratislava

CVEK – Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Špitálska 10
811 08 Bratislava

Marginal
Mlynské luhy 3
821 05 Bratislava

Prvé vydanie, 2021

ISBN: 978-80-89008-76-6

© Nadácia Milana Šimečku, Liga za ľudské práva, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Marginal

Všetky práva vyhradené.

Projekt *KapaCITY - podpora integrácie cudzincov na lokálnej úrovni* je spolufinancovaný Európskou úniou z Fondu pre azyl, migráciu a integráciu, Fondy pre oblasť vnútorných záležitostí.